

ACTA

FACULTATIS THEOLOGICAE
UNIVERSITATIS COMENIANAE BRATISLAVENSIS
ROČNÍK XX | ČÍSLO 2/2023

Články

Vzťah diecézneho biskupa a kňaza (spirituálny pohľad)

ALEXANDER KNORR

1

Vylúčenie dobra manželů a dobra potomstva podle jurisprudence Římské rotý

ŠIMON POLÍVKA

14

Legenda o svätých sestrách Pudenciane a Prassede a začiatkoch Rímskej cirkvi

INOCENT-MÁRIA VLADIMÍR SZANISZLÓ

32

Začiatky uplatňovania liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu
v Banskobystrickej diecéze

MARIÁN JUHANIAK

56

Stručné dejiny Slovanskej benediktínskej kongregácie

ÁDAM SOMORJAI

78

Teológia ako veda o Bohu: historická a analogická alebo ahistorická a nelogická?

JÁN DOLNÝ

93

Knižná recenzia

OĽGA GAVENDOVÁ

100

Autori príspevkov

103

ACTA facultatis theologiae Universitatis Comenianae Bratislavensis

Ročník XX. (2023), číslo 2, vychádza dvakrát do roka

Dátum vydania: 12/2023

Vydáva: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO: 0039786510

Adresa redakcie: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, tel.: 02/32 77 71 20, e-mail: acta@frcth.uniba.sk

Objednávky: Publikáciu si môžete objednať na e-mailovej adrese: kniznica@frcth.uniba.sk

Šéfredaktor: prof. ThDr. Jozef KRUPA, PhD. (RKCMBF UK Bratislava, SK)

Redakčná rada: SSDr. Stefan ATTARD (University of Malta, Imsida, MT), prof. Dr. theol. Gloria BRAUNSTEINER, PhD. (TF TU Trnava, SK), Dr. Tobias HÄNER (Kölner Hochschule für Katholische Theologie, DE), prof. Dr. phil. Emília HRABOVEC, PhD. (RKCMBF UK Bratislava, SK), doc. ThDr. Ing. Jozef JANČOVIČ, PhD. (RKCMBF UK Bratislava, SK), prof. ThDr. Viliam JUDÁK, PhD. (RKCMBF UK Bratislava, SK), doc. ThDr. Mária KARDIS, PhD. (GTF PU Prešov, SK), assoc. prof. Michael KIRWAN SJ (Trinity College Dublin, IE), doc. ThDr. Branislav KLUSKA, PhD. (PF KU Ružomberok, SK), Dr. Gusztáv KOVÁCS (Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, HU), prof. ThLic. Miloš LICHNER SJ, D.Th. (TF TU Trnava, SK), doc. ThDr. Radoslav LOJAN, PhD. (TF KU Ružomberok, SK), Dr. Ján POLÁK (Univerzita Palackého Olomouc, CZ), assoc. prof. Mark REASONER (Marian University in Indianapolis, USA), doc. ThDr. Tibor REIMER, PhD. (RKCMBF UK Bratislava, SK), Dr. Paulo RODRIGUES (Université Catholique de Lille, FR), prof. Henryk SŁAWIŃSKI (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, PL), prof. Massimiliano VALENTE (Università Europea di Roma, IT), assoc. prof. Gabriele-Ausra VASILIAUSKAITE, OSB (Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, LT)

Všetky štúdié a články boli recenzované.

Výkonný redaktor: ThLic. Tomáš PAVLÍK (RKCMBF UK Bratislava, SK)

Vyšlo ako elektronická verzia publikácie

S cirkevným schválením Arcibiskupského úradu v Trnave 29. marca 2001, č. 1051/2001
EV 1180/08

ISSN 1335-8081 (tlačená verzia)

ISSN 2644-6928 (online verzia)

Bankový účet: 7000149675/8180 Štátna pokladnica

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons CC BY-SA 4.0 (vyžaduje sa: povinnosť uvádzať pôvodného autora, povinnosť odvodené dielo zdieľať pod rovnakou licenciou ako pôvodné dielo).
Viac informácií o licencií a použití diela: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Príspevky na publikovanie sa požadujú v elektronickej podobe (e-mail alebo CD). Je potrebné ich dodať v dokumente typu doc (MS Word) alebo docx (MS Word). Príspevky musia obsahovať abstrakt, kľúčové slová v slovenskom i anglickom jazyku, zoznam bibliografie a summary v anglickom jazyku. Rukopisy je potrebné dodať v type písma Times New Roman veľkosti 11 s riadkovaním 1 na stránke A4 so štandardnými rozmermi. Pokyny pre autorov príspevkov do časopisu ACTA nájdete zverejnené na: <http://www.frcth.uniba.sk>. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať potrebné jazykové a štylistické úpravy. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

VZŤAH DIECÉZNEHO BISKUPA A KŇAZA (SPIRITUÁLNY POHĽAD)

Alexander Knorr

Abstrakt:

Tento prehľadový článok analyzuje vo svetle súčasných cirkevných dokumentov a cez prizmu praxe základný vzťah medzi diecéznym biskupom a kňazom. V troch častiach približuje a analyzuje význam tohto hierarchického vzťahu, ktorý je na jednej strane ohrozovaný paternalizmom a právnickým prístupom a na druhej strane zasa neochotou budovať hlbší ako kolegiálny vzťah. Zároveň článok nabáda vo svetle dvojitej motivácie k posilneniu vzťahu presbyteria s biskupom: prvá motivácia je ontologicko-sakramentálna a druhá motivácia má historicko-cirkevný charakter. Obe tieto motivácie umožňujú, aby poslušnosť v hierarchickom vzťahu mala aj racionálnu oporu a nestála len na ľudských sympatiách.

Kľúčové slová: biskup – kňaz – vzťah – hierarchický – poslušnosť – Druhý vatikánsky koncil

ÚVOD

Medzi mnohé témy kňazskej spirituality, ktoré si zasluhujú našu pozornosť, patrí aj téma ohľadom vzťahu diecézneho biskupa a kňaza či kňazov. Je pravdou, že v Cirkvi bola téma kňazstva a kňazskej spirituality vždy predmetom osobitnej pozornosti zo strany Magistéria, teológov a svätých. O kňazstve existuje mnoho štúdií, ktoré sa venujú rôznym aspektom: *dogmatickému, morálnemu, liturgickému, kánonickému, duchovnému, či dnes aj psychologickému a sociologickému.*

Som presvedčený, že pre život a rozvoj diecézy je podstatne dôležitý práve vzťah medzi biskupom a kňazom či kňazmi. Ako teda môžeme chápať tému, ktorá je o vzťahu diecézneho biskupa a kňaza, zo spirituálneho pohľadu?

Slovo spiritualita znamená spôsob, akým každý pokrstený žije svoj vzťah s Bohom skrze Krista vďaka milosti Ducha Svätého; a to v reálnej situácii, kde má miesto v cirkevnom spoločenstve, vo farnosti, v rodine, na mieste,

kde pracuje – podľa svojho vlastného povolania. *Spiritualita je predovšetkým osobným duchovným životom veriaceho človeka, ktorý vchádza do osobného vzťahu s Bohom.* Spiritualita zahŕňa celé naše bytie, naše poznanie a konanie, náš osobný a sociálny život. Keď sa hovorí o kňazskej spiritualite, ide o systém prostriedkov slúžiacich k tomu, aby sa kňazstvo mohlo žiť integrálne, ide o to, aby si kňaz mohol vybudovať *dôstojný kňazský život.*

Pokiaľ inkardinácia a život v miestnej Cirkvi je pre kňaza svojou podstatou prvkom, ktorý mu umožňuje žiť kňazskú spiritualitu (cfr. PDV, 31), potom aj vzťah k biskupovi v jednom presbytériu nie je druhoradý, ale podstatný.

Tento vzájomný vzťah medzi biskupom a kňazmi nám približujú dokumenty II. vatikánskeho koncilu *Lumen Gentium*, 28 o Cirkvi, *Christus Dominus*, 11 o pastorálnej službe biskupov a *Presbyterorum ordinis*, 7 o kňazskom účinkovaní a živote: najprv z dogmatického hľadiska, z ktorého logicky vychádzajú duchovné, pastorálne a praktické uzávery.

Prvý vzťah, s ktorým sa kňaz stretá v prostredí Cirkvi, sa týka diecézneho biskupa. Skôr ako by išlo o jurisdikčno–inštitucionálny vzťah, tento vzťah treba vnímať vo svetle jedinej sviatosťnej skutočnosti a účasti na Božej milosti vďaka vysviacke. Tento vzťah má v Cirkvi veľkú úctu. Stačí si spomenúť na *Nihil sine episcopo* sv. Ignáca z Antiochie a dlhé obdobie v histórii Cirkvi, kedy kňaz býval po boku biskupa. Priblížme si teraz vzťah biskupov ku kňazom a kňazov k biskupom zo spirituálneho pohľadu.

1 VZŤAH BISKUPOV KU KŇAZOM

Lumen Gentium, 28 opisuje ideálny obraz vzťahov Božích služobníkov, ktorí majú účasť na Kristovom kňazstve: *pre túto účasť na kňazstve a poslaní biskupa, nech v ňom kňazi naozaj uznávajú svojho otca a nech ho úctivo poslúchajú. Biskup zas nech pokladá kňazov za svojich spolupracovníkov, synov a priateľov, a nie už sluhov (porov. Jn 15,15).*

Christus Dominus zdôrazňuje dôležitosť vzťahov medzi biskupmi a kňazmi a rozširuje to, čo bolo vyjadrené v *Lumen Gentium*. Ohľadom vzťahov medzi biskupmi a kňazmi tento dokument zdôrazňuje v bode 16: *Nech [biskupi] vždy zahrňujú osobitnou láskou kňazov, keďže oni berú na seba časť ich povinností a starostí, plniac svoju každodennú prácu s toľkou horlivosťou. Nech ich majú za synov a priateľov, a preto nech ich ochotne vypočujú a nech sa snažia rozvíjať všetku dušpastiersku činnosť celej diecézy v dôvernom nažívaní s nimi.*

A v *Presbyterorum ordinis* v 7. bode, ktorý sa týka vzťahov kňazov k iným, nachádzame potvrdenie, že všetci kňazi majú spolu s biskupmi účasť na jedinom a tom istom kňazstve a *pre spoluúčasť na tom istom kňazstve a účinkovaní nech teda biskupi pokladajú kňazov za svojich bratov a priateľov,*

nech ich radi vypočujú a nech si všemožne dajú záležať na ich materiálnom a zvlášť duchovnom dobre. Lebo predovšetkým na nich dolieha ťažká zodpovednosť za svätosť ich kňazov, a preto nech sa s tou najväčšou starostlivosťou venujú stálemu vzdelávaniu svojho kňazstva. Nech ich radi vypočujú, ba nech sa s nimi radia a s nimi vymieňajú náhľady o požiadavkách pastoračnej činnosti a otázkach týkajúcich sa záujmov diecézy. Aby sa to mohlo účinne uplatňovať, nech sa zriadi primerane dnešným podmienkam a potrebám – vo forme a podľa predpisov, ktoré určí cirkevné právo – kňazský výbor, čiže senát, reprezentujúci kňazstvo, ktorý by mohol svojimi radami účinne pomáhať biskupovi pri správe diecézy.

Môžeme konštatovať, že na obsah týchto dokumentov nadväzuje aj náš otec arcibiskup Mons. Stanislav Zvolenský už od svojho prvého príhovoru pri uvedení do úradu bratislavského arcibiskupa 8. 3. 2008 v Katedrále sv. Martina, keď povedal: *Chcem byť pre kňazov otcom, bratom a priateľom, prežívať s nimi radosti i bolesti, je dôležité, aby sa stávali dokonalejšími, aby boli vo svojich farnostiach žiarivým svetlom.* Túto svoju ochotu pripomenul kňazom i v prvých aktách *Kúrie bratislavskej arcidiecézy*.

Áký má byť teda vzťah biskupov s kňazmi? Z dokumentov II. vatikánskeho koncilu, ktoré som doteraz predstavil, vyplýva, že prvou skupinou, ktorá má mať nové vzťahy s kňazmi, sú samotní biskupi. Koncil bez toho, že by upadol do prehnaneho paternalizmu alebo výlučného juridizmu, dáva jasné indikácie, ktorých aktualizácia a asimilácia si bude bezpochyby vyžadovať dlhý čas. Biskupa sa týkajú najmä tieto štyri dôsledky:

- biskup má považovať kňazov za svojich nevyhnutných spolupracovníkov a poradcov v službe,
- má ich považovať za bratov a priateľov,
- má vážnu zodpovednosť za ich svätosť,
- musí vytvoriť, nakoľko je to možné, výbor alebo senát, ktorý bude reprezentovať presbyterium.

Tieto štyri dôsledky majú rôznu povahu a stupeň povinnosti: prvý je výlučne teologický, druhý pastoračno-psychologický, tretí spirituálny, štvrtý právny. Všetky sú vysoko náročné.

Konciloví otcovia trvali na tvrdení, že kňazi sú nevyhnutní spolupracovníci a poradcovia biskupa pri vykonávaní ich služby. Týmto Koncil nepriamo potvrdzuje, že ustanovenie presbyterátu je Božieho pôvodu, nakoľko má účasť na skutočnom kňazstve Nového zákona, ktoré s ostatnými sviatosťami ustanovil Kristus. II. vatikánsky koncil zároveň učí, že v ontologickom poradí sa najprv nachádza vzťah všetkých kňazov k biskupskému rádu a následne vzťah kňazov jednej diecézy k vlastnému biskupovi.

To, že biskup má považovať kňazov za bratov a priateľov, má pastoračno-psychologický ráz. Bezpochyby tento výraz nám sprítomňuje Kristove slová

v Jánovom Evanjeliu: *Už vás nenazývam sluhami, lebo sluha nevie, čo robí jeho pán. Nazval som vás priateľmi* (Jn15,15). V istom zmysle môžeme hovoriť o novom kvalitatívnom vzťahu biskupov ku kňazom a kňazov k biskupom, ktorý je úplne iný ako v civilnej pracovnej sfére, kde môže byť síce profesionálny, ale tam ide o vzťah zamestnávateľa a zamestnanca. Vzťah biskupa a kňaza vychádza od Krista.

Ohľadom duchovnej starostlivosti biskupa o svätosť kňazov II. vatikánsky koncil nadväzuje na učenie pápežského Magistéria XX. stor. Ide najmä o dokumenty, ako sú: apoštolská exhortácia *Haerent animo* sv. Pia X., encyklika *Ad catholici sacerdotii* Pia XI., apoštolská exhortácia *Menti nostrae* Pia XII., encyklika *Sacerdotii Nostri primordia* sv. Jána XXIII.

Na tomto mieste by som chcel spomenúť slová Jána XXIII., ktorými sa v závere svojej encykliky obrátil na biskupov a iných zodpovedných predstaviteľov: *Vám, ctihodní bratia, čo nesiete zodpovednosť za posväcovanie vašich kňazov, odporúčam pomáhať im v ťažkostiach, niekedy dosť vážnych, ich osobného života alebo ich služby. Čo nemôže urobiť biskup, ktorý miluje svojich kňazov, ak si získal ich dôveru, ak ich pozná, zblízka ich sleduje a vedie ich pevnou, vždy otcovskou autoritou? Pastieri celej diecézy, buďte tým v prvom rade, a osobitným spôsobom pre tých, čo s vami úzko spolupracujú a s ktorými vás spájajú také posvätné zväzky.*

Vráťme sa ešte k II. vatikánskemu koncilu, kde som spomínal, že jedným z povzbudení pre biskupov bolo vytvoriť, nakoľko je to možné, výbor alebo senát, ktorý bude reprezentovať presbytérium. Ide o to, aby sa v každej diecéze vytvorilo ovzdušie dialógu, ako ho priblížila encyklika sv. Pavla VI. *Ecclesiam suam*. V roku 1966 pápež Pavol VI. v *Motu proprio Ecclesiae sanctae* vydal praktické normy ohľadom ustanovenia presbyterskej rady. V roku 1970 Svätá stolica zdôraznila povinnosť ustanovenia presbyterskej rady a dala návrhy na jej štatúty, až napokon našla právne zakotvenie v novom Kódexe kanonického práva (kán. 495-502).

V súčasnosti je vzťah biskupa s kňazmi analyzovaný v dvoch dokumentoch: prvým je apoštolská exhortácia pápeža sv. Jána Pavla II. *Pastores gregis*, vydaná 16. 10. 2003, venovaná je biskupovi ako služobníkovi evanjelia. Táto exhortácia predstavuje najdôležitejší dokument Magistéria, ktorý sa týka spirituality biskupa a jeho poslania po II. vatikánskom koncile.

43. bod a nasledovné s titulom *Biskup so svojím presbytériom* približuje vzťah medzi biskupom a kňazmi. Aj tento dokument usmerňuje biskupa, aby pri svojom konaní pôsobil predovšetkým ako otec a brat, a zdôrazňuje nevyhnutnosť osobitej kvality vzťahov medzi biskupom a jeho kňazmi. Biskup je povoláný, aby mal rád svojich kňazov, aby ich počúval, prijal, usmerňoval, potešoval, spolupracoval s nimi, zaujímal sa o ich ľudské, duchovné, služobné a ekonomické podmienky. Tento vzťah sa prejavuje otcovským a bratským sprevádzaním v základných etapách ich života, vychádzajúc od prvých krokov

v pastoračnej službe a v ich permanentnej formácii. Následne sa pripomína liturgické gesto, keď kandidát kňazstva vkladá svoje ruky do rúk biskupa a zároveň mu sľubuje úctu a poslušnosť. Toto gesto zaväzuje oboch: kňaza aj biskupa. Budúci novokňaz sa dáva k dispozícii biskupovi a biskup sa má snažiť chrániť tieto ruky. V tom istom bode nasleduje odporúčanie biskupom, aby sa modlili za svojich kňazov, aby mali s nimi spolicítenie, aj s tými, ktorých povolanie a vernosť Pánovi sa oslabili.

Druhým dokumentom je *Direktórium o pastoračnej službe biskupov Apostolorum sucesores*, ktorý pripravila Kongregácia pre biskupov. Tento dokument bol publikovaný 22. 2. 2004, na slávnosť Katedry sv. Petra. Pre nás je dôležitá IV. kapitola, ktorá sa venuje službe biskupa v partikulárnej Cirkvi (75-83).

Chcel by som vám predstaviť niektoré najdôležitejšie body, ktoré sú akoby syntézou a zhrnutím predchádzajúcich dokumentov:

- biskup by mal nasmerovať svoju lásku a osobitnú starostlivosť hlavne na kňazov a seminaristov,
- pri vykonávaní služby biskup sa má usilovať, aby vytvoril klímu dôvery a má sa správať ku kňazom viac ako otec a priateľ,
- biskup by mal poznať individuálne kňazov, úroveň ich duchovného života, zdravotný stav a ekonomické podmienky,
- kvôli motívom štúdia, modlitby a spoluzdieľaní počas stretnutí s kňazmi sa odporúča založiť takzvaný dom kňazov,
- nie je dobré, aby sa kňazom, ktorí práve ukončili formáciu v seminári, ukladali náročné úlohy, ale aby boli postupne uvádzaní do pastoračnej práce,
- biskup by sa mal zaujímať o ľudské a duchovné starosti kňazov.
- Osobitnú starostlivosť má venovať zvláštnym prípadom:
  - nebezpečenstvo samoty a izolácie kňazov, predovšetkým mladých,
  - nebezpečenstvo únavy z práce, ktorá môže zapríčiniť napätie,
  - otcovský prístup voči kňazom v situáciách slabosti a morálnej únavy,
- biskup by sa mal zaujímať aj o kňazov, ktorí zanechali službu, mal by napomáhať ich vnútornému obráteniu.

2 VZŤAH KŇAZOV S BISKUPMI

Prejdime teraz ku vzťahu kňazov s biskupmi. Ako východiskový bod nám môže poslúžiť apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* o formácii kňazov v súčasnom svete (25.3.1992), kde sa konštatuje, že *prostredníctvom kňazstva biskupa sa aj kňazstvo druhého stupňa začleňuje do apoštolskej štruktúry Cirkvi* (PDV 16). Následne, *kňazskú službu vzhľadom na jej povahu môže kňaz vykonávať len vtedy, ak sa zjednotil s Kristom vo sviatosťnom začlenení do kňaz-*

ského stavu a je v hierarchickom spoločenstve s vlastným biskupom. ... Kňazská služba spočíva predovšetkým v spoločenstve a v zodpovednej a nevyhnutnej spolupráci so službou biskupa, a to najmä v starostlivosti o všeobecnú Cirkev i jednotlivé miestne cirkvi, keďže v službe týmto cirkvám tvoria spolu s biskupom jediné kňazstvo (PDV 17).

Okrem toho si musíme uvedomiť, že iba biskup vlastní plnosť kňazstva a tým, že kňazi prijímajú sviatosť posvätného rádu od biskupa, kompletne od neho závisia. V LG, 28 sú kňazi opísaní ako: *spolupracovníci biskupského stavu, jeho pomocníci a výkonné sily, povolani slúžiť Božiemu ľudu... V jednotlivých miestnych pospolitostiach veriacich takrečeno sprítomňujú biskupa, s ktorým sú spojení v duchu dôvery a veľkodušnosti, majúci podiel na jeho úlohách a starostiach pri každodennom plnení povinností. Pod vedením biskupa posväcujú a spravujú sebe zverenú časť Pánovho stáda.*

Z toho vyplýva, že kňazi spolu s biskupom a pod jeho vedením vykonávajú službu. Zároveň je táto služba biskupa a kňazov účasťou na jedinom Kristovom kňazstve. Vo vzťahu biskupa a kňazov dokument odporúča otvorený, veľkodušný a dôverný vzťah, v ktorom majú mať kňazi účasť na starostiach biskupa.

Už II. vatikánsky koncil sa neobmedzil iba na to, aby popísal postoj biskupov voči svojim kňazom. Taktiež zdôrazňuje postoj kňazov voči vlastným biskupom; postoj, ktorý je založený na láske a poslušnosti: *Kňazi, majúci pred očami plnosť kňazského svätenia, ktorému sa tešia biskupi, nech si v nich uctieávajú autoritu Krista, najvyššieho Pastiera. Nech sa teda vinú k svojmu biskupovi s úprimnou láskou a poslušnosťou.* (PO,7)

Kňazi by mali mať vždy na zreteli dobro celej diecézy a celej Cirkvi. Zjednotení so svojím biskupom by nemali zabúdať, že biskup je súčasťou biskupského kolégia. Kňaz nikdy nie je kňazom sám, pretože byť vysvätený znamená byť včlenený do kňazského rádu a mať účasť na duchovnej moci pre službu, a spoločne celému Božiemu ľudu. Kňazi vytvárajú presbytérium, ktoré je pridružené k biskupovi a sústredené k nemu. Nakoľko je biskup členom apoštolského kolégia, dáva kňazskej aktivite cirkevný a univerzálny rozmer. Z toho vychádza aj konkrétny postoj kňazov, ktorí na základe svojej účasti na kňazstve a apoštolskom diele biskupa sú povinní uznať v ňom svojho otca a poslúchať ho s úctivou láskou.

Podľa *Direktória o službe a živote kňazov* (31.1.1994), *hierarchické spoločenstvo sa osobitým spôsobom vyjadruje v eucharistickom slávení, keď kňaz, modliac sa za pápeža, za biskupské kolégium, za vlastného biskupa, nevyjadruje len svoju úctu, ale potvrdzuje autentickosť svojho slávenia* (bod 23).

Vzťah kňazov s Bohom nepochopíme správne, ak nechápeme a nedržíme na zreteli ich vzťah s biskupským rádom, ale taktiež je pravdou, že nepochopíme správne vzťah kňazov s biskupským rádom, pokiaľ nechápeme a nedržíme

na zreteli ich vzťah s Bohom. Ide o situáciu a podmienky, ktoré mimo Cirkvi nemajú obdobu.

Jestvuje teda dvojaká motivácia jediného presbytéria s vlastným biskupom: prvá je ontologicko-sviatostná (na základe plnosti biskupskej služby, účasti kňazov na tejto službe, prostredníctvom biskupa počas kňazskej vysviacky a pod.) a druhá je historicko-cirkevného rázu (kňazi ako podriadení spolupracovníci už od najstarších čias Cirkvi, záväzok úcty a poslušnosti voči biskupovi). Tu prichádzame k téme kňazskej poslušnosti.

Skôr, ako budeme uvažovať o vzťahu biskupa a kňaza na základe kňazskej poslušnosti, je potrebné, aby sme upresnili jej teologický základ. Povinnosť poslušnosti sa môže zakladať na rozličných motívoch. Poslušnosť detí voči rodičom, ktorá vychádza z prirodzenej skutočnosti plodenia, občianska poslušnosť voči civilnej autorite, ktorá vychádza z požiadaviek voči spoločnosti... V Cirkvi poslušnosť rehoľníkov vychádza zo slobodného sľubu, ktorou prinášajú *seba ako obeť Bohu úplným zasvätením svojej vôle* (Perfecte caritatis, 14). Poslušnosť kňazov nemôžeme obmedziť na žiadnu z uvedených.

Je isté, že kňazská poslušnosť sa nemôže zakladať na prirodzenom potomstve (ako deti), ani na požiadavkách ľudskej spoločnosti (ako občania), ani na obetovaní vlastnej vôle Bohu ako darovanie seba samých (ako v rehoľnej poslušnosti). Kňazská poslušnosť predpokladá prijatie sviatosti posvätného rádu, ktorý konsekruje kandidáta a uschopňuje ho k poslaniu. Na rozdiel od rehoľníkov, diecézni kňazi neskladajú rehoľné sľuby (lat. *votum*), ale dávajú sľub poslušnosti biskupovi pre službu Evanjelia (lat. *promissio*).

Základom kňazskej poslušnosti je teda prijatie posvätného rádu, vďaka ktorému prijíma od Boha sviatosť, prostredníctvom ktorej má osobitným spôsobom účasť na Kristovom kňazstve (PO, 5). Tento posvätný rád prijíma skrze biskupa, s ktorým je sviatosťne zviazaný ako jeho spolupracovník (PO, 2). Biskup vlastní plnosť kňazstva a v Cirkvi má zodpovednosť za apoštolskú službu, ktorú vykonáva v spoločenstve a v podriadenosti voči pápežovi (LG, 21-22). Kňazi sú povolani, *aby boli v kňazskom stave spolupracovníkmi biskupského stavu pri riadnom plnení Kristom zvereného apoštolského poslania* (PO, 2).

Práve na tejto sviatosťnej účasti kňazov na biskupskej službe spočíva teologický a sviatosťný základ kňazskej poslušnosti. Kňaz je teda konsekrovaný Bohom prostredníctvom biskupa, aby sa stal spolupracovníkom biskupského rádu vo vykonávaní služby v podriadenom stupni.

7. bod PO vyjadruje všetko podstatné, čo chceli konciloví otcovia vyjadriť o kňazskej poslušnosti: *Táto kňazská poslušnosť, preniknutá duchom spolupráce, má svoj základ práve v účasti na biskupskom účinkovaní, ktorej sa kňazom dostáva vysviackou a úradným cirkevným poverením (kanonickou misiou).*

Chcel by som zdôrazniť, že vzájomná úcta a kňazská poslušnosť je nevyhnutná najmä v dnešnej dobe, pretože pred požiadavkami služby žiaden kňaz nie je v stave, aby uskutočnil do hĺbky svoje poslanie, pokiaľ koná sám alebo

na vlastnú päsť, bez toho, že by spojil svoje sily s ostatnými kňazmi, pod vedením tých, ktorí vedú Cirkev (cfr. PO, 7).

Apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* sa zaoberá aj témou kňazskej *poslušnosti* (bod 27), ktorá je charakterizovaná ako vnútorná disponovanosť, vďaka ktorej sú kňazi vždy ochotní hľadať nie svoju vôľu, ale Kristovu. Kňazská poslušnosť je zároveň apoštolská, v zmysle, že kňaz uznáva Cirkev v jej hierarchickej štruktúre. Táto poslušnosť je vtedy autentická, keď je správne motivovaná, bez servilnosti.

Direktórium o službe a živote kňazov nám ponúka konkrétne prvky o kňazstve a kňazskom živote. Ohľadom *poslušnosti* sa píše, že zo samej povahy svojej služby kňaz slúži Kristovi a Cirkvi. Má sa preto stávať disponibilným prijať to, čo mu správne kážu predstavení a ak niet právne uznanej prekážky, má prijať a verne splňať úlohu, ktorú mu zveril jeho ordinár. Biskup dekrétom posielal kňazov ako pastierov na určité miesto alebo presne určený pastoračný sektor. A kňazi prijímajú toto poslanie, ktoré im umožňuje naplňať službu, ktorú prijali na seba kňazskou vysviackou.

Na druhej strane treba poznamenať, že poslanie a poslušnosť sa nesmú chápať ako záväzok slepej poslušnosti. Medzi biskupom a jeho kňazmi musí jestvovať dialóg, vzájomné vypočutie názorov, diskusia. Kňaz má právo ísť za svojím biskupom a vyjadriť mu svoje dôvody, prečo nemôže realizovať to alebo ono biskupovo poverenie. To umožňuje spoločne skúmať problémy s tými, ktorí s biskupom v kúrii najbližšie spolupracujú. Už v koncilovom dokumente *Christus Dominus* nachádzame aj 31. bod, ktorý sa týka osobných kvalít kňaza pri správe farnosti a prekladania kňazov: *Pri rozhodovaní, či je určitý kňaz súci pre správu tej – ktorej farnosti, nech biskup berie do úvahy nielen jeho vzdelanie, ale aj nábožnosť, apoštolскую horlivosť i ostatné vlohy a vlastnosti, ktoré sa vyžadujú pre patričné vykonávanie dušpastierskej činnosti.*

3 ÚSKALIA A VÝZVY VO VZŤAHU BISKUP – KŇAZ

V nasledujúcej časti našich úvah o vzťahu diecézneho biskupa a kňaza, či kňazov si priblížme niektoré možné úskalia a zároveň výzvy v ich *vzťahu na ľudskej rovine*, ktoré ovplyvňujú aj ich duchovný život. Určité pokušenie spočíva vo vzťahu, ktorý je výlučne zameraný na veci, ktoré treba robiť, na funkcionálny vzťah. Biskup v súčasnosti riskuje, viac ako v minulosti, že bude natoľko zaneprázdnený problémami, ktoré naňho doliehajú, až nebude schopný mať osobný vzťah so svojimi kňazmi. To isté platí vo vzťahu kňaz – biskup. Nedostatok dôvery, strach, rozdielnosť veku sú často skutočnosti, ktoré nenapomáhajú budovať osobný a hlboký vzťah. Na druhej strane tento

vzťah je skutočne podstatný, pretože ako konštatuje sv. Ján Pavol II., *stretnutie kňazov so svojím biskupom je samo osebe živým obrazom Cirkvi*.

Zväzok kňazov s biskupom sa prejavuje nielen vo význačných okamihoch života kňaza. Aj v každodennom živote, ktorý tvoria vzťahy, stretnutia, túžby, strach, starosti,... kňaz prežíva svoj vzťah s biskupom. Tieto vzťahy sa rozvíjajú, pokiaľ sú autentické, čo by malo charakterizovať každý ľudský vzťah. Priblížme si niektoré etapy v živote kňaza, ktoré môžu byť poznačené istým napätím vo vzťahu s biskupom. Ako konštatoval pápež sv. Ján Pavol II. v *Pastores dabo vobis, z problému identity kňaza sa pozornosť presunula na problémy spojené s procesom kňazskej formácie i s kvalitami života kňaza. Nové generácie dnešných kandidátov služobného kňazstva sa značne líšia od svojich bezprostredných predchodcov a žijú v podstatne novom svete, ktorý sa ustavične a rýchlo vyvíja*.

Už samotné duchovné zrodenie novokňaza je predmetom mnohých úvah a rozjímaní. Ľudský rozmer, do ktorého patrí napríklad aj afektívny život, však neraz býva podcenený. Takisto prechod z komunitného spôsobu života v seminári a vysokoškolských štúdií k začleneniu sa do diecézy v novej farnosti nie je pre každého ľahký. Predovšetkým v pastoračii môže narásť afektívne napätie, únava a stres kvôli novej zodpovednosti, neskúsenosti či nedostatočnej podpore zo strany nového farára.

Prvé roky bývajú zvyčajne rozhodujúce a pre niektorých sú relatívne pokojné a nekonfliktné. Novokňaz je počas vysviacky povzbudený a podporený biskupom. Potom prichádza nový životný štýl, ako je nový denný program, možnosť ohlasovania Božieho slova, slávenia Eucharistie a vysluhovania sviatostí, vyučovania a pod. Toto pokojné obdobie prvotnej radosti zvyčajne trvá niekoľko rokov. Prvé známky osobnej krízy vo vzťahu k biskupovi sa môžu začať vynárať, keď sa po čase novokňaz začne porovnávať so svojimi spolužiakmi, ktorí sú poslaní na ďalšie štúdiá, dostanú dôležité poslanie v diecéze alebo sú menovaní za farára.

Po niekoľkých rokoch kňaz začína porovnávať svoje pôsobiská so svojimi spolužiakmi, môže pozorovať svoje úspechy či neúspechy, plány, ktoré neuskutočnil, akceptáciu alebo nesúhlas spoločenstva a biskupa. Po eufórii prvých rokov v službe mnohí kňazi, ktorí sú zaťažení monotónnosťou každodenného života, si najmä v strednom veku začínajú uvedomovať, že sú len jednými z mnohých, že sa im nepodarilo uskutočniť mnohé predsavzatia a plány a môže sa im zdať, že nie sú schopní vyriešiť problémy iných, ani vlastné. Vtedy aj kňaz môže prechádzať osobnou krízou a môže si uvedomovať pocit nedostatočnosti, neistoty, nedôvery v seba samého, zhoršujú sa osobné a sociálne vzťahy, ktoré sa prejavujú izoláciou, cynizmom alebo nedôverou.

K osobným problémom sa pridáva frustrácia a narastá používanie obranných mechanizmov, ako je agresivita voči druhým, najmä voči biskupovi, ktorého obviňuje z nepochopenia, prenasledovania, upierania práv a pod.

Treba si reálne uvedomiť, že biskup ani pri najlepšej vôli nemôže každému vyhovieť podľa jeho predstáv. To sa nepodarilo ani Kristovi.

Ako riešiť a predchádzať týmto problémom v živote kňaza, ktoré môžu poznačiť aj jeho vzťah k biskupovi? Medzi konkrétny prostriedok na prekonanie krízy kňaza patrí jednoznačne *systematická permanentná formácia kňazov*, ktorá v našich podmienkach ešte nie je veľmi rozvinutá. Táto formácia je priamo určená *mladým kňazom*, ale pomáha aj prekonávať rutinu, ktorú môžu vnímať kňazi, ktorí sú v *strednom veku*. Títo kňazi sú neraz ohrození najmä únavou, ktorá je znakom rezignácie a sklamaní po ťažkostiach a neúspechoch. Permanentná formácia môže pomôcť aj *kňazom vo vyššom veku*, aby sa ubezpečili o svojej úlohe, ktorú sú naďalej povolani vykonávať v presbytériu. Takisto sa týka aj kňazov, ktorých priveľké námahy alebo choroby priviedli do stavu fyzickej vyčerpanosti či morálneho ochabnutia.

Práve biskup má venovať osobitnú pozornosť a starostlivosť stálej formácii svojich kňazov. *V tomto diele má biskup, ktorý tu zohráva nenahraditeľnú a nikomu nezveriteľnú úlohu, vedieť poprosiť o spoluprácu kňazskú radu, ktorá v súlade so svojou povahou a svojimi cieľmi zdá sa byť vhodnou inštitúciou na to, aby sa o ňu mohol oprieť, keď ide napríklad o vypracovanie formačného plánu* (DoSŽK, 89). Preto jednou z priorít v našej novej arcidiecéze by malo byť práve vypracovanie systematického plánu formácie kňazov a jeho konkrétne realizovanie. Je tu preto nutná jasná organizácia s vyznačením cieľov, obsahu i prostriedkov na realizovanie tohto plánu.

Direktórium o službe a živote kňazov uvádza medzi základné prostriedky permanentnej formácie *kňazské stretnutia*. Osobitne pre novokňazov je dôležitý a aktuálny 82. bod, ktorý je venovaný *pastoračnému roku*. Ide o to, aby v prvom roku po diakonskej alebo kňazskej vysviacke sa uľahčil prechod od života v seminári k posvätnnej službe. *Počas pastoračného roku treba dbať na to, aby novovysvätení neboli vystavení mimoriadne ťažkým alebo háklivým situáciám, a tiež aby sa im neurčovali úlohy, ktorých spĺňanie by ich vzdal'ovalo od spolubratov*. Odporúča sa aj napomáhať nejakej vhodnej *forme spoločného života*. Počas tohto obdobia by sa mali organizovať prednášky a semináre týkajúce sa spovede, liturgie, katechézy, kázania, kánonického práva, kňazskej, laickej a rehoľnej duchovnosti, sociálnej náuky, komunikatívnych prostriedkov, poznania siekt a nových náboženských hnutí, atď.

Aktivity pastoračného roka by sa mohli konať v *dome duchovenstva*, o ktorom píše bod 84. Kde ešte takýto dom nejestvuje a ukazuje sa jeho potreba, odporúča sa vytvoriť – na národnej alebo oblastnej úrovni – štruktúry, slúžiace tak fyzicko-psychickej, ako aj duchovnej obnove kňazov nachádzajúcich sa v zvláštnych potrebach.

Ohľadom vzťahu biskup – kňaz je dôležitá časť, ktorá sa zaoberá formáciou, ktorá má byť prispôbená veku a špeciálnym situáciám (body 93-97).

Počas prvých rokov kňazstva si mladý kňaz hľadá spôsob života a služby. Prvé roky, ktoré sú nutným overením si počiatocnej formácie v prvom stretnutí sa so skutočnosťou, sú pre budúcnosť najrozhodujúcejšie. Mladým kňazom by mal byť umožnený osobný kontakt s biskupom, mali by mať možnosť odychu, ako aj mesačnej duchovnej obnovy. V prvých rokoch kňazstva je nevyhnutné zorganizovať výročné formačné stretnutia, na ktorých by sa mali prehlbovať vhodné teologické, morálne, pastoračné, liturgické, právne, duchovné a kultúrne témy.

Kňazi po niekoľkých rokoch získavajú mnoho skúseností a potrebujú povzbudenie, primerané docenenie, nové prehĺbenie formácie vo všetkých smeroch, oživenie motivácie, kňazskú komunitu, priateľstvo svojho biskupa, prekonanie prípadného pocitu únavy, frustrácie, osamotenosti a napokon objavenie nového prameňa kňazskej duchovnosti. Títo kňazi by mali preberať aj psychologické a citové ťažkosti, ktoré môžu vznikať v tomto časovom období.

Starší kňazi alebo kňazi v pokročilom veku majú svoje miesto medzi ostatnými kňazmi. Veľmi môžu pomôcť ako skúsení spovedníci a duchovní vodcovia a môžu sa podeliť s ostatnými o svoje skúsenosti, ponúknuť povzbudenie, otvorenosť, vypočutie a pokoj a byť k dispozícii, keď ich poprosia.

Kňazi vo zvláštnych situáciách, ktorí sa nachádzajú v stave fyzického oslabenia alebo psychickej únavy, môžu nájsť vďaka permanentnej formácii novú motiváciu. Biskup a spolubratia by nemali zabúdať na občasnú návštevu chorých spolubratov. Osobitnou starostlivosťou by mali byť obklopení kňazi, ktorí končia svoju pozemskú púť. Ostatní kňazi im majú poskytovať povzbudenie vo viere, ako aj starať sa o udeľovanie sviatostí. Toľko k permanentnej formácii.

Výzvy vo vzťahu biskup – kňazi sú veľké. Všetci sme pozvaní, aby sme budovali dobré a hlboké vzájomné vzťahy, ako aj novú úroveň komunikácie medzi biskupom a kňazmi, tak, ako nás k tomu povzbudzuje aj Učiteľský úrad Cirkvi. Ideálom je mať dobré a pevné vzťahy na kňazskej i ľudskej úrovni zároveň.

ZÁVER

Čo dodať na záver? Biskup a kňazi spoločne. Nemôžeme si predstaviť vysviacku bez biskupa, ktorý vkladá ruky na ordinanda a umožňuje mu vstúpiť do kňazského spoločenstva. Ale nemôžeme si ani predstaviť biskupa, ktorý by si myslel, že môže robiť všetko bez svojich kňazov. Ako sa ktosi vyjadril: *nie je dobré, aby biskup bol sám. A nie je dobré, aby kňaz konal bez vedomia, súhlasu a požehnanja svojho biskupa.* Spoločne pre vzrast Cirkvi. Z novonadobudnutého zmyslu kňazstva, kňazskej služby a vzájomného vzťahu medzi biskupom a kňazmi bude mať úžitok celá Cirkev a jej poslanie vo svete.

Použitá literatúra

- Akta Kúrie Bratislavskej arcidiecézy I.* Bratislava: Bratislavská arcidiecéza, 2008.
- Direktórium o službe a živote kňazov* (Pápežské dokumenty; Číslo edície: zv. 50). Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2004.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu.* Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2020.
- FRANTIŠEK. Príhovor pri príležitosti slávania 50. výročia založenia Biskupskej synody, 17. októbra 2015: AAS 107 (2015), 1139.
- JÁN XXIII. *Sacerdotii nostri primordia.* Encyklika Jána XXIII. katolíckemu episkopátu na sté výročie nábožnej smrti svätého farára z Arsu. In: HERMANOVSKÝ, Ján ed. *Pápeži kňazom.* Bratislava: LÚČ, 1996.
- JÁN PAVOL II. *Exhortácia Pastores dabo vobis.* Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1994.
- JÁN PAVOL II. *Pastores gregis. Posynodálna apoštolská exhortácia.* Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2006.
- Kódex kánonického práva.* Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2001.
- KONGREGÁCIA PRE BISKUPOV. *Direktórium pre pastoračnú službu biskupov Apostolorum successores* (22. februára 2004), č. 90: Enchiridion Vaticanum 22 (2006), 1768-1769.
- PIUS X. *Haerent animo.* Exhortácia Pia X. pre klérus pri príležitosti svojho zlatého kňazského jubilea (4. augusta 1908). Banská Bystrica: Biskupský úrad Banská Bystrica, 1996.
- PIUS XI. *Ad catholici sacerdotii.* Encyklika o katolíckom kňazstve zo dňa 20. decembra 1935. Banská Bystrica: Biskupský úrad Banská Bystrica, 1996.
- PIUS XII. *Menti nostrae.* Apoštolská exhortácia z roku 1950. Bratislava: Lúč, 1998.

The relationship between the diocesan bishop and the priest from spiritual perspective**Summary:**

This review article analyses, in the light of contemporary Church documents and through the prism of practice, the fundamental relationship between the diocesan bishop and the priest. In three parts, it approaches and analyses the meaning of this hierarchical relationship, which is threatened on the one hand by paternalism and juridicism and on the other hand, in turn, by an unwillingness to build a deeper than collegial relationship. At the same time, the article encourages, in the light of a double motivation to strengthen the relationship of the presbyterium with the bishop: the first motivation is an ontological-sacramental and the second one motivation has a historical-ecclesial nature. Both these motivations make possible, that the obedience in the hierarchical relationship is also rationally supported and does not stand only on human sympathies.

Key words: *bishop – priest – relationship – hierarchical – obedience – Second Vatican Council*

ThDr. Alexander Knorr, PhD.
Comenius University Bratislava
Faculty of Roman Catholic Theology
of Cyril and Methodius
Department of Practical Theology

VYLOUČENÍ DOBRA MANŽELŮ A DOBRA POTOMSTVA PODLE JURISPRUDENCE ŘÍMSKÉ ROTY

Šimon Polívka

Abstrakt:

Manželství vzniká vzájemným souhlasem snoubenců, kteří se tak navzájem odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství. Slova manželského slibu musí odpovídat úmyslu kontrahentů. Tato shoda se předpokládá, dokud se neprokáže opak. Rozpor mezi úmyslem snoubenců a slovy manželského slibu je příčinou vady manželského souhlasu. Pokud tedy snoubenci v okamžiku uzavírání manželství vylučují svým úmyslem samo manželství nebo některou z jeho podstatných vlastností či prvků, uzavírají manželství neplatně. Mezi podstatné prvky manželství náleží také dobro potomstva, které zahrnuje v sobě podle jurisprudence Římské roty tři podstatné součásti: dobro manželů, zrození potomstva a jeho výchovu. Žádnou z těchto součástí nesmí snoubenci v okamžiku uzavírání manželství vyloučit. Pokud by tak učinili, je manželství uzavřeno neplatně.

Klíčová slova: manželské právo – dobro manželů – dobro potomstva – vyloučení dobra potomstva

ÚVOD

Pojem „dobro potomstva“ (*bonum prolis*) nacházíme již v nauce svatého Augustina, který učí, že potomstvo má být s láskou přijato, dobře živeno a zbožně vychováno (*Amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur*).¹ Dobro potomstva, které je podstatným prvkem a spolu s dobrem manželů také cílem manželství (viz kán. 1055 § 1), se skládá ze tří součástí. Jedná se o lásku manželů, předání života a výchovu potomstva. Tyto tři

---

¹ AUGUSTINUS, *De genesi ad litteram*, Lib. IX, cap. VII, n. 12, in: PL, Tom 34, s. 397.

součástí se vzájemně prolínají, každá náleží k podstatě dobra potomstva,² a proto žádná z nich nesmí být vyloučena pozitivním úkonem vůle při uzavírání manželství.³ Toto vyloučení by znamenalo neplatnost manželství (viz kan. 1101 § 2).

1 POZITIVNÍ ÚKON VŮLE

Vyloučení dobra potomstva se týká manželského souhlasu, kterým se snoubenci navzájem odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství (kan. 1057 § 2). Skutečnost manželství ovšem není ponechána libovůli manželů, a to vzhledem k dobru manželů, potomstva i společnosti.⁴ Snoubenci si tedy nemohou obsah manželské smlouvy upravit podle vlastních názorů nebo sklonů, protože soubor práv a povinností obsažených v manželství je stanoven právem přirozeným a pozitivním. Snoubenci proto nejsou oprávněni podstatné prvky a vlastnosti manželství jakkoli měnit nebo vylučovat. Snoubenci si tak nestanovují rozsah vzájemné smlouvy, nýbrž tím, že uzavírají manželství, berou na sebe závazek společného života tak, jak je již daný co do nároků a závazků.⁵ S tím souvisí také skutečnost, že Kodex kanonického práva již definuje manželství nikoli jako smlouvu (*contractum*), jak tomu bylo v dřívější právní úpravě,⁶ nýbrž jako svazek (*foedus*).⁷ Tím je zdůrazněno, že manželský svazek je daný co do práv a povinností. Snoubenci tedy nevytvářejí mezi sebou smlouvu v běžném slova smyslu, kterou by případně mohli také měnit či zrušit, nýbrž společně naplňují to, co je obsahem manželského svazku.⁸ Manželství navíc nikdy není soukromou záležitostí manželů. Jedná se o svátost a všechny svátosti jsou úkony církve, a proto jsou manželé vázáni také kanonickými předpisy, které je zavazují ve svědomí.⁹

² Viz například dec. coram Burke, 19.10.1995, in: Monitor Ecclesiasticus 123 (1998), n. 4, s. 596, dec. coram Serrano Ruiz, 14.11. 1997, in: Rotae Romanae Decisiones (dále RRDec.) 89 (1997), s. 805.

³ Viz například dec. coram Cedillo, 20.3.2013, in: RRDec. 105 (2013), n. 5, s. 93.

⁴ Gaudium et spes, n. 48.

⁵ PEJŠKA, J. *Církevní právo III, manželské právo kanonické*, Theologický ústav Obořiště 1934, s. 6-7.

⁶ Viz. kán. 1012 § 1 CIC 1917.

⁷ Kán. 1055 § 1

⁸ Viz PASTWA, A. *Przymierze miłości małżeńskiej Jana Pawła II. idea małżeństwa kanonicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2009, s. 173.

⁹ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Epistula ad catholicam ecclesiam episcopos de receptio communionis eucharisticae a fidelibus qui post divortivum novas inierunt nuptias*, n. 8, AAS 86 (1994), s. 977.

Manželství vzniká zákonně projeveným souhlasem snoubenců. Norma týkající se manželského souhlasu obsahuje právní domněnku, podle které vnitřní souhlas odpovídá slovům popřípadě znamením,¹⁰ která se při uzavírání manželství používají (kán. 1101 § 1). Vzhledem k tomu, že se manželství těší přízni práva (viz kán. 1060), předpokládá se shoda mezi úmyslem a slovy či znamením do té doby, dokud se neprokáže opak. Vyjádřením manželského souhlasu snoubenci projevují vůli vytvářet spolu nejnvnitřnější společenství celého života se zaměřením na jejich dobro a zároveň na dobro potomstva. Snoubenci tedy mají svojí vůlí podstatný vliv na vznik manželství (viz kan. 1057 § 1), avšak nikoli na jeho podstatu a cíle.¹¹ S tím je spojena další právní domněnka. Ke vzniku manželského souhlasu je nutné, aby snoubenci věděli alespoň to, že manželství je trvalé společenství mezi mužem a ženou zaměřené k potomstvu, které vzniká na základě nějaké sexuální součinnosti. Znalost tohoto se po pubertě předpokládá (kán. 1096 §§ 1 a 2).

Vyloučení dobra potomstva, které je příčinou neplatnosti manželství, musí být vykonáno pozitivním úkonem vůle, to znamená vědomě a dobrovolně. Tento úkon vůle musí navíc existovat v okamžiku uzavírání manželství buď jako aktuální projev vůle vzbuzený v tomto okamžiku nebo jako virtuální úmysl, který byl vzbuzen sice dříve, avšak v okamžiku uzavírání manželství stále trvá.¹² *Bonum prolis* může být vyloučeno několika způsoby. Jedná se vždy o vyloučení některé skutečnosti, která je pro dobro potomstva konstitutivní.

2 SPOJENÍ DOBRA POTOMSTVA A DOBRA MANŽELŮ

Kánon 1055 § 1 definuje manželství jako svazek (*foedus*), kterým muž a žena vytvářejí nejnvnitřnější společenství života zaměřené na prospěch manželů a zrození potomstva. Podle jurisprudence Římské roty se dobro potomstva zakládá na vzájemném obdarování se manželů,¹³ a proto personalistický pohled na manželství (*totius vitae consortium*) předpokládá kromě dobra potomstva také dobro manželů (*bonum coniugum*), ze kterého plyne přirozené nasměrování manželství ke zrození potomstva.¹⁴ Dobro potomstva předpokládá dobro manželů v celé jeho šíři na základě skutečnosti, že dobro potomstva nespočívá pouze ve zplodění a zrození, nýbrž také

¹⁰ Kánon 1104 § 2 stanoví, že snoubenci vyjadřují manželský souhlas slovy, pokud nemohou mluvit, rovnocennými znamením.

¹¹ Dec. coram Vaccarotto, 9.7.2014, in: RRDec. 106 (2014), n. 7, s. 205.

¹² Dec. coram Ciani, 14.7.2004, in: RRDec. 96 (2004), n. 9, s. 488.

¹³ Dec. coram Pompeda, 11.4.1988, in: RRDec. 80 (1988), s. 202.

¹⁴ Dec. coram Pinto, 27.5.1983, in: Monitor Ecclesiasticus 36 (1985), s. 329-330.

ve výchově potomstva.¹⁵ To zcela jasně předpokládá manželství jako nerozlučné spojení muže a ženy, které zaručuje dětem řádný rozvoj fyzický, citový i duchovní.¹⁶

Manželství jakožto nejnvtitnější společenství celého života v sobě sice obsahuje nejen tělesné spojení, nýbrž také soužití na všech úrovních včetně duchovní,¹⁷ avšak právo na manželské spojení (*ius ad coniugalem actum*) jakožto součást dobra manželů je zcela přirozeně spojeno s dobrem potomstva, k jehož přijetí má být manželské spojení otevřeno.¹⁸ Tato nauka zdůrazněná koncilními dokumenty (GS 48) se odráží také v jurisprudenci Římské roty, která chápe právo na manželské spojení jako součást dobra potomstva.¹⁹

Pokud by tedy jeden ze snoubenců (případně oba) vylučoval manželské spojení, vylučuje tím nejen dobro manželů, nýbrž také dobro potomstva, které nemůže vzniknout, pokud manželé vylučují tělesné spojení určené k jeho zplození.²⁰ Dobro manželů proto neexistuje odděleně od dobra potomstva. Pokud tedy manželé odmítají manželské spojení (*ius ad coniugalem actum*), vylučují tím samým také potomstvo,²¹ k jehož zplození je manželské spojení přirozeně určeno. Tento postoj manželů (jednoho nebo obou), pokud byl přítomen v okamžiku uzavírání manželství, má za následek neplatnost manželství z důvodu vady souhlasu na základě vyloučení podstatného prvku manželství (kan. 1101 § 2).²²

Je ovšem nutné odlišit vyloučení práva na manželské spojení (*exclusio ipsum iuris*) od nevyužívání tohoto práva (*usus iuris*). Vadu manželského souhlasu a tím také neplatnost manželství zapříčiňuje pouze vyloučení práva na manželské spojení. Již v Novém zákoně nacházíme zmínku o dočasném odloučení manželů. Apoštol Pavel však zdůrazňuje, že je to možné pouze po vzájemné dohodě manželů a na krátký čas (1 Kor 7,5). Toto dočasné nevyužívání práva na manželské spojení není příčinou neplatnosti manželství.²³ Nedochází totiž pozitivním úkonem vůle k vyloučení manželského spojení, nýbrž pouze k jeho dočasnému nevyužívání, čímž nenastává vyloučení dobra manželů a tím také ani dobra potomstva. O platnosti manželství v této

¹⁵ Dec. coram Stankiewicz, 17.12.1993, in: RRDec. 85 (1993), n. 15, s. 780.

¹⁶ JAN PAVEL II., apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 37, AAS 74 (1982), s. 81-191, české vydání: Zvon, Praha 1992, s. 44.

¹⁷ GÓRALSKI W., *Małżeństwo*, in: Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego, tom. III/2, Pallottinum, Poznań 2011, s. 251.

¹⁸ Dec. coram Burke, 1.3.1990, in: RRDec. 82 (1990), s. 181.

¹⁹ Viz například dec. coram Jarawan, 10.3.1989, in: RRDec. 81 (1989), s. 194-195.

²⁰ Dec. coram Stankiewicz, 25.4.2002, in: RRDec. 94 (2002), s. 284.

²¹ srov. SABLE M., *Tradere et accipere: quaedam problemata de mutuo consensu circa ius ad prolem in causis matrimonialibus*, in: Periodica 82 (1993), s. 767-770.

²² Dec. coram Boccacola, 11.6.1992, in: RRDec. 84 (1992), s. 345.

²³ Dec. coram Funghini, 15.3.1997, in: RRDec. 89 (1997), s. 181.

souvislosti rozhoduje skutečnost, zda v okamžiku uzavírání manželství snoubenci vyloučili nebo nevyloučili samo právo na manželské spojení. Pokud tato vada souhlasu nenastala, není pozdější nevykonávání práva na manželské spojení příčinou neplatnosti manželství.²⁴

Avšak na základě *debitum matrimoniale* musí být dočasné nevyužívání práva na manželské spojení uskutečněno po vzájemné shodě manželů. V souladu s ustanovením kánonu 1135 má každý z obou manželů stejnou povinnost i právo na to, co patří ke společenství manželského života. Vzhledem k tomu, že k podstatě manželství náleží nejvnitřnější společenství celého života (*totius vitae consortium*), je v přímém rozporu s tímto ustanovením, aby pouze jeden z manželů rozhodl o nevyužívání manželského spojení.²⁵ Příčinou dočasného nevyužívání manželského spojení mohou být důvody fyzické nebo duchovní. Mezi fyzické příčiny náleží především choroba, zranění nebo jakákoli jiná fyzická indispozice. Duchovní příčinou pak bude dočasné větší zaměření na modlitbu (viz 1 Kor 7,5), exercicie a podobně. Kterákoli z těchto příčin může být na straně obou manželů nebo pouze jednoho, avšak rozhodnutí o dočasném nevyužívání manželského spojení náleží vždy oběma manželům. Pouze tehdy, jsou-li důvody, především fyzické, objektivně natolik vážné, že by opak byl nerozumný a vzhledem k následkům také nebezpečný, není zapotřebí souhlasu druhého partnera.²⁶

3 VYLOUČENÍ POČETÍ POTOMSTVA

Vyloučení početí potomstva nespočívá v odmítnutí manželského spojení, nýbrž v zabránění jeho plodivého účinku. Tím sice nedochází k vyloučení manželského spojení jako takového, avšak vyloučena je jeho plnost. „Dochází tak k porušení jednoho ze základních mravních principů manželského života stanoveného Bohem, který člověk nemůže z vlastního popudu rozbít, a tím je nerozlučné spojení jednotícího a plodivého významu manželského spojení.“²⁷ Manželství tak není otevřené potomstvu, čímž dochází k vyloučení jednoho z podstatných prvků manželství (kan. 1055 § 1).

Vyloučení zplození může nastat například užíváním antikoncepčních prostředků jakéhokoli druhu, přerušováním manželského spojení a jakýmikoli jinými způsoby, kterými by se manželé úmyslně vyhýbali početí potomstva. Nevzniká tak plná jednota manželů, pokud jejich spojení, které je výrazem

²⁴ Dec. coram Sable, 24.3.2012, in: RRDec. 104 (2012), n. 9, s. 73.

²⁵ WIERZCHANOWSKI, R. *Dobro potomstva w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: Tarnowskie studia teologiczne 35 (2016) 2, s. 66.

²⁶ BENEŠ, A. *Morální teologie*, Krystal Praha 1994, s. 203.

²⁷ PAVEL VI., encyklika *Humanae vitae*, art. 12, AAS 60 (1968), s. 488.

fyzické jednoty a jejich vzájemného a plného darování se jeden druhému, není otevřeno třetí osobě, dítěti.²⁸ Dochází tak k degradaci manželského spojení, které má být jedním z projevů nejvnitřnějšího společenství celého života (kan. 1055 § 1), na pouhý prostředek ukojení sexuálního pudu.²⁹

Také vyloučení početí potomstva jakožto vada manželského souhlasu musí být učiněno pozitivním úkonem vůle v okamžiku uzavírání manželství (*matrimonium in fieri*). Pokud by však manželé po nějaké době již za trvání manželství (*matrimonium in facto esse*) odmítali zplození dalších dětí, toto jejich rozhodnutí nemá žádný právní význam vzhledem k manželskému souhlasu danému při uzavírání manželství.³⁰ Pokud nastane situace, ve které manželé aktuálně z objektivních důvodů, nikoli pouze z důvodu sobectví, nemohou přijmout nový život, mohou využít období přirozené neplodnosti ženy a manželské spojení tak mohou konat pouze v tomto neplodném období. Toto řešení neznamená vyloučení potomstva, protože odpovídá lidské přirozenosti a není v rozporu s podstatným prvkem manželství. V nauce magisteria nacházíme mnohá ustanovení schvalující tento přístup jakožto odpovědné rodičovství. Na toto téma vícekrát hovořil papež Jan Pavel II.³¹ Téma odpovědného rodičovství je také předmětem nauky papeže Pavla VI.³² a Pia XII.³³ Velice zajímavá je skutečnost, že magisterium vydalo rozhodnutí na toto téma již v roce 1880. Posvátná Paenitentiarie předkládá svoji odpověď na otázku, zda je dovoleno manželské spojení úmyslně vykonané ve dnech přirozené neplodnosti. Takové jednání je považováno na rozdíl od jiných způsobů vyhnutí se početí za mravně přijatelné.³⁴ Ustanovení o odpovědném rodičovství nacházíme také v rozsudcích Římské roty, které potvrzují, že v takovém případě vyloučení dobra potomstva nenastává.³⁵

Zcela jiná situace vzhledem k *bonum prolis* nastává v případě neplodnosti. Manželé se nijak nevyhýbají početí potomstva, nenastalo tedy vyloučení dobra potomstva pozitivním úkonem vůle, avšak k početí z objektivních příčin

²⁸ Dec. coram Burke, 19.10.1995, in: RRDec. 87 (1995), n. 3-4, s. 558.

²⁹ GOŁĘBIEWSKA, A. *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 71.

³⁰ WIERZCHANOWSKI R., *Exclusio boni prolis i jego przyczyny. Doktryna i orzecznictwo Sądu Diecezjalnego w Tarnowie*, in: *Struktura i działalność Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1983-2015*, red. Robert Kantor, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II., Krakow 2016, s. 134.

³¹ Viz JAN PAVEL II., *Teologie těla*, Paulínky, Praha 2005, s. 557.

³² PAVEL VI., encyklika *Humanae vitae*, art. 10, AAS 60 (1968), s. 487.

³³ PIUS XII, *Allocutiones*, 26.11 1951, AAS 43 (1951), s. 859.

³⁴ SACRA PAENITENTIARIA, Resp. 16.6. 1880, in: Denzinger- Hünnemann, *Enchiridion Symbolorum*, n. 3148, Herder, Freiburg Basel Wien 2017, s. 790.

³⁵ Dec. coram Pinto, 20.7.1972, in: RRDec. 64 (1972), s. 482, dec. coram Davino, 25.01.1990, RRDec. 82 (1990), s. 21.

nezávislých na vůli manželů nemůže dojít. Neplodnost sama, na rozdíl od impotence, není příčinou neplatnosti manželství (kán. 1084 § 3) a manželství tím neztrácí svoji cenu.³⁶ Neplodnost by mohla být nanejvýš příčinou vady souhlasu tehdy, pokud by v souvislosti s ní došlo k podvodu za účelem dosažení souhlasu druhé strany. Zákonodárce uvádí, že se podvod musí týkat vlastnosti, která ze své povahy může vážně narušit společenství manželského života (viz kán. 1098). To se zcela samozřejmě vztahuje také na neplodnost, když je manželství ke zplodění dětí ustanoveno (kan. 1055 § 1).

Neplodnost sama nezneplatňuje manželství z toho důvodu, že dítě, nově počatý život, je a vždy zůstane darem Božím. Manželům proto nenáleží právo mít potomstvo (*ius ad prolem habendam*), nýbrž právo na manželské spojení, které je ze své podstaty zaměřené k početí potomstva.³⁷ Důvodem této skutečnosti je spolupráce s Bohem na vzniku nového lidského života. V okamžiku početí tvoří Bůh z ničeho duši nového člověka.³⁸ „Manželé mají při předávání daru lidského života zvláštní účast na Boží lásce a současně na jeho moci jako Stvořitele a Otce.“³⁹ Z toho jasně plyne, že manželé pouze spolupracují s Bohem, který je Pán a Dárce života, a proto jim nový život nenáleží jako vlastnictví, nýbrž jako dar. Podstatným prvkem manželství je tedy zaměření k potomstvu (*ordinatio ad prolem*), to znamená ochota potomstvo přijmout (*proles in suis principiis*), nikoli však samotný efekt zplodění (*proles in se ipsa*), který zůstává Božím darem.⁴⁰

Toto rozdělení mezi úmyslem potomstvo přijmout a jeho faktickým přijetím pochází od svatého Tomáše Akvinského, který spojuje manželský souhlas, tedy uzavření manželství, s ochotou potomstvo přijmout, protože bez tohoto úmyslu manželství nevznikne.⁴¹ Na tuto nauku svatého Tomáše se odvolávají také rozsudky Římské roty.⁴² Vada manželského souhlasu tak nenastává u osob neplodných nebo starších, které nemohou zplodit potomstvo, pokud pozitivním úkonem vůle v okamžiku uzavírání manželství nevylučovaly jakýkoli podstatný prvek manželství. Předpoklad, že v takovém manželství nedojde ke zplodění potomstva, neruší manželský souhlas, protože neplodnost

³⁶ JAN PAVEL II., apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 14, AAS AAS 74 (1982), s. 81-191, české vydání: Zvon, Praha, 1992, s. 20.

³⁷ Dec. coram Sable, 10.7.2008, in: RRDec. 100 (2008), n. 7, s. 217.

³⁸ Viz WOLF, V. *Syntéza víry*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2003, s. 73.

³⁹ JAN PAVEL II., apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 29, AAS 74 (1982), s. 81-191, české vydání: Zvon, Praha 1992, s. 34.

⁴⁰ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, instrukce *Donum vitae*, II, n. 8, AAS 80 (1988), s. 97.

⁴¹ TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Commentum in libro IV sententiarum*, Lib. IV, dist. 31, q. 1, art. 3, resp. in: S. Thomae de Aquino opera omnia, <https://www.corpusthomicum.org/snp4026.html>.

⁴² Viz například dec. coram Stankiewicz, 12.7. 1979, in: RRDec. 71 (1979), n. 7, s. 404.

nevychází z vůle manželů, nýbrž pouze z objektivní přirozené situace nezávislé na vůli manželů.⁴³

3.1 Vyloučení dobra potomstva v souvislosti s oplodněním *in vitro*

Specifickým způsobem vyloučení dobra potomstva je oplodnění *in vitro*. Zákonodárce stanoví, že platné a dokonané manželství vzniká tehdy, pokud manželé spolu uskutečnili lidským způsobem (*humano modo*) soulož, která je sama o sobě vhodná ke zplození dítěte (kan. 1061). Při umělém oplodnění, ať bylo provedeno jakýmkoli způsobem, však dochází k početí potomstva způsobem technickým, nepřirozeným, a proto se nejedná o početí lidským způsobem (*humano modo*). Z tohoto důvodu jsou všechny prostředky umělého oplodnění, které nahrazují manželské spojení, nepřijatelné, protože neodpovídají důstojnosti lidské osoby, které bylo Bohem dáno vznešené povolání darovat lásku a život.⁴⁴

Je proto zcela jednoznačné, že z morálního hlediska je jakékoli umělé oplodnění nedovolené, protože způsobuje úplné oddělení plodu od manželského spojení. „Tyto způsoby oplodnění se dějí mimo těla manželů, a to za spoluúčasti jiných osob. Život a identita lidských embryí je tak vydána do moci lékařů a biologů, a tak se nastoluje nadvláda techniky nad vznikem a osudem lidské osoby. Taková nadvláda již svojí povahou odporuje důstojnosti a rovnosti, které musí být společné rodičům a dětem.“⁴⁵

Z hlediska kanonického práva je důležité, zda tento způsob početí je nebo není vyloučením dobra potomstva. Poněkud zjednodušené je tvrzení, že umělé oplodnění je nedovolené pouze z důvodů morálních a nikoli kanonických.⁴⁶ Užití metod umělého oplodnění v sobě obsahuje rozpor mezi vůlí manžela (nebo obou) a skutečnou hodnotou manželství, což s sebou nutně nese nejen problém morální, nýbrž také právní.⁴⁷

Umělé oplodnění je v rozporu se samou podstatou manželství, protože se přímo týká otcovství a mateřství. Dítě počaté prostřednictvím umělého oplodnění není, striktně vzato, plodem manželství. Jakkoli je to dítě obou

⁴³ RICCIARDI G., *Procreazione responsabile ed esclusione del bonum prolis*, in: Studi Giuridici, tom. 22, Città del Vaticano 1990, s. 183.

⁴⁴ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, instrukce *Dignitas personae*, n. 12, AAS 100 (2008), s. 858-887, české vydání: Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009, s. 17-18.

⁴⁵ *Ibidem*, n. 17, s. 22-23.

⁴⁶ GOŁĘBIEWSKA, A. *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 70.

⁴⁷ Viz kán. 1055 § 1, 1095 2°, 1011 § 2.

manželů (v případě homologního oplodnění), tak ve skutečnosti to není dítě jejich manželství, protože není počaté přirozeným způsobem. To je ovšem důvodem neplatnosti manželství, protože dochází k vyloučení přirozeného otcovství a mateřství, přestože je manželství otevřené pro početí potomstva jinými, to znamená nemanželskými prostředky.⁴⁸ Dobro potomstva je bezprostředně spojeno se zplazením, které v sobě obsahuje nerozdělitelné pouto mezi jednotlícím a plodivým prvkem manželského spojení, a tak v sobě obsahuje práva a povinnosti úkonů manželské lásky, které si musí zachovat otevřenost k předávání lidského života.⁴⁹ Při použití metod umělého oplodnění nedochází k výslovnému odevzdání se a přijetí mezi manžely vzhledem k dobru potomstva chápanému jako darování a přijetí manželské sexuality. Nepřirozené početí není dostačující pro integrální uskutečnění dobra potomstva, protože zbavuje partnera jeho vlastního práva na přirozené otcovství či mateřství, což je v rozporu dobrem potomstva.⁵⁰

Je tedy zcela evidentní, že metody umělého oplodnění jsou nepřijatelné nejen z hlediska morální teologie, nýbrž také z hlediska kanonického práva. Samo umělé oplodnění vylučuje jednotlící a plodivý prvek manželského spojení, čímž dochází k vyloučení dobra potomstva. Pokud by snoubenci vstupovali do manželství s rozhodnutím, že potomstvo bude počato pouze některou z umělých metod, jednalo by se zcela jistě o vadu manželského souhlasu. Vzhledem k využití genetického inženýrství nejen pro terapeutické účely není tato možnost ani zdaleka pouze na teoretické úrovni.⁵¹ Navíc tento přístup by zároveň obsahoval buď vyloučení manželského spojení, což je méně pravděpodobné, nebo užívání antikoncepčních prostředků, čím by došlo k vyloučení dobra potomstva jakožto podstatného prvku manželství.⁵²

Pokud by umělé oplodnění využili manželé, kteří neodmítají *ius ad coniugale actum*, ani žádným jiným způsobem nevylučují *bonum prolis*, avšak na základě neplodnosti nebo z různých zdravotních důvodů nemohou počít potomstvo, pak se bude jistě jednat o mravně nepřijatelné jednání, které ovšem nemá vliv na manželský souhlas (*matrimonium in fieri*). Snoubenci nevyloučili pozitivním úkonem žádný podstatný prvek ani podstatnou vlastnost manželství, a proto bylo manželství uzavřeno platně. Chybné jednání během manželského

⁴⁸ FRANCESCHI, H. *La giurisprudenza di merito sull'esclusione della prole nel recente volume delle decisioni rotali dell'anno 1995*, in: Quaderni dello Studio Rotale 11 (2001), s. 107-109.

⁴⁹ Viz dec. coram Stankiewicz, 22.2.1996, n. 15, in: RRDec. 88 (1996), s. 124.

⁵⁰ GÓRALSKI, W. *Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym*, in: Ius Matrimoniale 15 (2004) 9, s. 130-131.

⁵¹ Viz KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, instrukce *Dignitas personae*, n. 27, AAS 100 (2008), s. 858-887, české vydání: Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009, s. 33.

⁵² Dec. coram Boccafola, 11.6.1992, in: RRDec. 84 (1992), n.4, s. 345.

života (*matrimonium in facto esse*) zpětně manželský souhlas neovlivňuje. Pro platnost manželství je důležitý okamžik jeho vzniku, tedy vyjádření souhlasu stran. Pokud v tomto okamžiku nenastala vada souhlasu, manželství je uzavřeno platně (viz kán. 1057 § 1).

Přímé vyloučení dobra potomstva tak v souvislosti s některou z metod umělého oplodnění nastane tehdy, pokud manželé při uzavírání manželství pozitivním úkonem vůle vylučují manželské spojení a početí potomstva plánují pouze umělými metodami. Stejně tak v případě, ve kterém manželé pozitivním úkonem vůle vyloučili jednotící a plodivý prvek manželského soužití, které úmyslně zneplodňují a početí potomstva předpokládají pouze s využitím umělého oplodnění.

Pokud snoubenci uzavřeli manželství platně, avšak později za trvání manželství použijí některou z umělých metod oplodnění, platnost jejich manželského souhlasu tím není nijak dotčena. Pouze v tomto případě tak platí, že umělé oplodnění je záležitostí morální teologie a nikoli kanonického práva. Avšak ani tato situace není zcela jednoznačná, protože využití umělého oplodnění jakožto hříšné jednání může být spojeno s vadou souhlasu například vzhledem k manželské nerozlučitelnosti. Snoubenci se mohou dohodnout, a s tímto úmyslem také uzavírat manželství, že se v případě neplodnosti rozejdou.⁵³ V souvislosti s umělým oplodněním, které odporuje přirozenému řádu, se tak může projevit úmysl odporující cílům manželství, které má právě v přirozeném řádu svůj základ.⁵⁴

3.2 Dočasné vyloučení potomstva (*prolis ad tempus exclusio*)

Vyloučení dobra potomstva však nenastává pouze přímým způsobem, nýbrž také nepřímým. Snoubenci při uzavírání manželství nevylučují přímo právo na manželské spojení, zplození ani výchovu potomstva, avšak svůj manželský souhlas dávají s rozhodnutím, že početí potomstva odloží. Manželé sice nevylučují výslovně samo právo, ale jeho využití odkládají na pozdější dobu. Stejná situace nastává také tehdy, pokud snoubenci v okamžiku uzavírání manželství počítají pouze s omezeným počtem potomstva.⁵⁵

⁵³ BAŁDYGA, M. *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołow Wschodnich*, in: *Kościół i prawo* 7 (2018) n. 1, s. 189.

⁵⁴ Srov. FRANCESCHI, H. *La giurisprudenza di merito sull'esclusione della prole nel recente volume delle decisioni rotali dell'anno 1995*, in: *Quaderni dello Studio Rotale* 11 (2001), s. 107-109.

⁵⁵ WIERZCHANOWSKI, R. *Exclusio boni prolis i jego przyczyny*. Doktryna i orzecznictwo Sądu Diecezjalnego w Tarnowie, in: *Struktura i działalność Sądu Diecezjalnego w Tarnowie*

Jak plyne z jurisprudence Římské roty, odložení početí na vhodnější čas *per se* nenarušuje manželský souhlas, pokud se jedná pouze o nevyužívání práva a nikoli o jeho vyloučení.⁵⁶ To znamená, že odložení zplodění potomstva samo o sobě není příčinou neplatnosti manželství, avšak může nastat situace, ve které se bude jednat o vadu manželského souhlasu. Rozhodující je skutečnost, zda snoubenci s odložením početí na pozdější období nevyloučili také samo dobro potomstva.⁵⁷ Totéž se týká také počtu potomstva. Pokud snoubenci uzavírají manželství s rozhodnutím o omezeném počtu dětí, může se jednat o vyloučení dobra potomstva. Zda k tomuto vyloučení skutečně došlo či nikoli, bude předmětem dokazování při posuzování nulity konkrétního manželství. Avšak z rozsudků Římské roty vyplývá, že rozhodnutí snoubenců mít pouze jedno dítě je příčinou vady manželského souhlasu z důvodu vyloučení dobra potomstva, a proto také příčinou neplatnosti manželství.⁵⁸ Pokud je jisté, že snoubenci v okamžiku uzavírání manželství měli úmysl vyloučit potomstvo absolutně a navždy, došlo tím k vyloučení samého práva a nejednalo se pouze o nevyužívání práva. Manželství je v takovém případě uzavřeno neplatně z důvodu vady souhlasu. Pokud je zplodění potomstva vyloučeno na určitý čas, jedná se o zneužití práva, které však není příčinou vady souhlasu, a proto také takto uzavřené manželství bylo uzavřeno platně.⁵⁹

Prolis ad tempus exclusio, pokud spočívá pouze v dočasném vyloučení či spíše odložení zplodění potomstva, nemá vliv na platnost manželství. V praxi to bude znamenat, že manželé budou uskutečňovat manželské spojení (*ius ad coniugalem actum*), dočasně však pouze v období přirozené neplodnosti ženy, nebo se dočasně zřeknou využívání práva na manželské spojení. V těchto situacích nedochází k vyloučení dobra potomstva, protože úmysl přijmout potomstvo nebyl vyloučen, ačkoli jeho uskutečnění je odloženo na pozdější dobu.⁶⁰

Jiná situace nastane, pokud snoubenci uzavírají manželství s úmyslem zcela vyloučit početí potomstva na dobu nijak neohraničenou. Vyloučení *bonum prolis* na dobu neomezenou je v jurisprudence Římské roty chápáno jako vyloučení navždy. Tím ovšem vzniká vada souhlasu z důvodu vyloučení dobra potomstva a na základě toho je manželství uzavřeno neplatně.⁶¹

---

w latach 1983-2015, red. Robert Kantor, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II., Krakow 2016, s. 129.

⁵⁶ Dec. coram Stankiewicz, 24.7.1997, in: RRDec. 89 (1997), s. 645.

⁵⁷ Dec. coram Boccafolo, 17.1.2002, in: RRDec. 94 (2002), s. 5.

⁵⁸ Dec. coram Fiore, 15.10.1986, in: RRDec. 78 (1986), n. 6, s. 530, dec coram Stankiewicz, 29.10.1987, n. 6, in: RRDec. 79 (1987), s. 600.

⁵⁹ Dec. coram Stankiewicz, 17.12.1993, in: RRDec. 85 (1993), n. 16, s. 782.

⁶⁰ GÓRALSKI, W. Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym, in: *Ius Matrimoniale* 15 (2004) 9, s. 128.

⁶¹ Dec. coram Huber, 26.11. 1993, in: RRDec. 85 (1993), n. 25, s. 725.

3.3 Podmínečné vyloučení potomstva

Nepřímým vyloučením *bonum prolis* je také jeho podmíněčné vyloučení. Snoubenci (jedna strana nebo obě) při uzavírání manželství stanoví konkrétní podmínku, kterou podmiňují svůj manželský souhlas. Nejedná se proto o přímé vyloučení dobra potomstva, avšak toto dobro je podmíněno skutečností, která doposud nenastala. Snoubenci tedy uzavírají manželství s výslovně stanovenou podmínkou do budoucna, na jejíž splnění váží svůj manželský souhlas.⁶² Zákodárce výslovně stanoví, že nelze platně uzavřít manželství pod podmínkou do budoucna (kan. 1102 § 1). Platnost manželství pod podmínkou do minulosti či přítomnosti závisí na tom, zda podmínka byla či nebyla splněna (kan. 1102 § 2), avšak podmínka do budoucna doposud splněna nebyla, a proto manželský souhlas není dán bezvýhradně. Nedochází k vytvoření nejvnitřnějšího společenství celého života (*totius vitae consortium*), protože jakákoli nesplněná skutečnost, kterou je manželství podmíněno, zneplatňuje manželský souhlas.⁶³ Nesplněná podmínka při uzavírání manželství zcela znehodnocuje slova slibu, která tak vlastně neodpovídají skutečnosti. Zatímco kontrahent říká: „Odevzdávám se ti a přijímám tě,“ tak ve skutečnosti myslí: „Odevzdávám se ti a přijímám tě, pokud nastane konkrétní skutečnost.“ Tím se vlastně v okamžiku vyslovení manželského souhlasu neodevzdává ani druhou stranu nepřijímá, a tak dochází zcela zřejmě k simulaci manželského souhlasu.

Vzniká otázka, zda by manželství uzavřené pod podmínkou nemohlo platit až od splnění této podmínky. Smluvní charakter manželství ovšem vyžaduje, aby vzniklo v okamžiku vyjádření manželského souhlasu.⁶⁴ Konsekvence spojené s touto teorií nelze ani domyslet. Snoubenci jsou od okamžiku vyjádření vzájemného souhlasu manželé se všemi právy a povinnostmi, které by jim ovšem v tomto případě nenáležely ihned, nýbrž až po splnění podmínky. Snoubenci by tak po vyjádření vzájemného souhlasu ve skutečnosti nebyli manželé. Manželský souhlas předpokládá vzájemné darování se a přijetí, které je bez výhrad. Proto je jakákoli podmínka do budoucna, byť by její splnění mělo nastat v blízké době, v rozporu s podstatou manželství, je příčinou vady manželského souhlasu a tím také neplatnosti manželství.⁶⁵

⁶² GÓRALSKI, W. *Małżeństwo*, in: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, Tom. III/2, Pallottinum, Poznań 2011, s. 304.

⁶³ GOŁĘBIEWSKA, A. *Forma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 76.

⁶⁴ GÓRALSKI, M. *Małżeństwo*, in: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, Tom. III/2, Pallottinum, Poznań 2011, s. 304.

⁶⁵ BAŁDYGA, M. *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich*, in: *Kościół i prawo* 7 (2018) n. 1, s. 189.

Z tohoto důvodu uzavírají neplatně manželství snoubenci, kteří v okamžiku uzavírání manželství podmiňují zplození potomstva splněním nějaké skutečnosti v budoucnu. Touto podmínkou může být například dokončení studií, dostavění domu nebo získání zaměstnání. Manželský souhlas tak není dáván bezvýhradně, protože je podmíněn dosud nenaplněnou skutečností. V praxi to znamená, že snoubenci jsou ochotni přijmout potomstvo pouze tehdy, pokud stanovená podmínka nastane, tedy pokud dostaví dům, získají zaměstnání a podobně. Tento úmysl je v rozporu s podstatou manželství, proto je vadou manželského souhlasu a manželství činí nulitním.⁶⁶ Nutno doplnit, že Kodex kánonů východních církví nepřipouští platné manželství uzavírané pod jakoukoli podmínkou, tedy také pod podmínkou do minulosti nebo do současnosti.⁶⁷

3.4 Vyloučení narození potomstva

K dobru potomstva náleží z povahy věci nejen jeho zplození, nýbrž také jeho narození. Příčina vady manželského souhlasu v souvislosti s narozením potomstva nespočívá ve vyloučení početí, manželé nevylučují ani své tělesné spojení, avšak nejsou ochotni potomstvo přijmout. V případě početí tak zcela samozřejmě počítají s potratem, popřípadě užívají abortivní antikoncepci, která způsobí smrt již počatého dítěte.⁶⁸ Zatímco právo na manželské spojení (*ius ad coniugale actum*) je možno dočasně nevykonávat a početí je možno odložit, tak usmrcení potomstva učiněné jakýmkoli způsobem je absolutně nepřijatelné. Pokud snoubenci mají tento úmysl v okamžiku uzavírání manželství, uzavírají je neplatně.⁶⁹ Neochota ochránit počatý život a rozhodnutí jej usmrtit je v přímém rozporu s podstatou manželství, ve kterém rodiče spolupracují s Bohem na vzniku nového života a tak mají zvláštní účast na Boží lásce a současně na jeho moci jako Stvořitele a Otce.⁷⁰ Právo na život je nedotknutelné⁷¹ a porušení této zásady je trestným činem, který je v případě dokonání potratu trestán exkomunikací *latae sententiae* (kan. 1397 § 2).

⁶⁶ GÓRALSKI, W. *Wykluczenie bonum prolis w najnowszym orzecznictwie Roty Rzymskiej*. In: *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich*, 32 (2022), nr. 35, s. 83.

⁶⁷ Viz. kán. 826 CCEO.

⁶⁸ WIERZCHANOWSKI, R. *Bonum coniugum i bonum prolis jako przedmiot symulacji zgody małżeńskich*, in: *Teologiczne Studia Siedleckie* 10 (2013), s. 78.

⁶⁹ Dec. coram Bruno, 1.2.1991, in: *RRDec.* 83 (1991), n. 5, s. 68-69.

⁷⁰ JAN PAVEL II., apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 29, AAS AAS 74 (1982), s. 81-191, české vydání: Zvon, Praha 1992, s. 34.

⁷¹ JAN PAVEL II., encyklika *Evangelium vitae*, n. 2, AAS 87 (1995), s. 401-522, české vydání: Zvon, Praha 1995, s. 7.

Na závažnosti tohoto trestného činu nic nemění ustanovení státních zákonů, které potrat dovolují. V kanonickém právu nijak nemění podstatu trestného činu skutečnost, že státní zákony trestný čin (potrat, euthanasie) povolují.⁷²

3.5 Vyloučení výchovy potomstva (*ius ad educationem*)

Nedílnou součástí dobra potomstva je kromě zplazení a zrození také jeho výchova. Povinnost výchovy potomstva není jen pouhým dodatkem k *bonum prolis*, nýbrž je jeho integrální součástí.⁷³ Již svatý Augustin zdůrazňuje vzhledem k potomstvu, že má být s láskou přijato, dobře živeno a zbožně vychováno (*Amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur*).⁷⁴ Výchova je úkol zcela logicky následující po zplazení a zrození potomstva. Jedná se o nejzávažnější právo i povinnost rodičů (kán. 226 § 2), protože nestačí potomstvo zrodit, ale třeba je také vychovat.⁷⁵ Tato nutnost plyne ve svém nejhlubším základu ze stvoření člověka Bohem k věčnému cíli. Dítě samo nedokáže růst ani k obecné lidské zralosti, tím spíše nemůže samo růst ke zralosti duchovní. Výchova má za cíl, aby nově narozený člověk došel lidské dokonalosti. Proto je výchova povinností i právem rodičů, protože ti spolu uzavřeli nejnvtírnější společenství celého života (*totius vitae consortium*), což z povahy věci v sobě zcela samozřejmě obsahuje také výchovu narozeného potomstva (kan. 1055 § 1). Trvalý a nerozlučný svazek manželů je ideální prostředí pro rozvoj dítěte. Rodina je proto pro výchovu potomstva vlastním místem.⁷⁶ Výsledkem výchovy tak má být nejen růst užitečných členů lidské společnosti, nýbrž také počet Božích ctitelů na zemi i na věčnosti.⁷⁷ Rodiče tedy nepřijímají děti pouze pro sebe, nýbrž pro společnost i pro církev. Lidská osoba se nejen rodí v rodině a je výchovou uváděna do lidské společnosti, nýbrž znovuzrozením ve křtu a výchovou ve víře je také uváděna do rodiny Boží, do církve.⁷⁸

Výchova potomstva je mnohostranná, a proto v sobě obsahuje více prvků. Jedná se o výchovu fyzickou, společenskou, kulturní, mravní a náboženskou

⁷² SYRYJCZYK, J. *Kanoniczne prawo karne, częśc szczególna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego, Warszawa 2003, s. 172.

⁷³ Dec. coram Stankiewicz, 17.12.1993, in: RRDec. 85 (1993), n. 15, s. 780.

⁷⁴ AUGUSTINUS, *De genesi ad litteram*, Lib. IX, cap. VII, n. 12, in: PL, Tom 34, s. 397.

⁷⁵ GÓRALSKI, W. *Małżeństwo*, in: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, Tom. III/2, Pallottinum, Poznań 2011, s. 340.

⁷⁶ Viz JAN PAVEL II., apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 29, AAS 74 (1982), s. 81-191, české vydání: Zvon, Praha 1992, s. 34.

⁷⁷ MARTINŮ, J. *Manželské právo církve katolické*, vlastním nákladem, Olomouc 1928, s. 26.

⁷⁸ JAN PAVEL II., apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 36, AAS 74 (1982), s. 81-191, české vydání: Zvon, Praha 1992, s. 43.

(kan. 1136). Z hlediska kanonického práva je proto zásadní otázka, které z těchto prvků výchovy potomstva jsou konstitutivní pro dobro potomstva jakožto podstatný prvek manželství. To znamená, který prvek výchovy, pokud je vyloučen pozitivním úkonem vůle v okamžiku uzavírání manželství, činí manželství nulitním.

Uvedené prvky výchovy se v kanonické tradici rozdělují na dvě části, fyzické dobro (*bonum physicum*) a dobro morálně náboženské (*bonum spirituale*). Dobro fyzické lze charakterizovat jako předání a zachování lidského života.⁷⁹ Dobro morálně náboženské v sobě obsahuje ostatní prvky, to znamená výchovu společenskou, kulturní, mravní a náboženskou. Jedná se o utváření celé osoby se zaměřením na poslední cíl a zároveň na prospěch společnosti (kán. 795). Jakkoli je *bonum spirituale* nesmírně důležité pro rozvoj potomstva, není předmětem manželského souhlasu.⁸⁰ Podle kanonické tradice je součástí *bonum prolis* pouze fyzické dobro potomstva (*bonum physicum*). Z toho plyne zásadní skutečnost, že příčinou vady manželského souhlasu je pouze vyloučení zplodění, narození a zajištění fyzického rozvoje dítěte, který začíná již v okamžiku početí.⁸¹

Bonum prolis jakožto právo na výchovu (*ius ad educationem*) se ve smyslu kánonu 1101 § 2 týká pouze fyzického dobra potomstva. Pouze vyloučení tohoto dobra je příčinou neplatnosti manželství. *Bonum spirituale* je právem i povinností rodičů (kan. 1136), avšak není předmětem manželského souhlasu v okamžiku uzavírání manželství (*matrimonium in fieri*). Realizace tohoto práva nastává až během společného života v manželství (*matrimonium in facto esse*). Zanedbání či vyloučení výchovy v těchto aspektech je závažným porušením rodičovských povinností a jako takové je hříšným jednáním. Pokud rodiče nechají dítě pokřtít či vychovat v nekatolickém náboženství, jedná se již také o trestný čin (kán. 1367). Jakkoli je takové jednání opatřeno trestní sankcí, nemá vliv na vznik manželského souhlasu, a proto také není příčinou neplatnosti manželství. Vadu manželského souhlasu tak působí pouze vyloučení fyzického dobra potomstva.⁸²

⁷⁹ STANKIEWICZ A., *L'esclusione della procreazione ed educazione della prole*, in: Studi Giuridici 22 (1990), s. 169.

⁸⁰ Dec. coram Stankiewicz, 29.5.1988, in: RRDec. 80 (1988), s. 186.

⁸¹ SOBAŃSKI, R. *Symulacja częściowa w ujęciu k. 1086 § 2 a nauka o małżeństwie konstytucji Gaudium et spes*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2 (1969), s. 31, viz též dec. coram Canestri, 8.7.1941, in: RRDec. 33 (1941), n. 6-7, s. 603-604.

⁸² SZTYCHMILER, R. *Wykluczenie potomstwa w świetle najnowszego orzecznictwa Roty Rzymskiej*, in: Ius Matrimoniale 11 (2000) 5, s. 113.

ZÁVĚR

Manželství je svojí podstatou zaměřeno k dobru manželů a ke zrození a výchově potomstva. Manželství vzniká projevením manželského souhlasu snoubenců a tento souhlas nelze ničím nahradit (kán. 1057 §2). Podle ustanovení práva (kán. 1101 § 1) se předpokládá shoda mezi vnitřním úmyslem a slovy manželského slibu. Pokud se slova a úmysl neshodují, nastává vada souhlasu, která je příčinou neplatnosti manželství. Snoubenci si nestanovují obsah manželské smlouvy, nýbrž tím, že uzavírají manželství, berou na sebe závazek společného života tak, jak je již dán co do nároků a závazků. Snoubenci nemohou vyloučit samo manželství nebo jakoukoli jeho podstatnou vlastnost či podstatný prvek. Pokud by toto vyloučení nastalo již v okamžiku uzavírání manželství, bylo by manželství uzavřeno neplatně.

Dobro potomstva jakožto jeden z cílů manželství obsahuje podle jurisprudence Římské roty tři součásti: dobro manželů, zrození potomstva a jeho výchovu. Žádnou z těchto součástí dobra potomstva nesmí snoubenci v okamžiku uzavírání manželství vyloučit pozitivním úkonem vůle. Pokud by tak učinili, jedná se o vyloučení jednoho z cílů manželství (u vyloučení manželského spojení obou cílů), což je příčinou neplatnosti manželství. Pokud by však k vyloučení došlo později za trvání manželství, jedná se sice o hříšné jednání, ale vzájemný souhlas tím zpětně ovlivněn není. Stejně tak případné dočasné odložení početí potomstva nebo dočasné nevykonávání práva na manželské spojení není podle jurisprudence Římské roty příčinou vady manželského souhlasu.

Použitá literatura

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Instrukce Dignitas personae.*, AAS 100 (2008), s. 858-887, české vydání: Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009.

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Instrukce Donum vitae.* II, n. 8, AAS 80 (1988), s. 97.

JAN PAVEL II. *Encyklika Evangelium vitae.* AAS 87 (1995), s. 401-522, české vydání: Zvon, Praha 1995.

JAN PAVEL II. *Apoštolská adhortace Familiaris consortio.* AAS 74 (1982), s. 81-191, české vydání: Zvon, Praha 1992.

PAVEL VI. *Encyklika Humanae vitae.* AAS 60 (1968), s. 481-503.

SACRA PAENITENTIARIA. Resp. 16.6.1880, in: Denzinger-Hünnermann, *Enchiridion Symbolorum*, n. 3148,

Herder Freiburg Basel Wien 2017.

TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Commentum in libro IV sententiarum.* Lib. IV, dist. 31, q. 1, art. 3, resp. in: S. Thomae de Aquino opera omnia, <https://www.corpusthomicum.org/snp4026.html>.

- BAŁDYGA, M. *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołow Wschodnich*. In: *Kościół i prawo* 7 (2018) n. 1, s. 181-200.
- BENEŠ, A. *Morální teologie*. Krystal: Praha, 1994.
- FRANCESCHI, H. *La giurisprudenza di merito sull'esclusione della prole nel recente volume delle decisioni rotali dell'anno 1995*. In: *Quaderni dello Studio Rotale* 11 (2001), s. 81-112.
- GOŁĘBIEWSKA, A. *Forma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*. In: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 65-84.
- GÓRALSKI, W. *Wykluczenie bonum prolis w najnowszym orzecznictwie Roty Rzymskiej*. In: *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich*, 32 (2022), nr. 35, s. 71-90.
- GÓRALSKI, W. *Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym*. In: *Ius Matrimoniale* 15 (2004), s. 115-136.
- MARTINŮ, J. *Manželské právo církve katolické*. Vlastním nákladem, Olomouc 1928.
- PASTWA, A. *Przymierze miłości małżeńskiej Jana Pawła II. idea małżeństwa kanonicznego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2009.
- PEJŠKA, J. *Církevní právo III, manželské právo kanonické*. Theologický ústav, Obořiště 1934.
- RICCIARDI, G., *Procreazione responsabile ed esclusione del bonum prolis*. In: *La Similazione nel consenso Matrimoniale Canonico*, Città del Vaticano 1990, s. 175-187.
- SABLE, M., *Tradere et accipere: quaedam problemata de mutuo consensu circa ius ad prolem in causis matrimonialibus*. In: *Periodica* 82 (1993), s. 757-778.
- SOBAŃSKI, R. *Symulacja częściowa w ujęciu k. 1086 § 2 a nauka o małżeństwie konstytucji Gaudium et spes*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 2 (1969), s. 31-49.
- STANKIEWICZ, A. *L'esclusione della procreazione ed educazione della prole*. In: *La Similazione nel consenso Matrimoniale Canonico*, Città del Vaticano 1990, s. 149-174.
- STAWNIAK, H. *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawamałżeńskiego*. In: *Prawo Kanoniczne* 32 (1989) 3-4, s. 125-142.
- ŚWITO, L. *Istota bonum prolis*. In: *Prawo Kanoniczne* 45 (2002) 3-4, s. 53-105.
- SZTYCHMILER, R. *Wykluczenie potomstwa w świetle najnowszego orzecznictwa Roty Rzymskiej*. In: *IusMatrimoniale* 11 (2000) 5, s. 103-122.
- WIERZCHANOWSKI, R. *Dobro potomstwa w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*. In: *Tarnowskiestudia teologiczne* 35 (2016) 2, s. 51-72.
- WIERZCHANOWSKI, R. *Bonum coniungum i bonum prolis jako przedmiot symulacji zgody małżeńskiej*. In: *Teologiczne Studia Siedleckie* 10 (2013), s. 67-80.

Exclusion of the good of progeny according to the jurisprudence of the Roman Rota***Summary:***

Marriage arises by mutual consent of the engaged couple who give themselves to and accept each other so as to create marriage. The words of the marriage vows must correspond to the parties' intention. Such accord is supposed until the contrary is proved. The contradiction before the engaged couple's intention and the words of the marriage vows is cause of a defect of marital consent. Therefore if the engaged, at the moment of contracting marriage, intend to exclude marriage itself or any of its essential properties or elements, they contract marriage invalidly. The good of progeny which, according to the jurisprudence of the Roman Rota, includes three substantial elements: the good of the spouses, birth of progeny and the upbringing thereof, belongs to the substantial elements of marriage. The engaged must not exclude any of these elements at the moment of contracting marriage. If they did so, their marriage would be contracted invalidly.

Key words: *marital law – good of the spouses – good of progeny – exclusion of the good of progeny*

ICLic. Mgr. et Mgr. Šimon Polívka, PhD.
Diocesan Court of the Diocese of Litoměřice

LEGENDA O SVÄTÝCH SESTRÁCH PUDENCIANE A PRASSEDE A ZAČIATKOCH RÍMSKEJ CIRKVI

Inocent-Mária Vladimír Szaniszló

Abstrakt:

Cieľom nášho príspevku je predstaviť tajomné postavy z obdobia antiky, sväte Pudencianu a Prassedu, dcéry senátora Pudensa, ktorého staroveké legendy identifikujú medzi prvými ľuďmi, ktorých v Ríme obrátil apoštol Pavol. Pudens vlastnil vilu, ktorej pozostatky sú deväť metrov pod súčasnou bazilikou (po celé storočia sa verilo, že ide o najstarší kresťanský kostol v Ríme), v ktorej ukrýval prenasledovaných kresťanov, podľa niektorých zdrojov dokonca aj apoštola Petra. Keď Pudens zomrel ako mučeník, vybudovali Prassedá a Pudenciana so súhlasom pápeža Pia I. v rokoch 142/145 n. l. v otcovom dome baptistérium pre krst nových kresťanov. Počas prenasledovania cisára Antonia Pia však boli umučené aj Prassedá a Pudenciana. Po smrti Pudenciany Prassedá použila dedičstvo svojej rodiny na postavenie kostola „sub titulo Praxedis“. Skrývala mnoho prenasledovaných kresťanov, a keď títo boli odhalení a umučení, zhromaždila ich telá a pochovala ich na cintoríne sv. Priscily na Via Salaria, kde bola aj ona sama neskôr pochovaná v hrobe spolu so sestrou a otcom. Tolko hovoria legendy, náš vedecký záujem vzbudila blízkosť baziliky Santa Pudentiana a rímskej synagógy Oratorio Castro ako symbolu koexistencie náboženstiev pre mierový rozvoj ľudskej civilizácie v zmysle encyklik pápeža Františka.

KLúčové slová: *legendárne životopisy sv. Pudenciany a Prasedy – stručná história ich bazilík – tajomná koexistencia židovského a kresťanského náboženstva na Via Balbo v Ríme*

ÚVOD

V rámci projektu CRISIS – Women’s Response to Crisis: Re-Examination of Roman Cultural Records and Historical Documents from Early Christianity to the Present Day, vedeného Kingou Arayovou na našej Pontifikálnej univerzite sv. Tomáša Akvinského „Angelicum“, sme sa zamerali na dve sväte pr-

votnej rímskej Cirkvi, ktoré síce majú svoje baziliky, ale po reforme Druhého vatikánskeho koncilu sa vytratilí zo všeobecného kalendára svätých mučeníkov, hlavne z dôvodov nemožnosti doložiť vierohodne ich životopis.¹ Náš záujem o tieto sestry začal úplne jednoduchou prechádzkou po Via Cesare Balbo, kde je možné vidieť zadnú (a ešte stále nezrenovanú) časť jednej z najstarších rímskych bazilík v tesnej blízkosti so susediacou synagógou. Takáto mierumilovná symbióza kultových stavieb dvoch veľkých náboženstiev je podľa nášho názoru veľmi vzácna. Hlavne ak ide o jednu z najstarších stavieb v Ríme, ktorá vykazuje svojimi dejinami veľkú blízkosť k významnému stretu civilizácií na začiatku prvého tisícročia. Ved' vznik katolíckej modlitebne (v tom čase modlitebne tzv. židovskej sekty) a baptistéria v dome rímskeho senátora, ktorý prijal židovských apoštolov a v dobe prenasledovania kresťanov pomohol k vytvoreniu tajného miesta pre katechizáciu a iniciáciu do novovznikajúcej Cirkvi, a dejinami poznačená prítomnosť židovskej obce v Ríme, ktorá až po uvoľnení podmienok na začiatku XX. storočia postaví svoju vôbec druhú rímsku klasickú modlitebňu v blízkosti tejto baziliky, poukazujú na mimoriadne silné mystické puto pri strete týchto civilizácií aj po niekoľkých tisícročiach. Z toho dôvodu by sme radi ozrejmili niekoľko hypotéz pre možné významnejšie ocenenie sv. Pudenciany a sv. Prasedy, ako aj tohto fenoménu náboženskej symbiózy pre budúcu spoluprácu náboženstiev na ceste posilnenia trvalého mieru v zmysle posledných encyklik pápeža Františka.

1 HISTORICKÝ POHĽAD NA DVE VZÁCNE BAZILIKY

Webová stránka venovaná pamiatkam Ríma *Churches of Rome* (ktorá úzko spolupracuje s Rímskou katolíckou diecézou a dosť vierohodne sumarizuje historické fakty) hovorí, že v prípade životopisov svätých Pudenciany a Prasedy ide o fiktívnu romantickú legendu zo VI. storočia, ktorá si možno uchovala mená skutočných ľudí. Táto legenda opisuje sv. Pudensa ako rímskeho senátora, ktorý počas pobytu v Ríme hostil svätého Petra (prvýkrát v roku 42)² a aj svätého Pavla, s ktorým udržiaval korešpondenciu.³ Údajne mal dve panenské

¹ *Martyrologium Romanum*, Eystadii, 2013 [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://introibo.net/download/brevier/martyrologium_latein.pdf.

² FALLETTA, P. *Basilica di Santa Prassede a Roma*, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://pierooffenews.blogspot.com/2015/03/basilica-di-santa-prassede-roma_3.html. Falletta píše, na rozdiel od iných zdrojov, že senátor Pudens bol strýko našich dvoch sestier a že Priscila bola jeho matkou.

³ Pre výklad legendy o živote sv. Prasedy porov. GRÜNBECK, E. Sankta Praxedis, *Lexikon für Theologie und Kirche*, zv. 8, 1999³, s. 520 a SAUSER, E. Praxedis von Rom, Jungfrau und Märtyrerin der Frühzeit, Fest 21. Juli. In: *Biographisch-Bibliographisches*

dcéry, ktoré boli umučené, sv. Pudencianu a sv. Prasedu. Prvá z nich má zasvätenú baziliku minor Sv. Pudenciana na Via Urbana 160 a druhá baziliku minor Sv. Prassedu, na Via Santa Prassede 9/A. Táto sa nachádza vo štvrti Esquilino a je pre slovanské komunity v Ríme veľmi dôležitá, pretože v jej blízkom kláštore gréckych mníchov prebývali svätí slovanskí vierozvestcovia sv. Cyril a sv. Metod pri ich návštevách Ríma, ako to dokladá pamätná tabuľa umiestnená na kláštore.⁴

Podľa tradície existuje už v 5. storočí kultové miesto uctievania zvané *Titulus Praxedis* blízko terajšieho kostola.⁵ Meno je doložené epitafom z Hipolytových katakomb z roku 491 a podpismi Rímskej synody z roku 499. Epitaf sa našiel v katakombách svätého Hipolyta neďaleko baziliky San Lorenzo fuori le Mura.⁶ Ale až o storočie neskôr podpísala ďalšia Rímska synoda v roku 595 prevzatie zakladateľa titulu svätice cirkvi, *titulus sanctae Praxedis*.⁷

Naproti tomu bazilika minor jej sestry sv. Pudenciany, podľa tej istej stránky Churches of Rome, nachádzajúca sa na Viminali, je oveľa staršia. Dlho sa o nej hovorilo ako o jednom z najstarších kostolov v Ríme, ktorý podľa niektorých zdrojov stojí na základoch rímskych kúpeľov z II. storočia, alebo podľa iných prameňov na základoch domu senátora Pudensa.⁸ Na tejto adrese sa nachádzal súkromný dom z I. storočia, ktorého pozostatky pretrvali pod kostolom.⁹ Bazilika bola postavená na konci IV. storočia (Josi udáva roky 387 – 90

Kirchenlexikon, Zv. VII, 1994, kol. 915-916, ed. Traugott Bautz, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.bbkl.de/index.php/frontend/lexicon/P/Pr/praxedisvonrom-66802>.

⁴ Bol to pápež sv. Pascal I., ktorý umiestnil do kláštora pri Bazilike sv. Prasedy gréckych mníchov. Porov. CAPERNA, M. *La basilica di Santa Prassede: il significato della vicenda architettonica*, Rím: Edizioni Quasar, 2013, s. 14.

⁵ Ako píše Cornelia Gillingerová vo svojej diplomovej práci, názvom *Titulus* bol označený na začiatku kresťanstva taký priestor, ktorý bol k dispozícii v súkromných domoch pre bohoslužby. Meno alebo titul rodiny tiež zostali spojené s kultovou oblasťou po celé storočia. Porov. *Die Basilika Santa Cecilia in Rom* (o.A.). Janov: Kirchenführer, 2007, s. 4, podľa GILLINGER, C. *Paschalis I. (817-824) Das Bild eines frühmittelalterlichen Papstes im Spannungsfeld von Politik, Amt und Repräsentation*, Viedeň: Universität Wien, Februar 2009, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: Paschalis I. (817-824) - E-Theses (univie.ac.at).

⁶ CHURCHES OF ROME. *Saint Praexede*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://romanchurches.fandom.com/wiki/Santa_Prassede#The_saint.

⁷ BRANDENBURG, H. *Die frühchristlichen Kirchen Roms vom 4. bis zum 7. Jahrhundert. Der Beginn der abendländischen Kirchenbaukunst*. Regensburg: Schnell & Steiner, 2004, s. 197.

⁸ FRUTAZ, A. P. *Titolo di Pudente. Denominazioni, successive, clero e cardinali titolari*, *Rivista di archeologia cristiana*, Citta del Vaticano: Pontificio Istituto de archeologia cristiana (RivAC) 45, 1964, s. 53.

⁹ Isté je, že archeologické vykopávky a ich posledné a dôkladné štúdie potvrdili prítomnosť dvoch rímskych domov pod základmi baziliky, jedného z obdobia republikánov (II. storočie

až 398)¹⁰ na pozostatkoch dvojposchodového starobylého domu a na stenách *nymphaeum* (fontánového domu).¹¹ Táto stavba bola možným pôvodom pomenovania *titulus*, jedného z prvých farských kostolov v Ríme, aj keď jeho založenie zakrýva legenda a archeológovia nenašli nijaké dôkazy o kresťanskej kultúre, dodáva portál Churches of Rome.¹² Takisto významný archeológ De Rossi si je však istý, že v tom kostole sú pamiatky, ktoré posúvajú jeho existenciu minimálne do IV. storočia. V hrobovom epitafe z roku 384, ktorý nesie mená konzulárneho páru Ricimere a Clearco, je pomenovaný *Leopardo lector de Pudentiana*: ide o najstaršiu dochovanú antickú pamiatku nesúcu tento titul.¹³

Učiaci Kristus je dominantnou témou slávnej mozaiky apsidy Baziliky sv. Pudenciany, ktorá napriek rušivým zásahom reštaurátorov v 19. storočí vťahuje pozorovateľa do svojho kúzla. Mozaika, ktorá takmer úplne vychádza z naturalizmu neskoršej antiky, ukazuje doktrinálny rozhovor Krista tróniaceho v zlatom rúchu s apoštolmi zľava a sprava – Peter a Pavol sú zobrazení trochu povýšení.¹⁴ Dve ženské postavy symbolizujú židovských kresťanov (židov, ktorí konvertovali na kresťanstvo) a kresťanov z pohanov (pohanov, ktorí sa stali kresťanmi).

---

pred Kr.) a druhého z obdobia cisárstva (I.-II. storočie po Kr.), ktoré by sa takto zhodovali s tradíciou *Titulus Pudentis*. Porov. FASOLA, U. M. Santo Pudente, *Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia Università Lateranense (BibLISS), Rím: Mariapoli di Citta Nuova editrice, 1968, Zv. 10, s. 1240-3.

¹⁰ JOSI, E. Pudente e Pudenziana, *Enciclopedia Cattolica*, Ente per l'Enciclopedia cattolica per il libro cattolico, Città del Vaticano, 1953, s. 295.

¹¹ St. Pudenziana, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://www.schwarz.aufweiss.de/rom-reisefuehrer/santa_pudenziana.html.

¹² CHURCHES OF ROME. Santa Pudenziana. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://romanchurches.fandom.com/wiki/Santa_Pudenziana.

¹³ ARMELLINI, M. Le chiese di Roma dal secolo IV al XIX, Tipografia Vaticana 1891, s. 193. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/I/Gazeteer/Places/Europe/Italy/Lazio/Roma/Rome/churches/_Texts/Armellini/ARMCHI*/2/Monti/3.html.

¹⁴ Mozaika bola podľa najnovších výskumov vyhotovená medzi rokmi 410-417. Ježiš, obklopený svätoziarou, v postoji žehnania a v kráľovskom odeve, je tu zobrazený ako Pantokrator, všemohúci Pán vesmíru (iní hovoria o Filozofovi, Kráľovi). Je obklopený dvorom apoštolov, oblečených ako rímski senátori, pre poukázanie na ich misiu, ktorú každý z nich splnil uprostred tohto sveta, podľa DEL CASTILLO, La nuova Città di Dio nel mosaico di Santa Pudenziana, z portálu La nuova Bussola quotidiana, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://lanuovabq.it/it/la-nuova-citta-di-dio-nel-mosaico-di-santa-pudenziana>. Iný portál hovorí, že mozaika predstavuje „Mesto Božie“, ktoré má v bezprostrednej blízkosti (roku 476) pádu Rímskej ríše „mesto človeka“, ktoré v Kristovi nachádza svojho nového „cisára“ a v Apoštoloch nových „senátorov“. Porov. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.gaudiumspes.com/basilica-di-santa-pudenziana/>. Dôležitou prácou a zdrojom mnohých súčasných vedeckých teórií tu je aj BRACONI, M. Il mosaico del fianco della Basilica di S. Pudenziana a Roma. La Storia, I Restauri, Le Interpretazioni, Rím: Dottorato all'Università degli Studi Roma Tre. Dipartimento di Studi Storici, Archeologia e Conservazione 2008, p. 211.

t'anmi).¹⁵ Zástupkyňa židovských kresťanov korunuje Petra, zástupkyňa pohan-
ských kresťanov Pavla, ktorý je v kresťanskej tradícii citovaný ako „apoštol
pohanov“. Na oblohe nad múrmi Jeruzalema sa objavuje kríž, obklopený okríd-
lenými bytosťami, symbolmi evanjelistov: človek = Matúš, lev = Marek, býk =
Lukáš, orol = Ján. Pokiaľ dnes vieme, symboly evanjelistov v sv. Pudenciane
sú najstarším známym zobrazením týchto symbolov na mozaike a ako zistil
kronikár mesta Mauro Lucentini, skupina ľudí zhromaždených okolo Krista je
doposiaľ najstarším realistickým zobrazením ľudských postáv v životnej veľ-
kosti v rímskom kostole vôbec.¹⁶

V každom prípade ide o jednu z najstarších stavieb Ríma, ktorá nikdy ne-
bola ruinou.¹⁷ Kostol sa nachádza v údolí medzi Viminale a Monti a v starove-
ku bola ulica Via Urbana nazývaná *Vicus Patricius*. Podľa tradície vznikol prvý
kostol alebo kaplnka na mieste záhrady domu už počas pontifikátu Pia I. (140 –
155). Neskoršia legenda, ako píše portál Churches of Rome, popisuje sv. Pu-
densa ako rímskeho senátora rodov Acilia Glabrones, ktorý pohostil svätého
Petra a bol umučený v pogrome kresťanov, ktorý nariadil cisár Nero. Viaceré
zdroje však predsa len odkazujú na jeden z vierohodných biblických citátov
z listov svätého Pavla (2 Tim 4, 19-22) počas jeho druhého väznenia v Ríme,
ktorý uvádza Pudensa:

*„Pozdrav Prisku a Akvilu aj Oneziforov dom. Erastus zostal v Korinte.
Trofima som nechal chorého v Miléte. Ponáhľaj sa a príď ešte pred zimou.
Pozdravuje ťa Eubulus, Pudens, Línus, Klaudia a všetci bratia. Pán nech je
s tvojím duchom. Milosť s vami.“*¹⁸

¹⁵ Josi však oponuje a na rozdiel od De Rossiho, Kirscha a Wilperta uvádza, že tieto postavy
nereprezentujú sväté sestry, ale dve Cirkvi, ex gentibus e ex circumcisione podľa VON
CHIESA, III, col. 1468. Porov. JOSI, Pudente e Pudenziana, s. 296. Rovnako píše portál
Sotterranei della Chiesa di S. Pudenziana [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete:
<https://www.sotterraneidiroma.it/sites/sotterranei-della-chiesa-di-s-pudenziana>: „podľa iných
predstavujú „Cirkev“ a „Synagógu“, teda chrámy kresťanov a Židov.“

¹⁶ St. Pudenziana. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://www.schwarzaufweiss.de/rom-reisefuehrer/santa_pudenziana.html a LUCENTINI, M. La grande
guida di Roma, Rím: Newton Compton, 1999.

¹⁷ CHURCHES OF ROME, Santa Pudenziana. V tom čase sedel na Petrovom stolci pápež Ino-
cent I., ktorý viedol Cirkev počas historického hanebného „Sacco di Roma“, ktorého sa do-
pustili Vizigóti z Alarica v roku 410, ktorí, keď zdevastovali mesto a zničili početné konštan-
tinovské baziliky, ušetrili Santa Pudencianu. Pápež sa rozhodol zadať vypracovanie tohto
diela mozaiky, ktoré sa neskôr stalo objektom dôležitej rekonštrukcie počas XIX. storočia,
preto, aby upevnil rímsky ľud vo viere. V Kristových rukách je v skutku kniha, na ktorej je
napísané „Dominus Conservator Ecclesiae Pudentianae“, podľa DEL CASTILLO, La nuova
Città di Dio nel mosaico di Santa Pudenziana.

¹⁸ SV. PÍSMO, NOVÝ ZÁKON, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2020. HUNGERIGE, H. Kurze
Geschichte der Familie Pudenz. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete:
https://www.portraitarchiv.ch/img/documents/pdf_159320.pdf.

K tomu dodáva Hungerige niektoré legendárne fakty, že pod pojmom „Akvila“ sa rozumie Aquila Pudens (Pudentius), rímsky senátor, ktorý zomrel v Ríme; pod „Priskou“ jeho manželka Priscila, ktorá tiež zomrela v Ríme. „Klaudia“ bola manželkou Rufusa Pudensa, syna Akvily, „Linus“ jej brat. „Onezifora“ spomína Holzner ako občana Efezu.¹⁹ Aquila a Priscila mali päť detí: Novatusa, Prassedu, Pudencianu, Timoteja (ktorému adresoval Pavol svoj list) a Rufusa Pudensa. Pretože Priscila bola tiež matkou apoštola Pavla (narodená v Tarze, zomrela približne roku 68 n. l. v Ríme; otec neznámy), boli Rufus Pudens a Paulus nevlastnými bratmi.²⁰

Dôvodom, prečo sa v záhrade uvádza pôvodný kostol, je podľa tradície to, že dom bol údajne zbúraný v roku 139 (pred pontifikátom pápeža Pia I.), aby vytvoril miesto pre malý verejný kúpeľný dom, známy v prameňoch ako *Thermae Novae*. Legenda opisuje zakladateľov kúpeľného komplexu ako dvoch synov Pudensa, ktorí sa nazývajú Novatus a Timotej a ktorí sa podieľali aj na umeleckých dielach kostola.²¹ Preto sú kúpele v literatúre známe aj ako *Thermae Novatianae* alebo *Timothianae*. Nedávna revizionistická analýza lokality vyvolala pochybnosti o identifikácii chrámu s termálnym bazénom *Thermae Novae*, pretože v komplexe chýbajú zjavné starodávne zásobovacie systémy a zásobníky vody. Mohla to byť namiesto toho koželužňa, ale ako tvrdí portál Churches of Rome, širšia odborná diskusia pokračuje.

Prvou časťou komplexu, o ktorej sa vie, že sa používala na bohoslužby, podľa Church of Rome bola vstupná miestnosť, ktorá bola pravdepodobne kaplnkou, ktorú používali novacianski heretici po roku 250.²² Do histórie sa do-

¹⁹ OTT, G. Die Ersten Christen ober und unter der Erde oder Zeugnisse für den Glauben, die Hoffnung und Liebe unserer heiligen Mutter, der Kirche. Ein Buch des Trostes und der Ermutigung für die Katholiken und der Belehrung für ihre Gegner. Regensburg, New York & Cincinnati: Friedrich Pustet, 1880. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://immaculata.ch/archiv/erstenchristen1.html>.

²⁰ HOLZNER, J. Paulus. Sein Leben und seine Briefe. Freiburg: Herder, 1959 a Ott, Die Ersten Christen ober und unter der Erde oder Zeugnisse für den Glauben, die Hoffnung und Liebe unserer heiligen Mutter, der Kirche. Ein Buch des Trostes und der Ermutigung für die Katholiken und der Belehrung für ihre Gegner, podľa HUNGERIGE, Kurze Geschichte der Familie Pudenz.

²¹ DELEHAYE, H. Contribution récente a l'hagiographie de Rome et d'Afrique, Brusel-Paríž: Analecta Bollandiana, Tomus LIV-Fasc. III et IV, 1936, s. 273. Autor podporuje teóriu kostola postaveného na mieste bývalých kúpeľov a poznamenáva, že isté je, že toto miesto je historicky spojené s menom sv. Pudenciany, ale tvrdí, že Petrigani vo svojej precíznej práci ukázal, že toto sa nedá spojiť s pannou nazvanou Pudenciana, ani to, že kostol Pudenciany bol niečím iným ako kostol Pudensa.

²² Podľa niektorých zdrojov Novato (Novacianus) nebol staviteľom kúpeľov, ale hlavou schizmatickej skupiny prítomnej v Ríme v treťom storočí, takzvaných novacianov, ktorí boli porazení pápežom Siriciom a tento následne zasvätil toto oratórium Sv. Petrovi. Novaciáni sa

stáva, keď podľa *Liber Pontificalis* pápež Siricius (384 – 99) zasvätil toto oratórium svätému Petrovi.²³ Duchovnými správcami oratória boli potom Maximus, Leopardus a Illiceus, ako to uvádza epigraf umiestnený v terajšej bazilike. Leopardus sa označuje ako *lector de Pudentiana*, a ide tu o prvé historicky doložené použitie tohto mena. Synoda rímskeho kléru z roku 499 hovorí o *Titulus Pudentis*.

2 DISKUTABILNÉ A LEGENDÁRNE HAGIOGRAFIE SV. PUDENCIANY A SV. PRASEDEDY

Ako nám pripomína ekumenický lexikón svätých, Pudens, manžel (alebo syn) Priscily, ktorá dala meno Prisciliným katakombám, bol senátorom v Ríme. Spolu so svojimi dcérami Pudencianou a Prassedou údajne pohostil apoštola Petra v Ríme a tiež založil kostol, ktorý bol neskôr zasvätený Pudenciane.²⁴ Pretože podľa najnovších štúdií v tejto chvíli neexistujú dôkazy o teórii termálnych kúpeľov, je pravdepodobnejšie, že bazilika je umiestnená nad jeho bývalým domom.²⁵ Georg Ott vo svojom legendárnom životopise píše:²⁶

---

v kúpeľoch postavených na Pudensovom dome, titulus Pudentis, inštalovali ako kacírské spoločenstvo, proti ktorému sa bránila oficiálna Cirkev. Porov. ZELLI, A. *Basilica di Santa Pudenziana Via Urbana Rione Monti (Roma)*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.annazelli.com/basilica-santa-pudenziana-via-urbana-roma.html>.

²³ DUCHESNE, L. *Le Liber Pontificalis. Texte, introduction et commentaire*. Zv. 1. Paríž: ed. E. de Boccard 1955. Dotlač podľa vydania z roku 1955. Paríž, 1981, s. C I (34-35); s. 216-217.

²⁴ Pudens, ktorý žil v tomto dome spolu so svojimi dvoma dcérami Pudencianou a Prassedou, bol obrátený na kresťana apoštolom Petrom, ktorý mal žiť v dome tohto svojho priateľa sedem rokov, Porov. *Sotterranei della Chiesa di S. Pudenziana*, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.sotterraneidiroma.it/sites/sotterranei-della-chiesa-di-s-pudenziana>.

²⁵ SCHÄFER, J. Heslo Pudens, z *Ökumenische Heiligenlexikon* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.heiligenlexikon.de/BiographienP/Pudens.html> a GUIDOBALDI, F. *Osservazioni sugli edifici romani in cui si insediò l'Ecclesia Pudentiana, in Ecclesiae Urbis*. In: GUIDOBALDI, F., GUIDOBALDI, A. G. (eds.), *Atti del Congresso Internazionale di studi sulle Chiese di Roma (IV-X secolo), Roma 4-10 settembre 2000*, Città del Vaticano, 2002, s. 1033-1071. Tento vedec navrhuje okrem iného označiť rímsku stavbu za bytový komplex, čo je v rozpore so všeobecným názorom, ktorý ju považuje za kúpeľnú stavbu. Napokon, pre niektoré informácie o pokresťančovaní Esquilina a vytvorení titulu na tomto pahorku pozri SAXER, V. *Sainte-MarieMajeure. Une basilique de Rome dans l'histoire de la ville et de son Eglise*, Roma 2001 (Collection de l'École Française de Rome, 283), ss. 10-24, podľa TRIVELLONE, A. *Il cosiddetto oratorio mariano della chiesa di S. Pudenziana e i suoi affreschi: nuove considerazioni*. In: ROMANO, S., ENCKELL JULLIARD, J. (eds.), *Roma e la Riforma gregoriana Tradizioni e innovazioni artistiche (XI-XII secolo)*, Rím: ed. Viella, 2007, ss. 307-330, tu s. 306, pozn. 1.

„Prvý, kto ho [apoštola Petra] prijal do svojho domu, bol senátor Pudens, ušľachtilý Riman, ktorý mal rozsiahle majetky na úpäti vrchu Esquiline. Tento vznešený občan bol tak dojatý... slovami apoštola, že sa vzdal modloslužby spolu so svojou matkou [správne: ženou] Priscilou, jeho synmi Timotejom a Novatusom a jeho dcérami Pudencianou a Prassedou a boli pokrstení. Vo svojom paláci tiež postavil oratórium na slávenie posvätných tajomstiev.“

Pudensov dom sa stáva modelom pre každý kresťanský dom; z rodiny sa stáva rodina svätých, o bohatstvo sa delí s chudobnými, dvere domu sú otvorené pre chudobných cudzincov, v miestnostiach domu, v ktorých panuje svätý pokoj, počuť iba chválu. Tento dom a jeho malé oratórium tvoril prvý katedrál-ny kostol v Ríme, kde svätý Peter svätzil biskupov a týchto vysielal ako poslov viery. Tu sa títo prví, horliví svätí kresťania zhromaždili okolo prvej hlavy Cirkvi, okolo sv. Petra, ktorý tu učil, krstil, slávil a udeľoval posvätné tajomstvá.²⁷ Neskôr tu prebýval so sv. Petrom tiež sv. Pavol. Na tomto mieste sv. dcéry domu Pudenciana a Prassedea zhromaždili a priniesli 3 000 tiel mučeníkov, ktorých spolu so svojimi pomocníkmi navštívili v čase krvavého prenasledovania na popraviskách a ktorých krv zbierali špongiami a priniesli sem. Tu v tomto dome stúpenci sv. Petra, prví sv. pápeži vykonávali svoj svätý úrad. Tu Pius I. (142 po Kr.) slávil sväté tajomstvá, tu mnohých pokrstil a bol to tento dom Pudensovcov, v ktorom ten istý pápež na žiadosť sv. Prasedy po smrti jej otca a súrodencov slávnostne otvoril formálny kostol, do ktorého inštaloval svojho brata sv. Pastora ako kňaza, odkiaľ získal tento kostol meno (titul) Pastora, až kým mu meno sv. Pudenciany nezostalo natrvalo. Staré oratórium bolo zbúrané v roku 1803 a na jeho mieste bola postavená honosná kaplnka. Pri tejto príležitosti sa našlo päť sv. tiel so špongiou sčervenenu od krvi. Naľavo od vysokého oltára je kaplnka a oltár, podľa tradície na mieste, kde sv. Peter prinášal svätú obeť... „Časť stola, ktorá slúžila apoštolovi ako oltár, je v ňom vložená, druhú časť pápež Silvester preniesol do lateránskeho kostola.“²⁸

²⁶ Ott, *Die Ersten Christen ober und unter der Erde oder Zeugnisse für den Glauben, die Hoffnung und Liebe unserer heiligen Mutter, der Kirche. Ein Buch des Trostes und der Ermutigung für die Katholiken und der Belehrung für ihre Gegner*, podľa SIELAND, A., *Kurze Geschichte des römischen Zweigs der Familie Pudenz – Legende und Wirklichkeit* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.sieland-online.de/gene.html>.

²⁷ Na tomto mieste by sme chceli upozorniť na neuveriteľný príbeh stolca sv. Petra, ktorý pripomína príbeh tzv. „Turínskeho plátna“ a o ktorom veľmi podrobne písal ako De Rossi, tak aj iní historici. DE MATTHAEIS, N. *Dov'è la cattedra di San Pietro?* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://reliquiosamente.com/2013/01/29/dove-la-cattedra-di-san-pietro/#more-267>. Falletta dokonca píše, že práve v senátorovom dome 22. februára 42 sv. Peter založil rímsku Cirkev. FALLETTA, *Basilica di Santa Prassede a Roma...*

²⁸ OTT, *Die Ersten Christen ober und unter der Erde oder Zeugnisse für den Glauben, die Hoffnung und Liebe unserer heiligen Mutter, der Kirche. Ein Buch des Trostes und der Ermutigung für die Katholiken und der Belehrung für ihre Gegner*.

Iný zápis prezentovaný Fallettom hovorí:

„(Senátor Pudens) mal matku Priscilu a dvoch synov Pudencia a Sabinellu, o ktorých sa píše v 'Skutkoch apoštolov'. Pudenciovi sa najprv narodili dvaja chlapci, Timotej a Nevatus, a potom dve dievčatá, Pudenciana a Prassedea, a tieto vnúčatá, sedemdesiat rokov po privítaní svätého Petra, hostia v dome ich starého otca Justína, tiež pochádzajúceho z Palestíny, ktorý sa stal mučeníkom v Ríme pre svoju obranu nadradenosti novej doktríny. Spolu s ním bolo zabitých veľa jeho učeníkov a zjavne aj Timotej a Nevatus. O dvoch dievčatách máme presnejšie informácie: obe sestry s pomocou kňaza Pastora a so súhlasom pápeža Pia I. postavili krstiteľnicu v kostole založenom ich otcom obracajúc mnoho pohanov. Počas prenasledovania kresťanov, obvinených Nerom z upálenia mesta, utrpeli Pudencius, Sabinella, Pudenciana a spomínaní Timoteo a Nevato mučenícku smrť.²⁹ Následne Prassedea požiadala a získala od pápeža povolenie, aby postavila nový kostol zasvätený blaženej panne Pudenciane, v dome, ktorý postavil jej otec, a ďalší kostol, súčasnú baziliku Santa Prassedea, zasvätenú svätici rovnakého mena. V prípade druhej stavby Prassedea požadovala „Titulus Praxedis“, veľmi dôležitý politický krok, ktorý umožnil jej komunite spravovať lokalitu bez zasahovania ostatných.³⁰

Záznamy VII. storočia k hrobom rímskych mučeníkov spomínajú v katakombách Priscila dve mučieničky nazvané Potentiana (Pudenciana) a Praxedis (Prassedea). Z týchto itinerárov vyplýva, že si ich uctievali pútnici na cintoríne Priscila na ulici Via Salaria.³¹ Nachádzali sa v priľahlých hrobách v týchto katakombách.³² Z rôznych rukopisov „Martyrologium Hieronymianum“ iba Echternachský kódex (*Cod. Eptern.*)³³ udáva 21. júla meno svätá Prassedea, ale tento zápis vyzerá ako neskorší dodatok, a nie ako keby pochádzal z rímskej martyrológie zo IV.-ho storočia.³⁴ Legenda zo VI.-ho storočia ju priradila ako

²⁹ FALLETTA, Basilica di Santa Prassedea a Roma.

³⁰ FALLETTA, Basilica di Santa Prassedea a Roma.

³¹ BORRELLI, A. *Santa Prassedea di Roma, Vergine e martire*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.santiebeati.it/dettaglio/63850>.

³² DE ROSSI, G. B. *La Roma Sotterranea Cristiana*, Nabu Press, Január 29, 2014, 1, s. 176-7.

³³ JOSI, *Pudente e Pudenziana, Enciclopedia Cattolica, Ente per l'Enciclopedia cattolica per il libro cattolico*. Autor píše o kódexoch tamlachtense, Monacense e Richenoviense, kde je uvádzaná sv. Pudenciana a takisto *Capitulare evangeliorum* z Würzburgu, s. 295. Vanmaele však dodáva, že práve pre zmienku v *Martyrologio Geronimiano* sa zdá isté, že kult našich dvoch svätých je dostatočne starobyľá a antický. Porov. VANMAELE, B. *Potenziana (Pudenziana) e Prassedea, vergini, sante, martiri di Roma*, Bibliotheca sanctorum, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia Università Lateranense (BibLSS), Mariapoli di Citta Nuova editrice 1968, Vol. 10, ss. 1062-72, tu s. 1069.

³⁴ TINKLER, M. C. *Praxedes and Pudentia*, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.newadvent.org/cathen/12344b.html>, podľa *Martyrologium Hieronymianum*, Ed. DE ROSSI-DUCHESNE. In: *Acta Sanctorum LXXXII* November, part II (1894), s. 94. KIRSCH, J. P. *Praxedes and Pudentia, The Catholic Encyclopedia*. Vol. 12. New York:

sestru sv. Pudenciany.³⁵ Dokonca ďalší autori píšu o našich sestrách ako o neteriach senátora Pudensa.³⁶

Ako poznamenáva Borrelli, jedným z najstarších zobrazení dvoch svätých sestier je freska z IX. storočia, ktorá sa našla v roku 1891 v Kostole sv. Pudenciany a ktorá ich zobrazuje spolu so sv. Petrom. Iná, kde sú zobrazené spolu s Madonou, sa nachádza na nástennej maľbe v spodnej časti krypty kostola sv. Prasedy, ako aj na grandióznej mozaike apsidy toho istého kostola, ktorú daroval pápež Pascal I. V každom prípade sú tieto dva kostoly koncentráciou umeleckých diel, ktorým sa umelci všetkých čias zasvätili, aby vzdali úctu dvom svätým rímskym sestrám, svedkom hrdinstva kresťanov prvých storočí.³⁷ De Waal si zase všíma, že zobrazenie našich svätých sestier v Bazilike sv. Prasedy je v ich mladšom veku, zatiaľ čo na slávnej apside v Bazilike sv. Pudenciany ich zobrazuje oveľa staršie.³⁸

Naopak, podľa Church of Rome, existencia mučeníckych dcér je historicky mimoriadne problematická a slovo „Pudentiana“ pravdepodobne pochádza z poškodenia pôvodného názvu titulu tohto kostola ako *Titulus Pudentianus* alebo „Pudensov titul“. Samotný Pudens bol pri reforme vymazaný z revidovaného rímskeho martyrológia.³⁹ Sieland dodáva, že za cisára Tiberia Claudia Caesara Augusta Germanica (41 – 54) bola senátorská rodina Pudensovcov vykázaná z Ríma do Korintu. Nie je jasné, či sa Pudens vrátil. Na rozdiel od jeho dcér sa skutočná existencia Pudensa považuje za *historicky bezpečnú*. Podľa všetkého zomrel v roku 96 ako mučeník, jeho manželka o rok neskôr. Je veľmi ťažké oddeliť pravdu a legendu v osobe Pudensa. Jeho existencia je istá, ale veľa bodov, ktoré sa považovali za isté, je dnes neistých.⁴⁰

Robert Appleton Company, 1911. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.newadvent.org/cathen/12344b.html>.

³⁵ SAUSER, Praxedis von Rom, Jungfrau und Märtyrerin der Frühzeit, Fest 21. Juli.

³⁶ FALLETTA, P. *Basilica di Santa Pudenziana a Roma*, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://pierooffenews.blogspot.com/2015/08/basilica-di-santa-pudenziana-roma_83.html a tiež FALLETTA, *Basilica di Santa Prassede a Roma*.

³⁷ BORRELLI, Santa Prassede di Roma, Vergine e martire.

³⁸ DE WAAL, A. Der titulus Praxedis, *Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* (RQ) 19, 1905, ss.168-180, tu s. 172, n. 2.

³⁹ V roku 1969 boli Pudenciana a Prassedé pápežom Pavlom VI. „potlačené“, to znamená, že boli vymazané zo všeobecného kalendára svätých a boli vyhlásené za vynájdene: „*Väčšina svätých je odstránená zo všeobecného kalendára svätých, pretože historické prehľady ukazujú, že nikdy neexistovali, alebo že existovali iba v predstavách ľudí.*“ Napríklad pápež Pavol VI. vymazal v roku 1968 štyridsať svätých sviatkov z cirkevného kalendára. V tejto podobe boli okrem Pudenciany a Prasedy „potlačené“ aj svätá Barbora, svätý Krištof, svätý Eustachius, svätá Expeditus, svätá Margaréta a svätá Filoména. Porov. PANATI, C. *Lexikon religiöser Bräuche und Gegenstände*. München/Zürich: Piper, 1999, s. 306.

⁴⁰ SIELAND, *Kurze Geschichte des römischen Zweigs der Familie Pudenz – Legende und Wirklichkeit*.

Portál Churches of Rome však pripomína, že podľa „najnovšej vedeckej zhody“ o tom, kto vlastne bola sv. Prassedea, vyplýva záver, že išlo pravdepodobne o dámu, ktorá darovala majetok na založenie pôvodného kostola alebo peniaze na tento účel.⁴¹

Naopak, podľa legendy bola sv. Prassedea rímska deva, sestra svätej Pudenciany, ktorá keď cisár Marcus Antoninus prenasledoval kresťanov, týchto hľadala, aby im pomohla peniazmi, starostlivosťou, pohodlím a každou možnou charitatívnou pomocou.⁴² Po smrti otca sestry prevzali názov *titulus* od otca, dali v dome (na ktorom dnes stojí Bazilika sv. Pudenciany) postaviť krstiteľnicu a starali sa o väzňov a mučených kresťanov.⁴³ Po skorej smrti Pudenciany prevzala Prassedea rodinný majetok.⁴⁴ Niektorých kresťanov skrývala vo svojom dome, iných povzbudzovala, aby zostali pevní vo viere, a iným zas pochovala telá; a pomáhala tým, ktorí boli vo väzení alebo sa trápili v otroctve, aby im čo najmenej chýbalo. Napokon, keď už nemohla znášať krutosti páchané na kresťanoch, modlila sa k Bohu, aby, ak by bolo pre ňu vhodné zomrieť, aby mohla byť oslobodená od toho, aby videla také utrpenie. A tak bola 21. júla povolaná za odmenu za svoju dobrotu do neba. Gallia píše, že Prassedea zomiera potom, čo neustále prosila Boha o možnosť nasledovať umučených kresťanov.

---

⁴¹ CHURCHES OF ROME, *Saint Praexede*.

⁴² Podľa de Voragine bola Prassedea sestrou sv. Pudenciany; ich bratmi boli svätý Donatus a svätý Timotej. V jednom z období prenasledovania pochovali telá kresťanov a rozdávali jedlo chudobným. V krátkej správe De Voragina sa uvádza, že zomreli v roku 165, „za vlády cisára Marca Antonia II.“, cf. DE VORAGINE, J. In: Ryan, W. G. (ed.). *The Golden Legend*, Vol. 1. Princeton UP, 1995, s. 374. Sabine Baring-Gould vo svojom príspevku o svätom Novatusovi uvádza, že „svätá panna“ Prassedea bola dcérou svätého Pudensa, sestra svätej Pudenciany, a že jej bratmi boli svätí Novatus a Timotej. Novatus údajne zomrel v roku 151. BARING-GOULD, S. *The Lives of Saints*, BiblioBazaar, 2009, ss. 269-70, podľa *Author and Publisher - Catholic Online*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=772.

⁴³ Počas prenasledovania kresťanov cisárom Nerom, po požiari Ríma v roku 64, z ktorého boli kresťania obvinení, zomreli aj mučeníci Pudens, jeho manželka Savinella a jeho dcéry Prassedea a Pudenciana. Pudenciana zložila sľub čistoty a vrúcné sa venovala pomoci iným kresťanom v núdzi. Starala sa tiež o to, aby títo boli riadne pochovaní, pričom ich krv zhromaždila v ampulkách ako jej sestra Prassedea, túto potom vyliala do studne (cisterny), ktorá je viditeľná v niektorých starých priestoroch domu nachádzajúcich sa pod kostolom. ZELLI, *Basilica di Santa Pudenziana Via Urbana Rione Monti (Roma)*.

⁴⁴ GILLINGER, *Paschalis I. (817-824) Das Bild eines frühmittelalterlichen Papstes im Spannungsfeld von Politik, Amt und Repräsentation*, s. 44. Slávny archeológ De Rossi však oponuje mnohým historickým nezrovnalostiam a takisto mladému veku smrti sv. Pudenciany. Podľa neho aj senátor Pudens je jasným súčasníkom apoštolov sv. Petra a Pavla a apsidálna mozaika (de Rossim datovaná do roku 390-398) jasne hovorí o dcérach, sv. Pudenciane a Prassedea. Porov. DE ROSSI, G. B. I monumenti del secolo quarto spettanti alla chiesa di s. Pudenziana. In: *Bullettino di Archeologia Christiana*, V., Rím, Luglio e Agosto 1867, n°4, s. 49-60, tu s. 50 a 59.

nov v príklade, ktorý jej dávali.⁴⁵ Jej telo uložil kňaz Pastor do hrobky jej otca Pudensa a jej sestry Pudenciany, ktorý bol na cintoríne Priscily na Salariánskej ceste. Aj iné zdroje potvrdzujú, že určite bola pochovaná v katakombách Priscily, neďaleko sv. Pudenciany. Avšak či bola sestrou tejto svätice, alebo že ktorákoľvek z nich bola dcérou (ako hovoria neskoršie legendy) rímskeho senátora Pudensa, obráteného svätým Petrom, nie je nutné veriť. Najskôr bola uctievaná ako mučeníčka v súvislosti s *Ecclesia Pudentiana*, ale potom bol na jej počesť postavený samostatný kostol na údajnom mieste jej domu, do ktorého, keď ho prestaval pápež svätý Pascal I. na svätýňu (dnes sv. Prassedea), boli prenesené jej relikvie.⁴⁶ Otvorenie krypty postavenej pápežom sv. Pascalom I. v 18. storočí, ukázalo na denné svetlo veľké množstvo kostí svätých a dva sarkofágy. Podľa nápisu tam spočívajú pozostatky dvoch sestier Prassedey a Pudenciany. Aj dnes sú umiestnené pod oltárom v jednej kaplnke vytvorenej z komory relikvií.⁴⁷ Či už mala Prassedea skutočne neskôr utrpieť mučenie, alebo ju skôr uctievali ako vyznávačku, čo by bolo podľa Gillingerovej pravdepodobnejšie, nie je úplne jasné.⁴⁸

Podľa výkladu Borrelliho, život svätých sestier je rozprávaný v rímskych „*Legendaries*“ alebo „*Passionaries*“, ktoré boli komponované okolo V. – VI. storočia preto, aby klerici a rehoľníci dostali modlitby pre liturgické služby, a to ako na poučenie, tak aj na zbožné čítanie; „*Passionaries*“, príbehy o živote a utrpení svätých mučeníkov, sa rozšírili v náboženských kruhoch vrcholného a neskorého stredoveku.⁴⁹ Jeden z najväčších výskumov vykonal premonštrát Vanmaele, ktorý veľmi kriticky posúdil historicitu životov svätých sestier. Vanmaele zistil, že zo 151 svedectiev, z toho 12 neskorších (z II. tisícročia) vyplýva, že tu ide o neskoršiu legendu. Aj stopy kultu sv. Petra v spojení so sv. Pudencianou sú podľa neho z IX. storočia.⁵⁰ Hlavne tu ide o tzv. *Itinerarie* zo VII. storočia, kde sa píše, že obe sestry boli uctievané pútnikmi v katakombách sv. Priscily na via Salaria. Čo sa týka *Acta Leggendarie e Pas-*

⁴⁵ GALLIO, P. *La Basilica di Santa Prassede*, Janov: Ed. d'Arte Marconi, 2000, s. 2.

⁴⁶ BARING-GOULD, *The Lives of Saints*.

⁴⁷ GILLINGER, *Paschalis I. (817-824) Das Bild eines frühmittelalterlichen Papstes im Spannungsfeld von Politik, Amt und Repräsentation*, s. 46, podľa GALLIO, *La Basilica di Santa Prassede*, s. 24.

⁴⁸ GILLINGER, *Paschalis I. (817-824) Das Bild eines frühmittelalterlichen Papstes im Spannungsfeld von Politik, Amt und Repräsentation*, s. 44.

⁴⁹ BORRELLI, *Santa Prassede di Roma, Vergine e martire*. Podľa nášho názoru sa Borrelli opiera hlavne o prácu B. Vanmaeleho.

⁵⁰ Vanmaele sa opiera aj o autorov ako P. Delehaye, M. Dufourcq a Mgr. Lanzoni. Porov. PHILIPPART, G. Recensione : Basile Vanmaele, *L'Église Pudentielle de Rome (Santa Pucenziana). Contribution à l'histoire de ce monument insigne de la Roma chrétienne ancienne du IIe au XXe siècle*, Bruxelles: Analecta Bollandiana (AnBoll), 86, Fasc. 3-4 (1968), s. 413.

tionarie, podľa Vanmaeleho názoru sú všetky apogryfy a nezaslúžia si žiadnu väčšiu pozornosť, rovnako ako aj *Gesta*.⁵¹

Historik Borrelli pokračuje, že tieto *Gesta* dvoch svätých mučeníčiek hovoria, že rímsky kňaz Pastor napísal Timotejovi, učeníkovi sv. Pavla, že Pudens, „priateľ apoštolov“, po smrti svojich rodičov a manželky Savinelly premenil svoj dom na kostol s pomocou toho istého Pastora. Potom Pudens zomrel a zanechal štyri deti, dvoch chlapcov, Timotea a Novata, a dve dievčatá, Pudencianu a Prasedu. Tieto dve ženy, so súhlasom kňaza Pastora a pápeža Pia I. (140 – 155), budujú krstiteľnicu v kostole založenom ich otcom, pričom konvertujú a udeľujú krst mnohým služobníkom a mnohým pohanom. Pápež kostol a veriach často navštevuje (titulus), slúžiac omšu na ich úmysly. Pudenciana (Potenciana) zomrela v šestnástich rokoch, možno ako mučenica, a bola pochovaná so svojím otcom Pudensom na cintoríne Priscila na ulici Via Salaria. Zanedlho ochorel aj jej brat Novato a pred smrťou daroval svoj majetok Prasede, Pastorovi a pápežovi Piovi I. Vyprávanie pokračuje listom, ktorý títo traja zaslali druhému bratovi Timotejovi a v ktorom ho žiadajú o schválenie prijatého daru. Timotej, ktorý bol zjavne ďaleko, odpovedal kladne a ponechal im voľnosť v používaní rodinného majetku. Potom Prasedea žiada pápeža Pia I., aby postavil kostol v termálnych kúpeľoch Novatus (ktoré zjavne vlastní) „in vico Patricius“, pápež súhlasí, pomenujúc ho po blahoslavenej panne Pudenciane (Potenciana), a tiež postaví ďalší kostol „in vico Lateranus“, pomenujúc ho podľa blahoslavenej panny Prasedy, pravdepodobne rovnomennej svätice. O dva roky neskôr prepukne ďalšie prenasledovanie a Prasedea ukrýva vo svojom kostole (*titulus*) mnoho kresťanov. Cisár Antoninus Pius (138 – 161) sa o tom dozvedel a uväznil a odsúdil na smrť mnohých z nich, vrátane kňaza Semetria. Prasedea počas noci zaistuje ich pohreb na cintoríne Priscila, ale veľmi smutná z týchto udalostí tiež o niekoľko dní zomrie ako mučeníčka. Kňaz Pastor aj ju pochoval po boku otca Pudensa a sestry Pudenciany.

Borrelli dodáva, že príbeh *Gesta* dvoch svätíc je imaginatívny a nepochybne je dielom mnícha alebo zbožného duchovného z V. – VI. storočia. *Ich existencia je však istá*, pretože sa o nich hovorí v mnohých starodávnych kódexoch. 20. januára 817 nechal pápež Pascal I. previezť telá 2 300 mučeníkov z katakomb alebo cintorínov do mesta, aby ich uchránil pred skazou a svätokrádežami, ku ktorým už došlo počas invázií Longobardov; relikvie boli distribuované do rôznych rímskych kostolov.⁵² Relikvie sv. Pudenciany do kostola sv. Pu-

⁵¹ Vanmaele vychádza z *La Notitia Ecclesiarum Urbis Romae* (Itinerarium Salisburgense) a *De loci*, pozri VANMAELE, *Potenziana (Pudenciana) e Prassedea, vergini, sante, martiri di Roma*, s. 1066.

⁵² BORRELLI, *Santa Prassedea di Roma, Vergine e martire*. Avšak prvé zmienky pozri *Praxedis v. Roma, saec. II.-Iul. 21*, in *Bibliotheca Hagiographica Latina. Antiquae et Mediae Aetatis*, (BHL), Bruxelles: ed. Socii Bollandiani, 1898-1901, s. 1007 a *Pudentiana v.*

densa, jej otca, sv. Prassedy do kostola sv. Prassedy, podľa niektorých vedcov neboli od rovnakej osoby.⁵³ Avšak na apsidálnej mozaike v Bazilike sv. Prassedy sa nachádzajú zobrazené obe sväté sestry s mučeníckymi korunami, jedna v objatí sv. apoštola Petra (sv. Pudenciana) a druhá sv. Pavla (sv. Prassedea). Podľa Demèsa to je už druhý podobný spôsob odporúčania svätých mučeníkov, ako tomu bolo v prípade Baziliky sv. Kozmu a Damiána. Prenesením relikvií dvoch mučeníčok do Baziliky sv. Prassedy je Pascal I. v kontinuite s pápežom Piom I. (140 – 154), ktorý sa ustanovil za ochrancu Prassedy a Pudenciany.⁵⁴ Takisto kaplnka sv. Zenona, ktorá sa nachádza v tejto bazilike a bola vytvorená pre ostatky sv. Pascala I., je ozdobená zaujímavou mozaikou. V dolnom registri sú štyri portréty, busty žien, a to zľava doprava Theodora, Prassedea, Panna Mária a Pudenciana. Kristovu matku tak zarámuje umučený pár a Theodora sa stáva protipólom Márie. Systém dcérstva a príbuzenstva je zdôraznený dvoma predpokladanými sestrami, rovnako ako Ježišovou matkou a pápežom, pričom táto je integrovaná do tejto skupiny.⁵⁵

Telo sv. Pudenciany (Potenciany) bolo premiestnené buď v roku 1586 alebo v roku 1710, keď bol neskôr obnovený kostol, ktorý jej bol zasvätený, pod hlavný oltár; od IV.-ho storočia do konca VI.-ho storočia niesol kostol meno zakladateľa Pudensa (*Ecclesiae Pudenciana*); od VII.-ho storočia si kostol najskôr zmenil názov na „*Ecclesiae S. Potentiana*“ a potom od roku 1600 do dnešných dní výlučne na kostol sv. Pudenciany, čím sa titul z mena otca preniesol na meno dcéry. Čo sa týka relikvií sv. Prassedy, aj oni odpočívajú v kostole, ktorý nesie jej meno, spolu s niektorými jej sestry a ďalších mučeníkov, zhromaždených v štyroch starodávnych sarkofágoch v krypte. Liturgická slávnosť zostala rozdelená: sv. Prassedea 21. júla a sv. Pudenciana 19. mája.

Romana, saec. II. - Mai 19, in: *ibid.*, s. 1017 ako aj *Acta SS. Pudenciana et Praxedis*, *Acta Sanctorum*, coll. Bollandus, J., Gardandet, J. (ed.), ed. Taurini: Marietti, 1863-1940, maii, Tomus 4, Voll. 17, s. 295-300 (*Act. SS*) e *Patrologia Graeca*, (PG), Paríž: ed. J. P. Migne, 161, voll, II., 1857-1866, s. 1019-24.

⁵³ SAUSER, Praxedis von Rom, Jungfrau und Märtyrerin der Frühzeit, Fest 21. Juli.

⁵⁴ DEMÈS, R. *Espace et art de la formule visuelle à Rome sous le pontificat de Pascal Ier (817-824) : l'exemple de la basilique Sainte-Praxède*, *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre (BUCEMA)*, 18.1.2014, s.7-9. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://journals.openedition.org/cem/13363>.

⁵⁵ DEMÈS, *Espace et art de la formule visuelle à Rome sous le pontificat de Pascal Ier (817-824) : l'exemple de la basilique Sainte-Praxède*, s. 25.

3 ORATÓRIUM CASTRO, HISTORICKY TRETIA SYNAGÓGA POSTAVENÁ V RÍME

Ako sme už v úvode spomínali, na Via Cesare Balbo 33 sa nachádza v tesnej blízkosti zadného traktu Baziliky sv. Pudenciany tretia rímska synagóga (niektoré pramene hovoria, že druhá, ale treba tu pripočítať aj oratórium na Lungotevere Sanzio)⁵⁶, postavená v Ríme po „uvoľnení“ pomerov a zjednotení Talianska.⁵⁷ Samozrejme, že nájdeme aj hlavnú rímsku synagógu Tempio maggiore v blízkosti kostola *Chiesa San Gregorio della Divina Pietà* na Piazza di Monte Savello 6, ktorý sa však preslávil úplne iným významom v dejinách Ríma pri „povinnom“ kázaní pre židov.⁵⁸ Práve z tohto dôvodu blíz-

⁵⁶ Pozri CAVA, S., TERRACINA, S. A. Cap. 2 L'Oratorio Di Castro. Storia e Architettura di una sinagoga (1914-2014). In: PROCACCIA, C. (ed.). *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, Roma: Gangemi ed. 2014, s. 28-62, tu s. 30. Autori podrobne uvádzajú stav štvrte na začiatku XX. storočia. Píšu, že ulica mala predtým názov po sv. Pudenciane, „cirkevnom komplexe“ (s. 31). Iní autori trvajú na tom, že to bola druhá synagóga po Tempio Maggiore v Ríme, ktorá bola postavená v Ríme po zjednotení Talianska, a prvá, ktorá bola postavená vo Via Cesare Balbo mimo historických hraníc starovekého geta. Porov. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://www.beniculturalionline.it/location-2968_Oratorio-di-Castro.php.

a rovnako COLONNELLI, L. *Ha cento anni l'altra Sinagoga romana: l'Oratorio di Castro, La città ospita ben diciassette templi. La maggior parte sorti dal 2000 ad oggi*, Corriere della sera, 7 septembra 2014. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://roma.corriere.it/notizie/cultura_e_spettacoli/14_settembre_06/ha-cento-anni-l-altra-sinagoga-romana-l-oratorio-castro-9950c16e-35e8-11e4-bdcf-fc2cde10119c.shtml.

⁵⁷ ANTONUCCI, S. H. Cap.4 Le vicende dell'edificio di via Balbo nelle parole di coloro che l'hanno vissuto. In: PROCACCIA (ed.), *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, s. 83-168, tu s. 83.

⁵⁸ Portál ROMA SEGRETA [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.romasegreta.it/s-angelo/piazza-di-monte-savello.html> píše, že kostol stojí v bezprostrednej blízkosti geta a z tohto dôvodu sa na otvorenom priestranstve pred ním konali povinné kázne prikázané pre Židov (ako aj pred sv. Angelom v Pescherii alebo v Tempietto del Carmelo) z dôvodu pokusu o ich obrátenie. Výslovné potvrdenie vtedajšej náboženskej neznášanlivosti, ktorú toto miesto anticky symbolizuje, predstavuje nápis, ktorý ešte stále existuje na fasáde kostola, medzi portálom a maľbou „Ukrižovania“, ktorý tu bol zámerne umiestnený pri príležitosti prestavby z roku 1729, spočiatku iba vymaľovaný, potom nahradený súčasnou mramorovou tabuľou pri obnove roku. Dvojazyčný nápis v hebrejčine (vľavo) a latinčine (vpravo) odkazuje na úryvok z proroka Izaiáša (Izaiáš 65,2) a znie takto: „*EXPANDI MANUS MEAS TOTA DIE AD POPULUM INCRUDULUM QUI GRATITUR VIA NON BONA POST COGITATIONES SUAS POPULUS HERE AT IRACUNDIAM PROVOCAT ME ANTE FACIEM MEAM SEMPER CONGREGATIO DIVINA PIETATIS POSUIT*“ alebo „*Celý deň som natiahol svoje ruky k nedôverčivému ľudu, ktorý postupuje cestou, ktorá nie je dobrá, sleduje svoje vlastné predstavy. Ľud, ktorý vždy vzbudzuje môj hnev, priamo pred mojou tvárou. Kongregácia Božskej zbožnosti predstavuje.*“ Portál Wikipédia dodáva, že toto nábádanie k svojim prastarým spoluveriacim bolo horlivou prácou obráteného Žida, ktorý dal urobiť tento epitaf s nápisom. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostup-

kosť týchto spomenutých dvoch chrámov na Via Balbo je naozaj dôvodom pre hlbšie zamyslenie, aj keď nižšie popísaný dôvod sa zdá byť veľmi pragmatický. Antonucciová píše, že táto synagóga sa nachádza ďaleko od „klasického“ miesta Židov – oblasti bývalého geta – za účelom privítania aj tých, ktorí sa odchýlili jednak od dodržiavania predpisov, jednak fyzicky od miest, kde obvykle bývali členovia spoločenstva.⁵⁹ Gianni Ascarelli dodáva, že v roku 1909 vdova po Salvatorovi Di Castrovi (1822 – 1899) Grazia Pontecorveová (1836 – 1909)⁶⁰ po svojej smrti prenechala svoj majetok rímskej židovskej komunite (Universita Israelitica) so záväzkom, že v štvrti Esquilino, kde sa po zrušení geta usadilo veľa židovských rodín, bude postavená nová synagóga.⁶¹ Pozemok sa kúpil od majiteľa Teatro Manzoni, Milánčana Giuseppe Fiorentino Bellunioho.⁶² Nový chrám bol postavený tak, aby slúžil sefardským, aškenázskym a talianskym komunitám (tri modlitebne) a bola v ňom umiestnená škola.⁶³ Aj keď bol projekt zverený tým istým architektom a dekoratórom ako Tempio Maggiore v Ríme, Osvaldovi Armannimu a Vincenzovi Costovi, títo vymysleli úplne inú stavbu. Exteriér je jednoduchý a zodpovedá dizajnu okolitých obytných stavieb. Monumentálny interiér je veľmi vzdialený od exotických asýrsko-babylonských foriem Tempio Maggiore, aby sa skôr riadil vtedajším princípom slobody. Inaugurácia sa uskutočnila 16. septembra 1914. Odvtedy sa oratórium Di Castro stalo dôležitým referenčným bodom pre rímskych Židov. 24. septembra 2014 sa celá rímska židovská komunita zhromaždila v chráme na Via Balbo, aby sa zúčastnila na slávnosti na oslavu stého výročia jej výstav-

---

né na internete: https://it.wikipedia.org/wiki/Chiesa_di_San_Gregorio_della_Divina_Piet%C3%A0, pozn. 2.

⁵⁹ ANTONUCCI, S. H. Cap.4 Le vicende dell'edificio di via Balbo nelle parole di coloro che l'hanno vissuto, s. 83.

⁶⁰ PROCACCIA, C. Cap.1 Il „Tempio di via Balbo“ e la comunità ebraica di Roma (1914-2014). Linee di sintesi e spunti di riflessione, In: PROCACCIA (ed.), *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, s. 13-28, tu s. 15.

⁶¹ ASCARELLI, G. *Introduzione*. In: PROCACCIA (ed.), *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, s. 10-12, tu s. 11.

⁶² CAVA, S., TERRACINA, S. A. Cap. 2 L'Oratorio Di Castro. Storia e Architettura di una sinagoga (1914-2014). In: PROCACCIA (ed.), *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, p. 34-37. Autori píšú, že oproti pozemku sa nachádzalo nádvorie evanjelického kostola (Chiesa Evangelica), s. 37, pozn. 17.

⁶³ Chrám okrem iného perfektne zapadal do témy Dňa (v roku 2014) s názvom „Donna Sapiens“, venovanej téme ženskej postavy v judaizme. V skutočnosti to bola žena, ktorá povolila jeho výstavbu. Táto všetky svoje úspory však prenechala komunite so zámerom postaviť nový chrám bohoslužieb v oblasti medzi ulicami Via Cavour a Nazionale, kde sa v minulých rokoch usídlila nová židovská buržoázia. COLONNELLI, L. *Ha cento anni l'altra Sinagoga romana: l'Oratorio di Castro, La città ospita ben diciassette templi. La maggior parte sorti dal 2000 ad oggi*.

by.⁶⁴ Takto vidíme, že popri našich dvoch silných ženách sa tu nachádza tretia, Grazia Pontecorveová. Nakoniec Rachel Silverová, podľa prednášky profesorky Francescy Sofiovej, nazýva túto synagógu synagógou emancipácie.⁶⁵

ZÁVER

Ako vidíme z doložených názorov, jedna časť odborníkov hovorí o našich svätých ženách antickej doby, že ide o historické osoby, zatiaľ čo iná časť hovorí o pseudohistorických (romantických) a legendárnych vyprávaniach.⁶⁶ Takto na jednej strane máme historické osoby, a dokonca podľa posledných výskumov aj historickú stavbu senátora Pudensa⁶⁷, a na druhej strane veľké množstvo „nekonečných“ špekulácií z dôvodu nedostatku doložených zdrojov.⁶⁸ Avšak pri všetkých chýbajúcich informáciách si musíme uvedomiť aj dôležitosť ďalšieho argumentu, ktorý skoro ako jediná spomína Caterina-Giovanna Codová:

Rekonštrukcia histórie kultu mučeníkov v Santa Prassede však nie je ľahká. Väčšina starovekej, stredovekej dokumentácie a tiež tej z novoveku, s výnimkou pergamenov, ktoré publikoval P. Fedele na začiatku XXI. storočia, bo-

---

⁶⁴ ORATORIO DI CASTRO. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://it.wikipedia.org/wiki/Oratorio_Di_Castro.

⁶⁵ SILVERA, R. *Qui Roma – Cento anni dell'Oratorio Di castro*, Attualità, 15/09/2014, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://moked.it/blog/2014/09/15/qui-roma-i-cento-anni-delloratorio-di-castro/>.

⁶⁶ Gesta Potentiane et Praxedis by však chceli odkázať *titulus* na oveľa starší pôvod. Ich hodnota však musí byť považovaná za pseudohistorickú a legendárnu, znehodnocovanú silnými chronologickými rozpormi. Samotné legendy sa navyše museli písať až v polovici V. storočia. K tejto téme pozri DE WAAL, A. Der titulus Praxedis, *Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte*, s. 174 a KIRSCH, J. P. *Die Römischen Titelkirchen im Altertum*, Paderborn, 1918, s. 127-137. Porov. CAPERNA, *La basilica di Santa Prassede: il significato della vicenda architettonica*, s. 25. Okrem toho je fascinujúce sledovať polemiku Dassmanna z roku 1970 s tou de Waala a Wilperta z rokov 1905 a 1908 o autenticite postáv sestier Pudenziany a Prassedy na slávnej apsidovej freske v Kostole sv. Pudenciány. DASSMANN, E. Das Apsismosaik v. S. Pudenziana in Rom, *Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* (RQ) 65, 1970, s. 73 a takisto DE WAAL, A. Der titulus Praxedis, *Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte*, s. 171, pozn. 1 (obaja používajú Wilperta pre svoje argumenty).

⁶⁷ BRANDENBURG, H. *Le prime chiese di Roma: IV-VII secolo: l'inizio dell'architettura ecclesiastica occidentale* / fotografie di Arnaldo Vescovo, Milano: Jaca Book, 2005, s. 136-142.

⁶⁸ „La storia infinita“ ju nazýva BRACONI, *Il mosaico del fianco della Basilica di S. Pudenziana a Roma. La Storia, I Restauri, Le Interpretazioni*, s. 211.

li, bohužiaľ, stratené v čase potláčania náboženských reholí v napoleonskej ére.⁶⁹

Historicita našich osobností sa takto nedá potvrdiť ani vyvrátiť. Na tomto mieste si kladieme otázku my, čo sme prekonali komunistický režim, že čo by asi dnes našli archeológovia na našich miestach modlitieb a prebývania počas doby totalitarizmu? Pravdepodobne by nenašli vôbec žiadne stopy po našej vtedajšej činnosti. Samozrejme, otázok ostáva oveľa viac:

- napríklad, prečo neposúdiť tzv. otázku kúpeľov ako formu iniciácie do kresťanstva, ktorá mohla byť praktizovaná v tomto objekte usadenou kresťanskou sektou novaciánov?⁷⁰
- prečo bola stavba domu senátora Pudensa premenená na oratórium, ušetrená ničenia kostolov Ríma v dobe Sacco di Roma v roku 410?
- prečo nakoniec neumožniť väčšiu popularitu tzv. disidentským miestam raného prenasledovaného kresťanstva v Ríme pre uchovanie pamiatky na ich veľké činy práve na príklade sv. Pudenciany a sv. Prasedy?

Ved' legenda o tomto mieste je tak fascinujúca: príchod mladej kresťanskej komunity do Ríma, jej začiatky, učenie, krstanie a svätenie stoja za to toto miesto zveľadiť, prípadne ukázať jeho vymodelovanú pôvodnú podobu, ako sa o to pokúša Federico Guidobaldi⁷¹, a tak pomôcť aj pri zamyslení sa nad ko-reňmi a cieľmi tohto náboženstva.

Pri popise slávnej apsidovej mozaiky v Chráme sv. Pudenciany Braconi nakoniec dodáva význam celej výstavby v tejto časti Ríma takto:

Baránok, ako aj kríž, ako aj Kristus na tróne, ako aj holubica Ducha Svätého, ako títo štyria živí sú dnes a zajtra kresťania z tejto štvrti, ktorí medzi štvrtým a piatym storočím viedli kresťanskú komunitu pri kostole s titulom Sv. Pudenciana, zachráneného aj nezachráneného pred pustošením, chráneného aj nechráneného pred katastrofou, vztyčeného aj neušetreného pred barbarským besnením, postaveného ako veža v živej bublajúcej štvrti, scénou kresťan-

⁶⁹ VASATURO, R. N. *Valombrosa*, pp. 182-184. In: CODA, C.-G. *Due milatrecento corpi di martiri. La relazione di Benigno Aloisi (1729) e il ritrovamento delle reliquie nella Basilica di Santa Prassede in Roma*, Rím: Presso la società alla Biblioteca Vallicelliana, 2004, s. 10.

⁷⁰ Pozri tiež obraz krstu detí Pudensa apoštolom Pavlom „v pohári podobnom kalichu“. WILPERT, J. Eine mittelalterliche Tradition über die Bekehrung des Pudens durch Paulus. *Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* (RQ) 22, 1908, s. 172-181, tu. s. 175.

⁷¹ GUIDOBALDI, F. *Un estesissimo intervento urbanistico nella Roma dell'inizio del XII secolo e la parziale perdita della « memoria topografica » della città antica*. In: *Codicologie et langage de la norme dans les statuts de la Méditerranée occidentale à la fin du Moyen Âge (XIIe-XVe siècles) = Codicologia e linguaggio normativo negli statuti del Mediterraneo occidentale alla fine del Medioevo (XII-XV sec.) - Varia - Regards croisés*, s. 126-2, 2014. Porov. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://journals.openedition.org/mefrm/2223>.

stva v pohybe, obraze civilizácie, ktorá prijatím zmätenej apokalyptickej reči – tak bohatej, ale aj plnej nádeje – spustí nové umenie, silný a natoľko mocne rozšírený obrazný manifest, ktorý sa odtiaľto stále viac šíri k S. Maria Maggiore, S. Sabine, v evanjeliároch zo slonoviny, v drahocennom umení, v liturgických odevoch, obklopujúcich kresťanskú kultúru vzrušenou nádejou, sebavedomým očakávaním, projektovaným do blízkej budúcnosti, k druhému príchodu, ku konečnému stavu parúzie.⁷²

Táto mozaika, ktorá predstavuje symbiózu Cirkvi a Synagógy, sa do určitej miery naplnila v praxi o 1500 rokov neskôr trochu mystickou a tajuplnou symbiózou dvoch stavieb týchto náboženstiev vo Via Cesare Balbo.

Použitá literatúra

S. Angelo. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.romasegreta.it/s-angelo/piazza-di-monte-savello.html>.

ANTONUCCI, S. H. Cap.4 Le vicende dell'edificio di via Balbo nelle parole di coloro che l'hanno vissuto, in PROCACCIA, C. (ed.). *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, Rím: Gangemi ed. 2014, ss. 83-168.

ARMELLINI, M. *La Chiesa di Roma dalla scuola IV al XIX secolo*, Tipografia Vaticano, 1891, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/I/Gazetteer/Places/Europe/Italy/Lazio/Roma/Rome/churches/_Texts/Armellini/ARMCHI*/2/Monti/3.html.

ASCARELLI, G. Introduzione. In: PROCACCIA, C. (ed.). *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, Rím: Gangemi ed. 2014, s. 10-12.

BARING-GOULD, S. *The Lives of Saints*, BiblioBazaar, 2009, s. 269-70, Author and Publisher - Catholic Online. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://www.catholic.org/saints/saint.php?saint_id=772.

Die Basilika Santa Cecilia in Rom (o.A.), Kirchenführer, Janov, 2007.

BORRELLI, A., *Santa Prassede di Roma, Vergine e martire*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.santiebeati.it/dettaglio/63850>.

BRACONI, M. *Il mosaico del fianco della Basilica di S. Pudenziana a Roma. La Storia, I Restauri, Le Interpretazioni*, Dottorato all'Università degli Studi Roma Tre. Rím: Dipartimento di Studi Storici, Archeologia e Conservazione 2008.

BRANDENBURG, H. *Die frühchristlichen Kirchen Roms vom 4. bis zum 7. Jahrhundert. Der Beginn der abendländischen Kirchenbaukunst*. Regensburg: Schnell & Steiner, 2004.

BRANDENBURG, H. *Le prime chiese di Roma: IV-VII secolo: l'inizio dell'architettura ecclesiastica occidentale/fotografie di Arnaldo Vesco*. Milano: Jaca Book, 2005.

CAPERNA, M. *La basilica di Santa Prassede: il significato della vicenda architettonica*, Rím: Edizioni Quasar, 2013.

---

⁷² BRACONI, *Il mosaico del fianco della Basilica di S. Pudenziana a Roma. La Storia, I Restauri, Le Interpretazioni*, s. 223.

DEL CASTILLO, M. *La Nuova Città di Dio nel Mosaico di Santa Pudenziana*, webová stránka La Nuova Bussola quotidiana z 11/07/2020. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://lanuovabq.it/it/la-nuova-citta-di-dio-nel-mosaico-di-santa-pudenziana>.

CODA, C.-G. *Due milatrecento corpi di martiri. La relazione di Benigno di Aloisi (1729) e il ritrovamento delle Reliquie nella Basilica di Santa Prassede a Roma*, Rím: Presso la società alla Biblioteca Vallicelliana 2004.

COLONNELLI, L. *Ha cento anni l'altra Sinagoga romana: l'Oratorio di Castro, La città ospita ben diciassette templi. La maggior parte sorti dal 2000 ad oggi*, Corriere della Sera, 7 settembre 2014, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://roma.corriere.it/notizie/cultura_e_spettacoli/14_settembre_06/ha-cento-anni-l-altra-sinagoga-romana-l-oratorio-castro-9950c16e-35e8-11e4-bdcf-fc2cde10119c.shtml.

Chiesa di San Gregorio della Divina Pietà, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://it.wikipedia.org/wiki/Chiesa_di_San_Gregorio_della_Divina_Piet%C3%A0.

CHURCHES OF ROME, *saint Praexede*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://romanchurches.fandom.com/wiki/Santa_Prassede#The_saint.

CHURCHES OF ROME, *saint Pudenziana*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://romanchurches.fandom.com/wiki/Santa_Pudenziana.

DASSMANN, E. Das Apsismosaik v. S. Pudenziana in Rom, *Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* (RQ) 65, 1970, s. 67-81.

DELEHAYE, H. *Contribution récentes à l'hagiographie de Rome et d'Afrique*, Analecta Bollandiana (AnBoll), Tomus LIV, Fasc. III e IV, Brusel-Paríž, 1936.

DEMÈS, R. *Espace et art de formule visuelle à Rome sous le pontificat de Pascal Ier (817-824) : l'exemple de la basilique Saint-Praxède*, Bulletin du Centre d'Etudes Médiévales d'Auxerre (BUCEMA), 18.1.2014. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://journals.openedition.org/cem/13363>.

DUCHESNE, L. *Le Liber Pontificalis, Testo, introduzione e commento*. Zv. 1, Paríž, ed. E. de Boccard, 1955. Ristampa mediante pubblicazione del Paris 1955 del 1981 (ID, LP, pars prior: MGH, Gesta Pontificum Romanorum, Berlino, 1898).

FALLETTA, P. *Basilica di Santa Pudenziana e Roma*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://pierooffenews.blogspot.com/2015/08/basilica-di-santa-pudenziana-roma_83.html.

FALLETTA, P. *Basilica di Santa Prassede e Roma*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://pierooffenews.blogspot.com/2015/03/basilica-di-santa-prassede-roma_3.html.

FASOLA, U. M. Santo Pudente, *Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia Università Lateranense (BibSS), Mariapoli di Città Nuova editrice 1968, Zv. 10, s. 1240-43.

FRUTAZ, A. P. *Titolo Pudente. Denominazioni, Successive, Cardinali ecclesiastici e titolari*, *Rivista di archeologia cristiana*, Città del Vaticano: Pontificio Istituto de archeologia cristiana (RivAC) 45, 1964, ss. 53-72.

GALLIO, P. *La Basilica di Santa Prassede*, Janov: ed. d'Arte Marconi, 2000.

GARNANDET, J. (ed). *Acta SS. Pudentianae et Praxedis*. In: *Acta Sanctorum: quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur quae ex latinis*

et graecis , aliarumque gentium antiquis monumentis/collegit, digessit, notis illustravit Joannes Bollandus ...; opera e studio contulit Godefridus Henschenius; (ActaSS), vol. 17, maii tomus quartus, Taurini: Marietti, [1863] -1940, s. 295-300.

GILLINGER, C. *Paschalis I. (817-824). L'immagine di un primo papale nel campo della tensione della politica, dell'ufficio e della rappresentanza*, Viedeň: Universität Wien, feb. 2009, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: Paschalis I. (817-824) - E- Theses (univie.ac.at).

GRÜNBECK, E., Sankta Praeexedis, *Lexikon für Theologie und Kirche* 8 (1999), Freiburg: Herder, s. 520.

GUIDOBALDI, F. *Un estesissimo intervento urbanistico nella Roma dell'inizio del XII secolo e la parziale perdita della «memoria topografica» della città antica*, in *Codicologie et langage de la norme dans les statuts de la Méditerranée occidentale à la fin du Moyen Âge (XIIIe-XVe siècles) = Codicologia e linguaggio normativo negli statuti del Mediterraneo occidentale alla fine del Medioevo (XII-XV sec.) - Varia - Regards croisés*, p. 126 -2, 2014. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://journals.openedition.org/mefrm/2223>.

GUIDOBALDI, F. *Osservazioni di Romano editi nella soluzione della Chiesa Pudentiana, nel Ecclesiae Urbis*. In: Guidobaldi, F., Guidobaldi, A. G. (eds.), *Atti del Congresso Internazionale di studi sulle Chiese di Roma (IV-X secolo), Roma 4-10 settembre 2000*, Città del Vaticano, 2002, ss. 1033-1071.

HOLZNER, J. *Paulus. Sein Leben und seine Briefe*. Freiburg: Herder, 1959.

JOSI, E. *Pudente e Pudenziana*, *Encyclopedia Cattolica*, Ente per l'Enciclopedia cattolica per il libro cattolico, Città del Vaticano, 1953, ss. 295 -7.

KIRSCH, J. P. *Die Römischen Titelkirchen im Altertum*, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1918, ss. 127-137.

KIRSCH, J. P. *Praxedes e Pudentia*, L' Enciclopedia cattolica. Vol. 12. New York: Robert Appleton Company, 1911. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.newadvent.org/cathen/12344b.htm>.

LUCENTINI, M. *La grande guida di Roma*, Rím: Newton Compton, 1999.

Martyrologium Hieronymianum, ed. De Rossi- Duchesne, in *Acta Sanctorum LXXXII* novembre, parte II (1894).

Martyrologium Romanum (MartRom), Eystadii, 2013. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://introibo.net/download/brevier/martyrologium_latein.pdf, verzia 1584, SODI, M., FUSCO, R. (eds.), Editio princeps, Libreria Editrice Vaticana, Città di Vaticano, 2005, ss. 176-179; s. 248.

DE MATTHAEIS, N., *Dov'è la Cattedrale di San Pietro?*, 29 január 2013. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://reliquiosamente.com/2013/01/29/dove-la-cattedra-di-san-pietro/#more-267>.

La notitia Ecclesiarum Urbis Romae (Itinerarium Salisburgense) [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_0750-0850__Anonymus__Notitia_Ecclesiarum_Urbis_Romae__MLT.pdf.html.

Oratorio Di Castro. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: https://it.wikipedia.org/wiki/Oratorio_Di_Castro.

OTT, G. *Die Ersten Christen ober und unter der Erde oder Zeugnisse für den Glauben, die Hoffnung und Liebe unserer heiligen Mutter, der Kirche. Ein Buch des Trostes und der Ermutigung für die Katholiken und der Belehrung für ihre Gegner*,

Regensburg, New York & Cincinnati: Friedrich Pustet, 1880. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://immaculata.ch/archiv/erstenchristen1.html>.

PANATI, C. *Lexikon religiöser Bräuche und Gegenstände*. Mníchov/Zurich: Piper, 1999.

Passio s. Pudencianae, Bibliotheca hagiographica Latina antiquae et mediae aetatis (BHL), Zv. 2, Bruxelles 1898-1901, Suppl., 2° ed., 1911, 6988-91.

Patrologia Graeca, (PG), Oikoumeniou, Episkopou Trikkas, ed. JP Migne, 161, Zv. II, Paríž, 1857-1866, s. 1019-24.

PETRIGNANI, A. *La basilica di S. Pudenziana in Roma secondo gli scavi recedente eseguiti*, Città di Vaticano, 1934.

PHILIPPART, G. *Recensione* : Basile Vanmaele, L'Eglise Pudencienne de Rome (Santa Pucenziana). Contribution à l'histoire de ce monument insigne de Rome II chrétienne ancienne du e au XX e siècle, Analecta Bollandiana (AnBoll), Brussels, 86, Fasc. 3-4 (1968), ss. 412-4.

La Sacra Bibbia, Nuovo Testamento. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: http://www.vatican.va/archive/ITA0001/_PZ8.HTM a http://www.vatican.va/archive/ITA0001/_POB.HTML.

PROCACCI, C. Cap.1 II "Tempio di Via Balbo" a La comunita Ebraica di Roma (1914-2014). Linee di sintesi e riflessione, in CLAUDIO PROCACCIA (ed.). *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, Gangemi editore 2014, ss. 13-28.

DE ROSSI, G. B. *La Roma Sotterranea Cristiana*, Nabu Press (29 január 2014) [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://archive.org/details/laromasotterrane01ross>.

DE ROSSI, G. B. *I monumenti della seconda sala che guarda la chiesa di s. Pudenziana*, in *Bullettino di Archeologia Cristiana*, V, Roma Luglio e Agosto 1867, n° 4, ss. 49-60.

SAUSER, E. Praxedis von Rom, Jungfrau und Märtyrerin der Frühzeit, Fest 21. Juli, *Biographisch- Bibliographisches*

Kirchenlexikon, Zv. VII, 1994, kol. 915-916. ed. Traugott Bautz. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.bbkl.de/index.php/frontend/lexicon/P/Pr/praxedisvonrom-66802>.

SAXER, V. *Sainte-Marie Majeure. Une basilique de Rome dans l'histoire de Ville et de son Eglise*, Roma, 2001, Collection de l'Ecole Française de Rome, 283, ss. 10-24.

SCHÄFER, J. *Pudens*, *Ökumenische Heiligen Lexikon*, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.heiligenlexikon.de/BiographienP/Pudens.html>.

SIELAND, A. *Kurze Geschichte des römischen Zweigs der Familie Pudenz - Legende und Wirklichkeit*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.sieland-online.de/gene.html>.

Sotterranei della Chiesa di S. Pudenziana. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete:

<https://www.sotterraneidiroma.it/sites/sotterranei-della-chiesa-di-s-pudenziana>.

SILVERA, R. *Oratorio Qui Roma - Cento anni di Castro, Attualità*, 15.09.2014, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://moked.it/blog/2014/09/15/qui-roma-i-cento-anni-delloratorio-di-castro/>.

CAVA, S., TERRACINA, S. A. Cap. 2 L'Oratorio Di Castro. *Storia* e architettura di una sinagoga (1914-2014). In: PROCACCIA, C. (ed.), *L'Oratorio Di Castro, Cento anni di ebraismo a Roma (1914-2014)*, Rím: Gangemi ed., 2014, ss. 29-62.

TINKLER, M. C. *Praxedes e Pudentia*, [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <https://www.newadvent.org/cathen/12344b.html>.

TRIVELLONE, A. *Il cosiddetto oratorio mariano della chiesa di S. Pudenziana e i suoi affreschi: nuove considerazioni*, in ROMANO S. e JULLIARD, J. E. (eds.). *Roma e la Riforma gregoriana Tradizioni e innovazioni artistiche (XI-XII secolo)*, Rím: ed. Viella, 2007, ss. 307-330.

VALENTINI, R., ZUCCHETTI, G. *Codice topografico della città di Roma*, II, Rím, 1942, s. 92-107.

VANMAELE, B. *OPraem, L' Eglise Pudentienne de Rome (Santa Pucenziana). Contribution à l'histoire de ce monument insigne de la Roma chrétienne ancienne du II e au XX e siècle* (thèse de doctorat, Institut Pontifical d'Archéologie, 1949), R69009. Averbode, Analectorum Praemonstratensium, 1965, s. 6.

VANMAELE, B. *Potenziana (Pudenziana) e Prassede, vergini, sante, martiri di Roma, Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia Università Lateranense (BibLSS), Mariapoli di Città Nuova editrice 1968, Zv. 10, ss. 1062-72.

VASATURO, R. N. *Vallombrosa, L'abbazia e la congregazione. Note storiche*, G. MONZIO COMPAGNONI (ed.), *Vallombrosa*, Ed. Vallombrosa 1994, ss. 182-184.

DE VORAGINE, J., RYAN, W. G. (ed.). *The Golden Legend*, Zv. 1. Princeton: UP, 1995.

DE WAAL, A. Der titulus Praxedis, *Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* (RQ) 19 (1905) ss. 169-180.

WILPERT, J. Eine mittelalterliche Tradition über die Bekehrung des Pudens durch Paulus. *Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* (RQ) 22, 1908, ss. 172-181.

ZELLI, A. *Basilica di Santa Pudenziana Via Urbana Rione Monti (Roma)*. [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné na internete: <http://www.annazelli.com/basilica-santa-pudenziana-via-urbana-roma.html>.

The legend of the holy sisters Pudentiana and Prassedea and the beginnings of the Roman Church**Summary:**

Our contribution aims to present mysterious figures from the period of antiquity of Saints Pudenciane and Praxedis, the daughters of Senator Pudens, whose ancient legends identify them among the first people to be converted in Rome by the Apostle Paul. Pudens owned a villa, the remains of which are nine meters below the present basilica (for centuries it was believed to be the oldest Christian church in Rome), in which he hid persecuted Christians, according to some sources, even the Apostle Peter. When Pudens died a martyr, they built Praxedis and Pudenciane with the consent of Pope Pius I in 142/145 AD in the father's house a baptistery for the baptism of new Christians. However, during the persecution of Emperor Antonio Pius, Praxedis and Pudenciane were also tortured. After the death of Pudenciane, Praxedis used the heritage of her family to build the church "sub titulo Praxedis". She hid many persecuted Christians, and when they were exposed and tortured, she gathered their bodies and buried them in the cemetery of St. Priscilla on Via Salaria, where she was later buried in the grave with her sister and father. Legends say so much, our scientific interest was aroused by the proximity of the Basilica of Santa Pudenciane and the Roman synagogue Oratorio Castro as a symbol of the 2000 years of the mysterious coexistence of religions they serve for the peaceful development of human civilization in the sense of Pope Francis' encyclicals.

Key words: *legendary biographies of St. Pudenciane and Praxedis – a brief history of their Basilicas – the mysterious coexistence of the Jewish and Christian religions on the Via Balbo in Rome*

Prof. Dr. Ing. Inocent-Mária Vladimír Szaniszló OP. PhD.
The Pontifical University of Saint Thomas Aquinas „Angelicum“
The Mater Ecclesiae Higher Institute of Religious Studies

ZAČIATKY UPLATŇOVANIA LITURGICKEJ REFORMY DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU V BANSKOBYSSTRICKEJ DIECÉZE

Marián Juhaniak

Abstrakt:

Od otvorenia Druhého vatikánskeho koncilu uplynulo už 60 rokov, a predsa sa zdá byť jeho liturgická reforma spochybňovaná a tradicionalisticky ladenými dnešnými súčasníkmi nepochopená. Cieľom tejto štúdie je pozrieť sa na prvé kroky vovádzania liturgických nariadení koncilu do života na Slovensku, konkrétne v Banskobystrickej diecéze. Medzi najdôležitejšie prvky tejto reformy určite patrí liturgia v reči ľudu, celebrácia kňaza tvárou k ľudu a aktívne zapojenie laikov do liturgického slávenia. S tým sú spojené obnovené staronové súčasti liturgického priestoru: oltár, sedes a ambona. V štúdiu sledujeme nariadenia publikované v obežníkoch biskupstva počas koncilu a po ňom, taktiež inštrukcie štátnych orgánov, s ktorými sa kňazi postupne oboznamovali a osvojovali si ich v začiatkoch praktickej realizácie liturgickej reformy pri úprave kostolov.

Kľúčové slová: koncil – liturgická reforma – smernice – liturgický priestor – ochrana pamiatok

1 BANSKOBYSSTRICKÁ DIECÉZA DO DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU

Územie Biskupstva Banská Bystrica bolo pôvodne súčasťou rozsiahlej Ostrihomskej arcidiecézy. Vznik diecézy sa datuje na 13. marca 1776, kedy zásluhou rakúsko-uhorskej panovníčky Márie Terézie a po schválení pápežom Piom VI. bulou *Regalium principum* vznikli na území Slovenska tri nové biskupstvá: Banská Bystrica, Rožňava a Spišská Kapitula. Posledný diecézny schematizmus pred nástupom komunistického režimu z roku 1945 uvádza, že Banskobystrická diecéza bola rozdelená do 4 archidiakonátov a 12 dekaná-

to, mala 113 farností, 4 expozitúry a 50 kaplánskych pozícií. Všetkých kňazov pôsobiacich v diecéze bolo spolu 210.¹

Po smrti biskupa Andreja Škrábika 8. januára 1950 v Banskej Bystrici bol dovtedajší generálny vikár a kanonik kantor Daniel Briedoň sídelnou kapitulou zvolený za kapitulného vikára.² Túto voľbu však neprijal vedúci Slovenského úradu pre veci cirkevné (SLOVÚC) – Gustáv Husák. SLOVÚC zamietol aj opätovnú žiadosť o uznanie Briedoňovej voľby. Sám Daniel Briedoň nevydržal nátlak Komunistického národného výboru a Štátnej bezpečnosti, a tak sa zriekol úlohy kapitulného vikára. Aj keď toto zrieknutie sa nebolo podľa cirkevného práva platné, keďže nebolo slobodné ale vynútené nátlakom, komunistická vláda okamžite využila príležitosť na to, aby už v ten istý deň SLOVÚC vyhlásil za správcu diecézy kňaza trnavskej administratúry Jána Decheta.³ Na tieto udalosti zareagoval aj Svätý stolec, keď takúto voľbu jasne vyhlásil za neplatnú a prijatím cirkevného úradu zo strany štátu postihol Decheta trestom exkomunikácie, do ktorej mal upadnúť aj každý kňaz, ktorý by prijal cirkevný úrad alebo miesto bez kánonickej misie od svojho právoplatného ordinára.⁴

Nanútenou inštaláciou Jána Decheta sa vyvinuli abnormálne pomery. Dočasné východisko sa našlo v tom, že neoficiálne prevzal správu Banskobystrickej diecézy biskup Eduard Nécsey z Nitry, ktorý mal v Banskej Bystrici dočasne svojho zmocnenca, akéhosi tieňového kapitulného vikára Júliusa Krébesa.⁵ Totálne absurdným sa stalo Dechetovo poverenie Briedoňa za náhradného ka-

¹ *Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro anno MCMXLV*. Banská Bystrica: Andrej Žabka, 1945, s. 178.

² Diecézny archív Banská Bystrica (DABB), fond Zosnulí kňazi, škatuľa č. 5, fascikel Dr. Briedoň Daniel. *Odpis listu kapitulného vikára Briedoňa zo 14. januára 1950 Slovenskému úradu pre veci cirkevné v Bratislave, č. 47/1950*.

³ Ján Dechet pôsobil pred príchodom do Banskobystrickej diecézy ako farár v Ivanke pri Dunaji. Bol skutočne rozvrátenou osobou, ktorá sa pohybovala od jedného extrému k ďalšiemu. Na jednej strane vystupoval ako veľmi pokrokový a oddaný socialistickému režimu a na druhej strane prosil biskupov o odpustenie viny, kajal sa z hriechov a prezentoval sa zvýšenou aktivitou pri obhajovaní cirkevných záujmov. Netajil sa ambíciami obsadenia vakantného biskupského miesta počas obnovených rokovaní vlády so Svätým stolcom. HALKO, J., PEŠEK, J. Kapitulný vikár Ján Dechet – symbol úsilia komunistického režimu v Československu o rozvrátenie Katolíckej cirkvi. In: *Historický časopis*. 2006, roč. 54, č. 2, s. 301 – 303. K tomuto dvojakému životu sa pridružili problémy s alkoholom a po mravnej stránke viedol veľmi neusporiadaný život, najmä vo vzťahu s jeho „domvedúcou“. Porov. LUPTÁK, P. *Proticirkevné zákony v Československu a voľba Jána Decheta za administrátora Banskobystrickej diecézy*. *Historicko-právna štúdia*. Licenciátna práca. Kraków, 2017, s. 112.

⁴ VNUK, F. *Vládni zmocnenec na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951*. Martin: Matica slovenská, 1999, s. 111 – 115.

⁵ HALKO, J., PEŠEK, J. Kapitulný vikár Ján Dechet – symbol úsilia komunistického režimu v Československu o rozvrátenie Katolíckej cirkvi, s. 295.

pitulného vikára⁶ ako poďakovanie za to, že vymenoval diecéznych konzultorov, ktorí mali mať rovnaké právomoci ako sídelní kanonici a tí tak mohli následne akoby právoplatne zvoliť Decheta za kapitulného vikára.⁷ Krátko potom, ako biskup Ambróz Lazík v Trnave zložil sľub vernosti československej vláde, navštívil v marci 1951 v Banskej Bystrici Jána Decheta a na základe domnievania sa o širokých právomociach, ktoré získal tajnými fakultami od Svätého stolca, udelil Dechetovi absolúciu a sňal z neho trest exkomunikácie.⁸ Jednou z podmienok tohto aktu bolo v príhodnom čase zanechať úrad, pre ktorý vznikla samotná cenzúra.⁹ K tomu však nikdy nedošlo a Dechet tak spravoval diecézu až do roku 1968.

2 VOVÁDZANIE LITURGICKÝCH NARIADENÍ KONCILU

Druhý vatikánsky koncil sa odohrával v dobe náboženskej neslobody, a preto sa vo väčšine prípadov s veľkými témami koncilu verejnosť a kňazi oboznamovali len cez diecézne obežníky, časopis *Duchovný pastier* a *Katolícke noviny*.¹⁰ V celých dejinách Cirkvi to bol jediný koncil, ktorý venoval liturgii osobitný dokument: konštitúciu *Sacrosanctum Concilium*. Po prvý raz v dejinách Cirkvi mohol načrtnúť – aj v dôsledku štúdií vykonaných liturgickým hnutím – nielen základné princípy liturgie, ale aj podstatné prvky liturgického slávenia.¹¹ Text konštitúcie bol prijatý 2147 hlasmi koncilových otcov, len 4 boli proti. Týmto sa zmenil základný pohľad na liturgiu a možnosťou zavedenia národných jazykov sa prejavila aj postupná liturgická decentralizácia.¹² Koncil nepopieral účinnosť posvätného obradu v latinskom jazyku, ale pripustil, že „nezriedka môže byť pre ľud veľmi užitočné používať materinskú

⁶ DABB, fascikel Dr. Briedoň Daniel. *List administrátora Jána Decheta z 9. januára 1951 kanonikovi Danielovi Briedoňovi*, č. 114/1951.

⁷ Po druhej svetovej vojne prešli postupne práva a povinnosti radiť biskupovi z kapituly na radu konzultorov. Až Kódex kánonického práva z roku 1983 to legalizoval všeobecne pre celú Cirkev. Porov. ZUBKO, P. *Dejiny Košického arcibiskupstva I. Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001)*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 66.

⁸ VNUK, Vládni zmocnení na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951, s. 87 – 88.

⁹ HAEKO, J. *Ave crux. Život a dielo biskupa Ambróza Lazíka*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2006, s. 151.

¹⁰ KOPEČEK, P. *Liturgické hnutie v českých zemích a pokoncilní reforma*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018, s. 260.

¹¹ MARINI, P. Druhý vatikánsky koncil. Obrady otvorenia, ciele liturgickej reformy a niektoré úlohy jej realizácie. In: *Liturgia*. 2013, roč. 23, č. 3, s. 229.

¹² Liturgická konštitúcia zodpovedala celkovému poňatiu koncilu, používal sa biblický a patristický slovník, stala sa pochopiteľnou pre veriacich a vytvorila most medzi učením Cirkvi a pastoráciou. KOPEČEK, *Liturgické hnutie v českých zemích a pokoncilní reforma*, s. 199 – 201.

reč“, a tak dovolil sláviť liturgiu v národných jazykoch. Oduševnenie, s akým sa všade prijalo toto rozhodnutie, spôsobilo, že sa mohla zaviesť ľudová reč pri všetkých liturgických sláveniach, aby veriaci plnšie chápali slávené tajomstvo.¹³

Slovenský preklad koncilových dokumentov vyšiel po prvýkrát knižne v dvoch zväzkoch v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme v rokoch 1968 (konštitúcie) a 1970 (dekréty a deklarácie). Na Slovensku boli tieto dva zväzky publikované iba ako príloha Duchovného pastiera, avšak v neúplnej podobe. Uvedenie koncilových nariadení do života Katolíckej cirkvi na Slovensku a liturgická reforma sa začali hlavne v oblasti vydávania liturgických kníh v reči ľudu, následne úprav kostolov podľa nových liturgických predpisov a tiež vo formovaní bohoslovcov, kňazov a veriacich.¹⁴

Posvätná kongregácia obradov vydala 26. septembra 1964 inštrukciu *Inter oecumenici*, ktorou sa prakticky začala uplatňovať koncilová liturgická reforma. Všetky zmeny ustanovené Inštrukciou ako správne používať Konštitúciu o posvätej liturgii vstúpili do platnosti 7. marca 1965. Tento prvý krok sa mnohými označuje ako „malá reforma“, ktorá sa ale v našom prostredí začala uplatňovať len pozvoľna. Na základe konštitúcie bola ustanovená národná liturgická komisia – Celoštátna liturgická komisia (CLK) a jej ustanovujúca schôdza sa konala 25. februára 1965 v Bratislave. Pomerne neskorý dátum od vydania inštrukcie a veľmi tesný termín od začatia platnosti liturgických zmien bol spôsobený tým, že jednotliví členovia CLK museli byť najskôr schválení Ministerstvom školstva a kultúry.¹⁵

Biskup Eduard Nécsey, nitriansky apoštolský administrátor, koncom januára 1965 informoval všetky biskupské úrady na Slovensku o tom, že po dohovore so štátnou mocou bude ustanovená Celoštátna liturgická komisia, ktorá bude mať dve subkomisie, jednu pre české diecézy a druhú pre slovenské diecézy. Predsedníctvo CLK prevzal biskup Ambróz Lazík, trnavský apoštolský administrátor. Každý ordinár mal vyslať zo svojej diecézy dvoch členov, kňazov-odborníkov.¹⁶ Kapitálny vikár Ján Dechet navrhol biskupovi Lazíkovi vymenovať do CLK dvoch kňazov Banskobystrickej diecézy: Alojza Gocníka,

¹³ *Všeobecné smernice Rímskeho misála, II. typické vydanie.* (VSM II.) 12.

¹⁴ Knižná reedícia vyšla až v roku 1993, no s obmedzeným nákladom. Revidované, doplnené a skompletizované vydanie Dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu v slovenčine vyšlo napokon v Spolku sv. Vojtecha až v roku 2008. NEPŠINSKÝ, V. Liturgická formácia. In: KRIVDA, A. ed. *Päťdesiat rokov liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu na Slovensku. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice 25. október 2012.* Ružomberok: VERBUM, 2013, s. 69.

¹⁵ KOPEČEK, Liturgické hnutie v českých zemích a pokoncilní reforma, s. 265.

¹⁶ DABB, fond Spisy biskupského úradu 1926 – 2000, škatuľa B53, fascikel Všeobecné spisy z roku 1965. *List biskupa Nécseye z 28. januára 1965 všetkým najdôstojnejším ordinariátom o ustanovení Celoštátnej liturgickej komisie, č. 110/1965.*

správcu fary v Sliachi, assessora a predsedu cirkevného súdu, a Antona Prokeina, správcu fary v Sklených Tepliciach.¹⁷ Stali sa členmi nielen CLK, ale aj novovzniknutej Banskobystrickej diecéznej liturgickej komisie, ktorá mala nasledovné zloženie: Ján Dechet, Emanuel Schubert, Alojz Gocník, Anton Prokein, Ladislav Strmeň a Štefan Piecka.¹⁸

2.1 Nariadenia publikované v obežníkoch biskupstva

Zaujímavé je zistenie, že v obežníkoch Banskobystrického biskupstva sa nachádza informácia o rozhodnutí pápeža sv. Jána XXIII. zvolať všeobecný cirkevný snem len ako druhoradá informácia pri oznámení nariadenia z 11. februára 1962, aby katolícke duchovenstvo obetovalo každodennú modlitbu breviára spolu so Svätým Otcom za dobrý výsledok koncilu.¹⁹ Niet sa však čomu čudovať, keď kapitulný vikár Ján Dechet dokázal dokonca opovážlivo vyčítať biskupovi Lazíkovi, že mu nič nepovedal o pozvánke na koncil, ktorú obdržal už začiatkom roka 1962. Dechet neskôr vykričal štátnym úradníkom, že „*keď bolo najhoršie, keď bolo treba gaštany tahať z ohňa, že bol dobrý, ale teraz... na koncil boli vyslaní iní*“.²⁰

2.1.1 Roky 1964 – 1965

Prvé stabilné liturgické úpravy vyplývajúce z reformy Druhého vatikánskeho koncilu boli aplikované po vydaní Motu proprio *Sacram Liturgiam*, v zmysle ktorého vybrané body konštitúcie *Sacrosanctum concilium* vstúpili do platnosti 16. februára 1964. Úpravy sa týkali hlavne predpisov čítania lekcii v reči ľudu, pričom čítajúci mal byť obrátený k veriacim, povinnosti homílie pri každej svätej omši v nedeľu a sviatok. Sobášne obrady sa mali konať v rámci svätej omše a modlitba breviára sa mimo chóru mohla skrátiť. Tieto prvé liturgické zmeny sa v diecéze nariadili zaviesť jednotne v nedeľu 7. júna 1964.²¹

Po zverejnení prvých nariadení jednotlivých liturgických úprav vznikli medzi kňazmi viaceré pochybnosti, ako ich správne uplatňovať, a biskupský

¹⁷ DABB, fascikel Všeobecné spisy z roku 1965. *Odpis listu kapitulného vikára Decheta z 10. februára 1965 biskupovi Lazíkovi*, č. 110/1965.

¹⁸ DABB, fond Obežníky biskupstva, *Obežník č. 4/1965*, s. 1.

¹⁹ DABB, *Obežník č. 2/1962*, s. 1.

²⁰ Vedel aj prečo boli vyslaní iní: „*Lazík a Nécsey idú ako vyslanci Cirkvi, ostatní kapitulní vikári idú ako štátny dozor, aby Lazík a Nécsey si nedovoľovali obviňiť ČSSR z niečoho na koncile, skrátka, aby boli pod kontrolou.*“ HALKO, *Ave crux*, s. 200 – 201.

²¹ DABB, *Obežník č. 3/1964*, s. 1 – 2.

úrad dostal k týmto záležitostiam niekoľko otázok. V záujme jasnosti a jednotného postupu boli publikované podrobné predpisy, ako sa majú konkrétne nariadenia naplňať. Predpisy týkajúce sa slávenia svätej omše a čítania lekcii ešte v sebe nezahŕňali možnosť slávenia Eucharistie tvárou k ľudu a čítania od ambony, ale len možnosť prečítať evanjelium z kazateľnice v tie dni, keď má byť prednesená homília. Najčastejšie sa čítania čítali naďalej len od oltára, na príslušnej strane, výnimočne však bolo prípustné, aby vo väčších kostoloch, kde bol oltár natoľko vzdialený od veriacich, že by počas čítania nemohli dobre rozumieť, kňaz mohol prejsť od oltára k zábradliu presbytéria a odtiaľ prečítať lekciiu a evanjelium.²²

Prvá zmienka o ambone sa v nariadeniach biskupstva nachádza až po vydaní Inštrukcie *Inter oecumenici*, v obežníku z 15. februára 1965, čiže tesne pred nadobudnutím jej platnosti. Tieto konkrétne liturgické úpravy sa dotýkali najmä stupňových modlitieb kňaza, čítania lekcii, modlitby nad obetnými darmi, doxológie, modlitby Otče náš, embolizmu, rozdávania svätého prijímania, modlitieb veriacich a farských oznamov. Čo vlastne ambona je a kde by sa v kostole mala nachádzať, zverejnené liturgické úpravy vôbec neuvádzali.²³ Nedoplnili to ani záväzné pripomienky CLK publikované v ďalšom obežníku, o ambone sa hovorilo len ako o jednej z možností, odkiaľ sa môžu čítať lekcie a evanjelium.²⁴

Všetky ďalšie usmernenia týkajúce sa liturgickej reformy boli zamerané v prvom rade na priebeh slávenia svätej omše zo strany kňaza, ale aj veriacich. Až 10. mája 1965 boli kňazi v diecéze oboznámení s tým, ako má vyzeráť ambona, resp. aké sú možnosti jej prevedenia: „*Ambo pozostáva zo stupňa asi 25 cm vysokého, veľkého približne 80 x 100 cm. Na ňom je umiestnený stojan (legile), alebo ešte lepšie stolík asi 120 – 130 cm vysoký (podľa potreby kňaza), pevne zasadený alebo postavený na stupni, s tabuľkou asi 40 x 60 cm, na ktorú sa položí podstavec na knihu. Stojan alebo stolík sa prikryje plátnom vpredu i vzadu až po stupeň siahajúcim, buď farby bielej, alebo farby liturgickej toho dňa. Svedčí sa, aby aj kredenčný stolík bol prikrytý. Núdzovo knihu môže podržať i miništrant.*“²⁵

Medzi najvýznamnejšie kroky liturgickej reformy v dobe uvádzania nových smerníc koncilu patril Promulgačný dekrét o zavedení materinského jazyka do liturgie v diecézach ČSSR zo dňa 4. mája 1965. Tento dekrét nadobudol

²² DABB, *Obežník č. 6/1964*, s. 1 – 2.

²³ Išlo len o strohú informáciu v postupe zavedenia spoločnej modlitby veriacich: „*Celebrant obrátený k ľudu od oltára alebo od zábradlia (od kancelov), poľažmo z ambóny, pri svätých omšiach s asistenciou pri sedadle pozdraví veriacich...*“ Inštrukcia *Inter oecumenici* vstúpila do platnosti 7. marca 1965. DABB, *Obežník č. 2/1965*, s. 1 – 2.

²⁴ DABB, *Obežník č. 3/1965*, s. 1.

²⁵ DABB, *Obežník č. 9/1965*, s. 2.

platnosť 18. júla 1965. Pri tejto príležitosti bol vydaný pastiersky list biskupov a ordinárov ČSSR, ktorý sa čítal pri všetkých bohoslužbách v nedeľu 11. júla 1965. Všetky jazykové úpravy sa mali uskutočňovať postupne, podľa toho, ako budú uverejňované schválené preklady. Biskupi a ordinári pri tejto príležitosti pripomenuli 1100. výročie príchodu apoštolov Slovanov svätých Cyrila a Metoda na naše územie, ktorí sa snažili učiť našich predkov oslavovať Boha zrozumiteľnou bohoslužbou v materinskom jazyku.²⁶

2.1.2 Roky 1966 – 1967

Po ukončení Druhého vatikánskeho koncilu sa intenzívne pracovalo na prekladoch liturgických kníh do slovenského jazyka. Do slávenia Eucharistie sa reč ľudu dostávala len postupne, bolo potrebné počkať hlavne na vydanie nového Rímskeho misála a na jeho preklad. V roku 1966 Diecézna liturgická komisia konala prostredníctvom obežníka prieskum aktuálnej situácie liturgickej reformy v jednotlivých farnostiach.²⁷ Počas prvého roka od uvedenia nových liturgických úprav sa vyskytli viaceré nejasnosti, ktoré bolo potrebné priebežne vysvetľovať a rôznymi dodatkami dopĺňať. Na vzniknuté otázky odpovedalo jednak *Consilium* v Ríme,²⁸ ale aj CLK či liturgická komisia v diecéze.

Hneď začiatkom roka 1967 boli ozrejmené potreby nevyhnutných úprav liturgického priestoru. Celebrovanie svätej omše za účasti ľudu zaväzovala dôležitá požiadavka liturgickej obnovy oddeliť bohoslužbu slova od bohoslužby obety. Biskupstvo nariadilo, aby sa pre každý kostol zadovážilo primerané sedadlo a ambona. Bola vysvetlená odlišnosť predsedníckeho miesta celebranta a miesta, kde sa čítajú čítania – ambona. Ak kostol ešte nemal ambonu, ktorá mala byť, samozrejme, len jedna, bol definovaný priestor na čítanie Bo-

²⁶ DABB, *Obežník č. 11/1965*, s. 1 – 3.

²⁷ Kňazi mali písomne odpovedať na tieto otázky: „1.) Číta sa, alebo spieva slovensky pri každej sv. omši lekcia a evanjelium? 2.) Káže sa v nedeľu a sviatky po evanjeliu pri každej sv. omši? 3.) Ako často konáte *Orationes communes (fidelium)*? 4.) Máte ambo a legile? 5.) Urobili ste v kostole nejakú zmenu a akú? 6.) Čo potrebujete k prevádzaniu liturgickej obnovy?“ DABB, *Obežník č. 7/1966*, s. 2.

²⁸ *Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia* bola tzv. Rada pre uskutočňovanie Konštitúcie o posvätej liturgii, ktorú sa v roku 1964 rozhodol ustanoviť pápež sv. Pavol VI. ako skupinu odborníkov, ktorí by princípy konštitúcie aplikovali do liturgickej praxe života Cirkvi. *Consilium* bolo činné do roku 1969, kedy sa transformovalo na Posvätnú kongregáciu pre Boží kult. ZVARA, P. *Cipriano Vagaggini a Salvatore Marsili. Život a dielo*. Žilina: Inštitút Communio, 2016, s. 81.

žieho slova ako „ad cancellos“, čo mohlo predstavovať miesto pri mriežkach presbytéria alebo kazateľnicu, ak bola ľahko prístupná.²⁹

Pápež sv. Pavol VI. daroval pre každý kostol na Slovensku Latinsko-slovenský misál. Kapitulný vikár Dechet v júni 1967 nariadil, aby na území Banskobystrickej diecézy, všade tam, kde už mali Latinsko-slovenský misál, spievali spievané časti svätej omše už v reči ľudu.³⁰ 29. júna 1967 vstúpila do platnosti Inštrukcia *Tres Abhinc Annos*, ktorú dostali kňazi za úlohu dôkladne naštudovať a veriacich v diecéze o ďalších úpravách patrične informovať. Zmeny sa dotýkali najmä orácií kňaza, pokľaknutia účastníkov liturgie, prežehnávania sa, bozku oltára, formy obetovania a kánonu eucharistickej modlitby, obradu svätého prijímania, požehnania a prepustenia veriacich.³¹

2.1.3 Roky 1968 – 1969

Prvá zmienka v nariadeniach biskupstva o celebrowaní svätej omše *versus populum* sa objavila až začiatkom roka 1968. Všeobecné smernice Rímskeho misála uvádzajú: „*Hlavný oltár treba postaviť oddelene od steny, aby ho bolo možno ľahko obchádzať a aby sa mohla na ňom bohoslužba konať tvárou k ľudu.*“³² Kapitulný vikár upozornil všetkých kňazov, aby rozmýšľali nad tým, ako vo svojich kostoloch prispôbiť oltár k tomu, aby sa naplnila požiadavka liturgickej reformy. Zároveň však žiadal, aby svoje návrhy predložili biskupstvu, a tiež aby bez jeho dovolania nič nezavádzali. Pripomenul, že staré oltáre musia naďalej zostať na svojom mieste a neporušené.³³

Od marca 1968 prebiehala medzi kňazmi a veriacimi akcia za odvolanie Jána Decheta z vedenia diecézy. Na biskupskom úrade v Banskej Bystrici pôsobil dlhých osemnásť rokov, ale okrem mierových kňazov, ktorými sa obklopil, nevedel si okrem niekoľkých výnimiek získať dôveru diecézneho kňazstva. V Banskej Bystrici sa už cítil tak veľmi nepríjemne, že radšej odišiel do Bratislavy, kde 10. júna 1968 zomrel po krátkej chorobe.³⁴ V zmysle CIC 1917, kánonu 432 § 2 mal právomoc vymenovať nového ordinára diecézy metropolitá, avšak v tom čase Slovensko nemalo svoju provinciu a ani metropoliu, táto právomoc teda prešla na susediaceho najstaršieho biskupa, ktorým bol titulárny arcibiskup Eduard Nécsey, nitriansky apoštolský administrátor. Len dva dni pred svojou smrťou ustanovil s platnosťou od 17. júna 1968 za dočasného

²⁹ Výnimku dostali len tie kostoly, ktoré boli tak malé, že by v nich umiestnenie sedadla narážalo na ťažkosti. DABB, *Obežník č. 1/1967*, s. 1.

³⁰ DABB, *Obežník č. 4/1967*, s. 5.

³¹ DABB, *Obežník č. 5/1967*, s. 4 – 5.

³² VSM II. 262.

³³ DABB, *Obežník č. 1/1968*, s. 1.

³⁴ VNUK, F. *Popustené putá*. Martin: Matica slovenská, 2001, s. 114.

ordinára Banskobystrickej diecézy, s právomocou kapitulného vikára vdp. Františka Haspru, farára a dekana na odpočinku.³⁵ Hasprovo vymenovanie bolo potvrdené aj Apoštolským stolcom, listom zo Štátneho sekretariátu Jeho Svätosti pápeža Pavla VI., ktorý mu zároveň udelil svoje apoštolské požehnanie.³⁶

František Haspra ako administrátor diecézy poslal každému duchovnému vo verejnej duchovnej správe *Prehľad platných predpisov pri svätej omši za účasti ľudu*. Išlo o súhrn úprav a liturgických pravidiel, ktoré boli uverejnené postupne v diecéznych obežníkoch. Potvrdil, že zachovávanie týchto liturgických predpisov je v celej diecéze záväzná. Upozornil, že v tých kostoloch, ktoré ešte nemajú ambonu, majú si ju čím skôr zadovážiť.³⁷ Dištriktuálnym dekanom dal pokyny, aby v revíznej správe farností osobitne uviedli, ako sa v jednotlivých farnostiach zachovávajú predpisy novej liturgickej reformy.³⁸

Haspra reagoval aj na vnútorné úpravy kostolov. Pri zavádzaní liturgie tvárou k ľudu, zvlášť pri stavebných úpravách a pri odpredávaní predmetov pre pamiatkové alebo muzeálne účely, mali sa kňazi obrátiť najskôr na biskupský úrad, ktorý by im sprostredkoval konzultácie s odborníkmi.³⁹ Na Prvú adventnú nedeľu 30. novembra 1969 vstúpili do platnosti konečné úpravy a rubriky svätej omše, ktoré vydala Posvätná kongregácia obradov. K jednotnému sláveniu Eucharistie bolo potrebné zariadiť interiér kostolov tak, aby vyhovoval novým požiadavkám v rozlíšení troch miest: oltár, sedes a ambona. Biskupstvo 15. septembra 1969 vydalo nasledovné inštrukcie:

„OLTÁR: novým rubrikám najlepšie vyhovuje oltár versus populum. Kde je to možné, treba ho po radách odborníkov a s povolením Ordinariátu postaviť.“

„SEDES: je predsednícke miesto celebranta (duchovného otca farskej rodiny). Musí byť postavené tak, aby veriaci jasne cítili svoju prítomnosť okolo svojho duchovného otca. Má byť postavené tak, aby kňaz, či už stojí, alebo sedí, obrátený bol vždy tvárou k ľudu. Nanajvýš nech je postavené šikmo. Sedes má byť na vyvýšenom mieste, aby kňaza bolo podľa možnosti dobre vidieť. Z tohto miesta bude dávať celebrant požehnanie na konci sv. omše. Pred sedesom nech nie je legile, ktoré by kňaza zakrývalo. Úlohu legile robí miništrant, ktorý drží kňazovi knihu pri čítaní orácií.“

³⁵ DABB, *Obežník č. 4b/1968*, s. 1.

³⁶ DABB, *Obežník č. 5/1968*, s. 1.

³⁷ DABB, *Obežník č. 6/1968*, s. 2.

³⁸ V správe bolo potrebné uviesť: „1.) Či je v kostole zariadenie pre liturgiu slova /sedile, ambon/, prípadne prečo ešte nie je? 2.) Či sa svätá omša slúži podľa nových predpisov? 3.) Či sa sobáš, pohreb vykonávajú podľa nového rituála?“ DABB, *Obežník č. 9/1968*, s. 4.

³⁹ DABB, *Obežník č. 4/1969*, s. 4.

„*AMBON: je miesto, odkiaľ sa hlása Slovo Božie. Má byť vyvýšené, aby kňaza každý dobre videl. Nech je postavené na protiláhlej strane sedesa. Teda nie blízko sedesa, kde by hoci aj časti veriacich zakrýval pohľad na kňaza.*“

Ordinár zároveň nariadil, aby dekaní skontrolovali v každom kostole, no najmä vo farských, či je v nich postavený vhodný sedes a ambona.⁴⁰ Nový oltár sa ešte nepožadoval skontrolovať. Správu boli povinní odovzdať do konca novembra. Haspra povzbudil kňazov, aby prijali všetky nové úpravy v duchu lásky a poslušnosti voči Cirkvi. Taktiež vyjadril prosbu, aby liturgická obnova priniesla kňazom a veriacim obrodu duchovného života.⁴¹

15. októbra 1969 ordinár konštatoval zistenie, že na niektorých miestach sa už slávila svätá omša tvárou k ľudu. Pre obnovu liturgie to bral ako výborný príklad aj pre ďalších. Poznamenal však, že postavenie oltára tvárou k ľudu je vážna vec, a preto k tejto téme vydal nasledujúce smernice:

- Každé trvalé postavenie oltára tvárou k ľudu nech sa deje po predbežnom schválení biskupského úradu.
- Duchovný správca nech priloží k žiadosti o povolenie aj situačný nákres.
- Postavenie oltára tvárou k ľudu potrebuje odborného poradcu a dobrozdanie liturgickej komisie.⁴²

2.1.4 Jednotné smernice platné po roku 1969

Slovenská liturgická komisia pripravila pre všetky diecézy do ich obežníkov Liturgickú prílohu, ktorá bola v priebehu roka 1970 postupne publikovaná a výstižne vysvetľovala všetky liturgické otázky. Išlo o dielo redakčnej rady SLK, ktorú 1. októbra 1969 zriadil Zbor ordinárov Slovenska. Za vedúceho rady bol vymenovaný Vincent Malý a za spolupracovníkov František Fabián a Dr. Boris Travenec. Zároveň Posvätná kongregácia pre Boží kult schválila a potvrdila 17. októbra 1969 slovenský preklad nového omšového poriadku – *Ordo Missae*, čím sa stal oficiálnym a záväzným.⁴³

Liturgická obnova smerovala k novému vydaniu Rímskeho misála. Obnovené *Ordo Missae* bolo Posvätnou kongregáciou obradov zverejnené 6. apríla

⁴⁰ Podľa Všeobecných smerníc Rímskeho misála, sedes – sedadlo pre celebrujúceho kňaza má naznačovať jeho funkciu: predsedáť zhromaždeniu a viesť modlitbu. (VSM II. 271.) Ambona – miesto, z ktorého sa ohlasuje Božie slovo, má pútať pozornosť veriacich pri liturgii slova a byť umiestnená tak, aby tých, čo z nej prednášajú, bolo dobre vidieť a počuť. (VSM II. 272.)

⁴¹ DABB, *Obežník č. 9/1969*, s. 1 – 2.

⁴² DABB, *Obežník č. 10/1969*, s. 2 – 3.

⁴³ DABB, *Liturgická príloha diecéznych obežníkov č. 1/1970*, s. 1.

1969 a dekrétom z 26. marca 1970 bol zverejnený nový Rímsky misál.⁴⁴ Preklad celého misála do slovenčiny mal tri fázy. Najprv bol vyhotovený základný preklad, ktorý robil jazykový odbor SLK, následne preklad revidovala teologická fakulta v Bratislave a napokon biskup Pásztor utvoril z členov SLK užší redakčný kruh, ktorý vytvoril definitívnu podobu. Medzitým vyšlo v roku 1975 druhé typické vydanie Rímskeho misála s niektorými zmenami a dodatkami, ktoré tak boli zohľadnené aj do nového prekladu.⁴⁵

Preklad slovenského misálu potvrdila po schválení biskupov a ordinárov Slovenska Posvätná kongregácia pre sviatosti a bohoslužbu 1. decembra 1979. Ako dar pápeža sv. Jána Pavla II. bolo slovenské znenie Rímskeho misála vytlačené Poliglottou Vaticana v roku 1980. Pre slovenskú jazykovú oblasť sa stal úradným vydaním a mal sa začať používať ihneď, ako mohol byť k dispozícii.⁴⁶ Toto vydanie bolo záväzné a používané plných 41 rokov až do 31. decembra 2021, kým nevstúpil do platnosti nový preklad III. typického vydania Rímskeho misála na Slovensku.

Významným prvkom pre jednotné napĺňanie liturgickej reformy úpravou liturgického priestoru pre slávenie Eucharistie v kostoloch postavených do Druhého vatikánskeho koncilu, ale aj pre stavby nových kostolov na Slovensku boli *Smernice SLK pre úpravu/prestavbu doterajších a pre stavbu nových kostolov*, ktoré boli schválené všetkými biskupmi a ordinármi Slovenska v roku 1970. Hneď v úvode smerníc pre úpravu terajších chrámov podľa obnovenj liturgie je nastolená otázka, ako účinnejšie nadviazať v doterajších chrámoch prepojenie kňaza s veriacimi prítomnými na liturgii? „*Jednotná schéma sa nedá stanoviť. Každý prípad treba riešiť osobitne, podľa miestnych daností.*“⁴⁷

⁴⁴ Apoštolská konštitúcia vydaná pápežom Pavlom VI., ktorou sa vyhlásila platnosť Rímskeho misála hovorí: „*Chceme, aby tieto Naše nariadenia a predpisy platili a zachovávali sa teraz i v budúcnosti. Preto prestávajú platiť apoštolské konštitúcie a nariadenia Našich predchodcov, ako aj ostatné predpisy akéhokoľvek druhu, ktoré by nariaďovali niečo iné.*“ *Rímsky misál. Obnovený podľa rozhodnutia Druhého vatikánskeho koncilu. Uvedený do platnosti pápežom Pavlom VI.* Rím: Polyglottis Vaticanis, 1980, s. 18*.

⁴⁵ Hoci bol preklad dokončený v roku 1975, aby sa aj praxou overil, v roku 1976 vyšiel výňatok misála pod názvom Omše slovenského misála. KRIVDA, A. Obnovený omšový poriadok a národný jazyk. In: KRIVDA, A. ed. *Päťdesiat rokov liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu na Slovensku. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice 25. október 2012.* Ružomberok: VERBUM, 2013, s. 127 – 128.

⁴⁶ Rímsky misál, 1980. s. 7*.

⁴⁷ SLK navrhla nasledovný postup: „1.) *Prvé, čo treba uvážiť: koľko miesta je v kostole? Ak je kostol obvykle zaplnený, že sa v ňom nedá hýbať, tak je riešenie veľmi ťažké. Vyžaduje sa tu úplná prestavba vnútorného priestoru a zariadenia. Ak je však dostatok voľného miesta, treba sa snažiť priblížiť oltár k veriacim, prípadne ho postaviť až von zo svätyne do lode.* 2.) *Situáciu často komplikuje okolnosť, že doterajší oltár a často i bočné oltáre a zariadenie stojí pod ochranou pamiatkového zákona. Tu treba postupovať opatrne, v dohode s Ústavom*

Podstatným prvkom zmeny liturgického priestoru kostola sa stal nový oltár, na ktorom kňaz celebraval svätú omšu tvárou k ľudu. Oltár mal byť čo najbližšie k veriacim a odporúčalo sa, aby bol v menších rozmeroch, než bolo zvykom pri oltároch, na ktorých kňaz celebraval chrbtom k ľudu. Dĺžka nemala presahovať 170 cm, šírka 90 cm a výška mala byť v rozhraní 90 – 95 cm. V starších kostoloch bolo možné postaviť oltár tak, aby sa dal prípadne posunúť, keby sa jeho umiestnenie neosvedčilo. Neodporúčalo sa postaviť hneď kamenný – fixný oltár, lebo vo viacerých prípadoch nemuselo byť celkom isté, či sa dá hneď spoľahnúť na následné definitívne riešenie.⁴⁸

Ako uvádza Inštrukcia *Inter oecumenici*, nový oltár má v chráme zaujať miesto akoby stredy, kde sa prirodzene obracia pozornosť celého zhromaždenia veriacich.⁴⁹ Preto bolo potrebné, aby sa novopostavený oltár stal aj v chápaní veriacich hlavným oltárom a prevzal všetky úlohy oltára. Smernice SLK boli v tomto smere až nekompromisné: „*Ak celé retábulum doterajšieho hlavného oltára nemá umeleckej alebo historickej ceny, lepšie je celý oltár odstrániť a riešiť čelnú stenu nanovo.*“⁵⁰

Keďže takmer vo všetkých kostoloch diecézy bol od obdobia baroka umiestnený na oltároch aj bohostánok, vo väčšine prípadov následných úprav a postavenia nového oltára, nie fixného, ale prenosného, najčastejšie vyrobeného z dreva, sa zaužíval zvyk odlišiť nový oltár od starého tak, že nový oltár dostal pomenovanie *obetný stôl*. To síce korešponduje s novozákonným vnímaním oltára, ktorý je spojený s udalosťou Poslednej večere, typologicky je oltár stolom,⁵¹ ale zmena charakteru kostola, ktorá stavia hlavný oltár ako stredisko aktívnej účasti veriacich na Eucharistii, mala sa prejaviť aj v tom, že ostatné oltáre (starý hlavný a bočné oltáre) sa pre novú liturgiu stali bezpredmetnými. Keďže všetky predpisy slávenia svätej omše hovoria len o jednom oltári, aj pre bočné oltáre uviedla SLK smernicu, že ak nie sú cennými umeleckými alebo historickými pamiatkami, majú sa odstrániť.⁵² Nie je celkom vhodné odlišovať starý oltár od nového tým, že nový je „len“ *obetným stolom* a starému sa ponecháva pomenovanie *oltár*. Najdôležitejšie miesto sprítomnenia Kristo-

---

ochrany pamiatok. Načim, nakoľko možno, riešiť situáciu tak, aby bolo čo najmenej zásahov do pamiatkových objektov. Žiadny radikalizmus tu nie je vhodný, lebo narobí viac škody ako osohu. 3.) Rozmiestnenie sanktuária v novom pojme je iné, ako bolo dosiaľ. Celkove načim nájsť správne umiestnenie pre oltár, tabernákulum, stolec, ambón, stolík na kalich a ampulky.“ DABB, Liturgická príloha diecéznych obežníkov č. 3/1970, s. 18 – 19.

⁴⁸ DABB, Liturgická príloha diecéznych obežníkov č. 3/1970, s. 19.

⁴⁹ *Inter oecumenici*. 91.

⁵⁰ DABB, Liturgická príloha diecéznych obežníkov č. 3/1970, s. 20.

⁵¹ FÁBRY, Š. *Súčasný chrám na území Žilinskej diecézy: teológia – liturgia – architektúra*. Dizertačná práca. Olomouc, 2016, s. 34.

⁵² DABB, Liturgická príloha diecéznych obežníkov č. 3/1970, s. 20.

vej obety na kríži nekrvavým spôsobom v Eucharistii je v chráme len jedno, a preto jedine tomuto miestu prináleží volať ho oltár.

Všeobecné smernice Rímskeho misála odporúčajú, aby miesto úschovy Najsvätejšej sviatosti bolo v kaplnke vhodnej na súkromnú poklonu a modlitbu veriacich. Ak to tak nemôže byť, podľa štruktúry jednotlivých kostolov a podľa zákonitých miestnych zvykov sa má Oltárna sviatosť uložiť v kostole na niektorom oltári alebo aj mimo oltára, ale na čestnom a náležite vyzdobenom mieste.⁵³ Členovia SLK sledovali dovtedajšie rôzne postupy uplatňovania liturgickej reformy v okolitých krajinách. V otázke umiestnenia tabernákula – bohostánku, apelovali na citlivosť zaužívaného vnímania veriacich na centrálne, najčestnejšie a najvyzdobenejšie miesto chrámu, kde sa uchovávala Najsvätejšia oltárna sviatosť. Presun bohostánku na iné miesto by sa veľmi ľahko mohol chápať ako pohoršujúci, preto sa takéto zmeny miesta nesmeli robiť bez úplnej rekonštrukcie priestoru a zmeny celého zariadenia kostola. Umiesť bohostánok do bočnej steny presbytéria bolo dovolené len vtedy, ak nové miesto bolo viditeľné z celého kostola.⁵⁴

Smernice SLK pre úpravu/prestavbu doterajších kostolov ďalej uvádzali postup pri zhotovení a umiestnení sedadla pre kňaza (sedes), ambony, stolíka na ampulky a kalich. Všetko prevedenie liturgických úprav v kostole má byť dôstojné čo do materiálu, tak aj do formy. Preto bolo potrebné dať jednotlivé prvky zhotoviť umelcom, a nie dobrovoľníkom, ako upozorňuje smernica, len preto, že by to bolo lacnejšie. Dôraz sa mal klásť na požiadavku umeleckej úrovne. K tomu sa mala, samozrejme, prispôsobiť aj určitá výchova – formácia ľudí. Žiadne úpravy a zásahy renovácie a maľovky kostolov sa nemohli konať bez schválenia plánov a návrhov príslušným biskupstvom. Sedes kňaza mal byť jednoduchý a výslovne bolo zakázané, aby pripomínal svojou formou trón. Zreteľné malo byť aj odlíšenie miesta predsedajúceho od asistencie a ostatných účastníkov liturgického zhromaždenia, na jednom stupni, no nie príliš vysokom vyvýšení. Legile – stojan na knihu sa mohol používať len pri nedostatku ministrantov. Ambona sa mala umiestniť čo najbližšie k ľudu, podľa možností aj bližšie ako oltár. Mala byť ľahko prístupná od sedesu i od oltára, a aj od sakristie. Stolík na ampulky a kalich mal byť ľahko prístupný od oltára aj od sakristie a dostatočne veľký, aby sa na ňom dalo purifikovať.⁵⁵

⁵³ VSM II. 276.

⁵⁴ DABB, Liturgická príloha diecéznych obežníkov č. 3/1970, s. 21.

⁵⁵ DABB, Liturgická príloha diecéznych obežníkov č. 3/1970, s. 22 – 23.

2.2 Požiadavky štátnych orgánov

Pracovníci Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti uskutočnili v roku 1962 prieskum starostlivosti o kultúrne pamiatky, ktoré sú majetkom Cirkvi. V Banskobystrickej diecéze zistili nasledovné nedostatky:

- V dôsledku nedostatočnej opatery sa z kostolov strácajú nenahraditeľné umelecké pamiatky ako omšové rúcha, obrazy, sochy a pod.
- Správcovia fár vykonávajú údržbu kultúrnych pamiatok bez toho, aby si vyžiadali pokyny od pracovníkov Štátnej pamiatkovej správy, ako to ukladá § 8 zákona č. 7/1958 Zb. z. SNR o kultúrnych pamiatkach.
- Nešetrnými zásahmi, ako blízkosť horiacich sviec, čerstvých kvetov, vtĺkanie klincov a pod. sa poškodzujú umelecké pamiatky.

Po upozornení na tieto nedostatky biskupstvo rázne žiadalo všetkých správcov fár, aby dodržiavali predpisy Zákona o kultúrnych pamiatkach, ako aj viedli inventár všetkého majetku patriaceho kostolu a fare. Do inventáru sa odporúčalo uviesť taktiež umiestnenie umeleckých predmetov, ich stručný popis a rozmery. Okresní dekáni mali pri vizitáciách farností overovať plnenie všetkých týchto povinností.⁵⁶

Podobné pripomenutie dodržiavania zákona č. 7/1958 Zb. z. SNR sa opakovalo viackrát. V roku 1965 boli pracovníkmi z úseku pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody opakovane zistené viaceré prípady neodborných zásahov pri opravách cirkevných objektov pamiatkovej povahy. V reakcii na tieto zistenia biskupský úrad uviedol správny postup pre potrebnú údržbu kultúrnych pamiatok v zhode so zákonom: „*Všetky žiadosti o súhlas k prevedeniu opráv, k vykonaniu mimoriadnych zbierok, k poskytnutiu pôžičiek alebo podpôr pre tento cieľ, ktoré budete posielat' na Okresný národný výbor (ONV), Krajský národný výbor (KNV) alebo Povereníctvu SNR pre ŠaK /vždy iba cez biskupský úrad/, musia byť v budúcnosti opatrené dokladom orgánov štát. pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, z ktorého bude zrejmé, či ide o kultúrnu pamiatku alebo nie. Žiadosti týkajúce sa objektov pamiatkovej povahy budú kladne vybavené, iba ak budú odporúčané na kladné vybavenie príslušným Krajským strediskom štát. pamiatkovej starostlivosti. Znehodnotenie pamiatkových objektov zapríčinené v budúcnosti nedodrzaním cit. predpisu, bude odstránené na ťarchu osoby, ktorá škodu zapríčinila.*“⁵⁷

⁵⁶ V tejto veci bolo posledným upozornením biskupstva pripomenutie vyhlášky č. 37/1962 Zb. z. SNR, že vlastník kultúrnej pamiatky je povinný starať sa o jej zachovanie a údržbu, a to vlastným nákladom. Keď by si túto povinnosť neplnil, Okresný národný výbor mohol urobiť nevyhnutné opatrenia pre zachovanie pamiatky, a to na ťarchu osoby alebo organizácie povinnej dbať o jej zachovanie a údržbu. DABB, *Obežník* č. 3/1962, s. 1.

⁵⁷ DABB, *Obežník* č. 4/1965, s. 1 – 2.

Orgány Štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody na Slovensku konali v roku 1966 súpis hnutel'ného inventáru kostolov. Podľa ich usmernení bolo bezpodmienečne potrebné cenné zariadenie kostolov ponechať na pôvodnom mieste aj v tom prípade, keď sa už vôbec nepoužívalo. Takýmto spôsobom nebolo možné vyradiť nijaký, ani zdanlivo nevhodný inventár. Biskupstvo upozornilo kňazov, aby sa pri dopĺňaní zariadenia pre novú liturgiu nerobili jednotlivé nové komponenty v rôznych pseudoštýloch.⁵⁸ Išlo o reakciu na žiadosť Krajského strediska štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Banskej Bystrici (KPS), ktoré žiadalo biskupstvo o účinnejšiu spoluprácu cirkevných úradov s riešením zmien súvisiacich s novou liturgiou.

Krajské stredisko zaznamenalo, že zo strany cirkevných úradov sa po Druhom vatikánskom koncile uskutočňujú prípravy k zavedeniu novej liturgie a podľa získaných informácií že bola zriadená cirkevná pamiatková komisia, ktorá má z prípadu na prípad riešiť úpravu interiérov kostolov a má taktiež za účel vyradiť nevhodný inventár z chrámov. Pravdepodobne sa na KPS dostala správa o vytvorení Diecéznej liturgickej komisie, a preto pracovníci strediska požadovali, aby sa aj s nimi inventár hnutel'ného majetku kostolov konzultoval a boli taktiež zapojení do výberu „doplnkov nábytku pre novú liturgiu“.⁵⁹

Dechet poslal na KPS odpoveď, že ich požiadavky biskupstvo berie na vedomie. Objasnil, že všetci kňazi majú príkaz, aby bez povolenia biskupského úradu v kostoloch nič nemenili ani neodstraňovali a že nebola vytvorená žiadna cirkevná pamiatková komisia, ale do liturgickej komisie budú pravdepodobne včlenení dvaja znalci, menovite Anton Zarevúcky, farár v Badíne a Dr. František Teplan, správca fary v Španej Doline. Týchto plánoval požiadať, aby bez rady KPS v zmenách či odstraňovaní kňazi vo farnostiach nič nepodnikali. Zároveň vzniklo aj zaujímavé nepochopenie požiadaviek KPS: „*Oni budú mať za úlohu preskúmať hnutel'ný inventár kostolov a nešťýlové veci odstrániť a len v súlade so slohom interiéru nové zadovážiť*“.⁶⁰ Na nedorozumenie spätne reagovalo KPS, ktoré sa nestotožňovalo s názorom, že úpravy zariadenia v kostoloch v dôsledku úpravy liturgie by mali byť vyhotovené v rôznych pseudoštýloch, ale v duchu danej doby, aby bolo viditeľné, že ide o zmeny súčas-

⁵⁸ DABB, *Obežník č. 7/1966*, s. 2.

⁵⁹ Ďalej žiadali, aby biskupstvo zaujalo k predostretým záležitostiam svoje stanovisko a upovedomilo farské úrady, aby radšej premiestnili cenný inventár (plastiky a obrazy) z rôznych kaplniek pri cestách, ktoré nie sú v dosahu možného stráženia, pretože dochádzalo často ku krádežiam týchto predmetov. DABB, fond Spisy biskupského úradu 1926 – 2000, škatuľa B53, fascikel Všeobecné spisy z roku 1966. *List Krajského strediska štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Banskej Bystrici zo 7. februára 1966 Biskupskému úradu Banská Bystrica o novej liturgii a s ňou súvisiacich zmenách*, č. 596/1966-Ba.

⁶⁰ DABB, fascikel Všeobecné spisy z roku 1966. *Odpis listu kapitulného vikára z 10. marca 1966 KPS v Banskej Bystrici o novej liturgii a s ňou súvisiacich zmenách*, č. 220/1966.

ného obdobia: „*Preto sme navrhli, aby sa uvažovalo o týchto možnostiach, lebo je potrebné zladať veľmi citlivo tieto požiadavky.*“⁶¹

2.2.1 Zákon o kultúrnych pamiatkach

Zákon o kultúrnych pamiatkach č. 7/1958 Zb. z. SNR, ale v dostupných elektronických zdrojoch uvádzaný pod číslom 22, bol Národným zhromaždením Československej republiky schválený 17. apríla 1958.⁶² Ako uvádza prvý paragraf, účelom tohto zákona bolo upraviť ochranu kultúrnych pamiatok, ich využitie a starostlivosť o ne pre ich kultúrno-politický význam tak, aby boli zachované, riadne spravované, účelne spoločensky využité a sprístupnené. Za národné kultúrne pamiatky boli vyhlásené tie pamiatky, ktoré tvorili najvýznamnejšiu súčasť kultúrneho bohatstva národa a mali tak nárok požívať zvýšenú ochranu (§ 3). Štátny zoznam nehnuteľných pamiatok viedol výkonný orgán KNV a zákonom boli chránené všetky evidované pamiatky, i tie, ktoré prípadne ešte neboli do štátnych zoznamov zapísané (§ 7).

Zákon vymedzoval rozsah a spôsob starostlivosti o pamiatky. Vlastník pamiatky bol povinný starať sa o jej zachovanie a vlastným nákladom ju udržiavať v dobrom stave podľa zásad pamiatkovej starostlivosti a podľa pokynov výkonného orgánu KNV. Ak vlastník zamýšľal vykonať úpravu alebo obnovu pamiatky, bol povinný vyžiadať si potrebné pokyny od výkonného orgánu KNV. Ak by si vlastník alebo správca pamiatky neplnil svoje povinnosti, výkonný orgán KNV mohol rozhodnúť, že sa na náklad vlastníka vykonajú nevyhnutné opatrenia na zachovanie pamiatky (§ 8).

Štátna pamiatková starostlivosť bola pod vedením Ministerstva školstva a kultúry členená do ústredných pamiatkových orgánov: 1. Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, 2. Krajské pamiatkové orgány, 3. Okresné pamiatkové orgány, 4. Miestne pamiatkové orgány (§ 19 – 22). Osoby, ktoré boli poverené výkonom pôsobnosti podľa pamiatkového zákona, boli oprávnené vstupovať na cudzie nehnuteľnosti a do cudzích objektov a zariadení a vykonávať v nich na ochranu pamiatok potrebné odborné práce, najmä dokumentáciu, konzervačné alebo reštauračné práce a dozor (§ 24).

Zákon o kultúrnych pamiatkach dbal aj o ochranu kultúrnych a umeleckých hnutelných pamiatok, ako sú oltáre, obrazy, sochy, lavice, kazateľnice, kalichy, monštrancie, staré omšové rúcha, knihy, svietniky a pod. Správca týchto pamiatok bol povinný zabezpečiť takéto predmety proti poškodeniu a odcudzeniu, ale postarať sa aj o ich zachovanie, udržiavanie

⁶¹ DABB, fascikel Všeobecné spisy z roku 1966. *List KPS v Banskej Bystrici zo 4. apríla 1966 Biskupskému úradu Banská Bystrica o vnútornom zariadení kostolov*, č. 692/1966-Ba.

⁶² *Zákon o kultúrnych pamiatkach 22/1958 Zb.* [online]. [cit. 10.06.2022]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1958/22/>

a reštaurovanie podľa pokynov pamiatkových orgánov, ktorými boli príslušné krajské strediská pamiatkovej starostlivosti. Na toto stredisko bolo potrebné obrátiť sa aj v tých prípadoch, ak sa uvažovalo nad premiestnením hnutelných pamiatok, nad iným využitím alebo nad vyradením z užívania. Na odborný posudok krajského strediska sa viazali aj žiadosti o reštaurovanie hnutelných pamiatok, o finančnú podporu a o povolenie kostolných zbierok.⁶³

Slovenská národná rada v súvislosti s realizáciou ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii schválila v júni 1969 zákon o niektorých opatreniach v organizácii a pôsobnosti národných výborov v Slovenskej socialistickej republike, čím bola ukončená činnosť KNV na Slovensku. Aby bola zachovaná jednotnosť v postupe pri riešení otázok, ktoré upravovali vzťahy štátu a Cirkvi, biskupstvo informovalo ešte pred publikovaním samotného zákona o rozdelení pôsobnosti zrušených KNV medzi Ministerstvom kultúry SSR a ONV. Ohľadom správy kultúrnych pamiatok boli do pôsobnosti ONV presunuté činnosti dozerania na užívanie kostolov, kaplniek a modlitební, v stavebných veciach dozor nad vykonávaním údržby cirkevných budov a povoľovanie opráv cirkevných objektov.⁶⁴

2.2.2 Inštrukcie k úpravám cirkevných budov

V roku 1966 bol v celom biskupstve stanovený jednotný postup pri podávaní žiadostí o povolenie uskutočnenia opravných prác vo farnostiach. Skôr než sa farnosť rozhodla pristúpiť k opravným prácam, ktoré boli schválené v jej finančnom rozpočte, alebo k naliehavým prácam mimo rozpočtu, musela si zaobstarať písomné povolenie od biskupstva a od štátnych orgánov. Pri opravách do 10 000,- Kčs povolenie vydával ONV a nad 10 000,- Kčs vydával povolenie KNV. Pre získanie povolenia bolo potrebné naplniť predpísané smernice, ktoré boli prerokované a schválené krajským cirkevným tajomníkom v Banskej Bystrici. V žiadosti bolo potrebné uviesť podnik, ktorý prácu vykoná. Ak sa práca mienila realizovať svojpomocne, uviesť osobu, ktorá bude vykonávať technicko-stavebný dozor pri práci. Ďalej v žiadosti uviesť spôsob financovania, koľkými peniazmi farnosť disponuje v hotovosti a koľko bude potrebovať získať kostolnými zbierkami (v takomto prípade bola potrebná aj žiadosť o povolenie kostolných zbierok). K žiadosti mali byť priložené tieto doklady: 1. Povolenie od biskupského úradu k prevedeniu prác, 2. Rozpočtová a projektová dokumentácia, 3. Písomné vyjadrenie KPS, pri opravách kostolov v každom prípade, pri oprave farských budov iba v tom prípade, ak bola fara pamiatkovým objektom. Takúto žiadosť bolo potrebné odoslať s príslušnými

⁶³ DABB, *Obežník č. 10/1965*, s. 1 – 2.

⁶⁴ DABB, *Obežník č. 9/1969*, s. 5 – 6.

dokladmi biskupskému úradu, ktorý ju postúpil na ONV alebo KNV. Ešte predtým však bolo potrebné informovať okresného cirkevného tajomníka o zamýšľaných opravách a s ním ich prerokovať.⁶⁵

Kapitulný vikár Haspra upozornil, že aj po zrušení KNV zostal pre biskupstvo platný postup podávania žiadostí o povolenie opráv podľa toho, ako bol nariadený už predtým Jánom Dechetom.⁶⁶ V horlivosti niektorých kňazov, ktorí sa snažili vnášať novosť liturgickej reformy do praxe aj úpravou liturgického priestoru kostolov podľa vlastných predstáv, Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Banskej Bystrici konštatoval, že z ich pohľadu pomerne často dochádzalo z neznalosti predpisov pri opravách nehnuteľných i hnutel'ných kultúrnych pamiatok, ktoré boli chránené podľa zákona č. 7/1958 Zb. z. SNR, k vážnym poškodeniam. Kňazi boli preto upovedomení, aby postupovali podľa zákona a inštrukcií pamiatkových orgánov:

- „Vyrozenie“ o zápise nehnuteľnej pamiatky do štátneho zoznamu dostali majitelia alebo užívateľia už v rokoch 1963 – 1965, pre hnutel'né pamiatky v rokoch 1967 – 1968.
- Ak náklady na opravu prevyšujú možnosti užívateľa, môže požiadať o finančnú podporu príslušný ONV vždy v predchádzajúcom roku na nasledujúci. Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti takéto financie neposkytuje.
- Nemožno žiadať vyjadrenie k opravám s poznámkou „ihneď“, ale v predstihu aspoň ½ roka vopred.
- Pre reštaurátorské opravy oltárov, kazateľníc, obrazov, maľovaných stropov a pod. je potrebné vyžiadať si posudok od Pamiatkového strediska v Banskej Bystrici, ktorý vypracuje pamiatkový zámer, ktorý musí investor, ako aj reštaurátor rešpektovať. Investor si môže vykonanie prác objednať len u Diela, podniku Slovenského fondu výtvarných umelcov v Bratislave a je povinný podpísať hospodársku zmluvu. Zadávať takéto práce samostatne a ľubovoľným osobám je protizákonné.
- Veľa škody sa udeje aj pri výmaľbe kostolov neodborným demontovaním napr. oltárov a kazateľníc. Pevná architektúra sa neodporúča rozoberať, ale prikryť. Očisťovať ju chemickými prostriedkami a vodou neodborníkmi je zakázané.
- Každá nehnuteľná pamiatka má vymedzené tzv. ochranné pásmo. Každý zásah vo vyznačenom priestore musí byť schválený pamiatkovými orgánmi.
- Je zakázané darovať evidovaný inventár bez súhlasu pamiatkových orgánov.

⁶⁵ DABB, *Obežník č. 8/1966*, s. 1.

⁶⁶ DABB, *Obežník č. 7/1969*, s. 1.

- Vôbec nesmie byť odstránený inventár zapísaný do štátnych zoznamov a ani v takom prípade, že sa už nepoužíva (oltáre, kazateľnice a pod.).
- Doplnky zariadenia, ktoré si vyžaduje nová liturgia, majú byť vyhotovené v štýle 20. storočia. Pseudoštyly nie sú povolené.⁶⁷

Okrem byrokratickej záťaže pri snahe o opravy kostolov alebo úpravy podľa liturgickej reformy a vymoženie súhlasu s takýmto zámerom od neodborníka – okresného cirkevného tajomníka, sa ako najviac ideologicky účelová javí vyhláška č. 149/61, podľa ktorej nákup, zadávanie a predaj diel výtvarných umení sa mohol vykonávať len prostredníctvom Diela, podniku Slovenského fondu výtvarných umení.⁶⁸

Zväz slovenských výtvarných umelcov upozornil Dielo, že v niektorých novších kostoloch najmä z obdobia klasicizmu, ktoré neboli pamiatkovo chránené, sa realizovalo riešenie novej výmaľby s monumentálnou a figurálnou výzdobou. Na tento podnet sa Dielo obrátilo na vedenie biskupstva, aby pripomenulo, že má byť v záujme biskupstva, aby výtvarná výzdoba v kostoloch reprezentovala úroveň vtedajšieho výtvarného umenia na Slovensku, čo mal zabezpečiť odborný posudok umeleckej komisie pri Diele. Umelecká komisia, ktorá schvaľovala výtvarné diela dodávané podnikom Dielo, bola vymenovaná Zväzom slovenských výtvarných umelcov a bola najvyšším orgánom pre „*objektívne hodnotenie ideovej a umeleckej hodnoty diel výtvarných umení.*“ Všetky zásahy v pamiatkovo chránených objektoch sa mali diať pod priamym dozorom reštaurátorskej komisie a návrhy na výzdobu ostatných objektov spadali do kompetencie komisie pre monumentálnu maľbu.⁶⁹

Treba však predpokladať, že odborníci umenia neboli len prorežimne orientovaní: „*Naše najcennejšie pamiatky sú práve v kostoloch a cirkevných objektoch, a preto je povinnosťou nás všetkých tieto pamiatky zachraňovať a starať sa o ich ochranu a údržbu, aby sme ich mohli dôstojne odkázať budúcej generácii.*“⁷⁰ Pri opravách cirkevných budov bolo potrebné pamätať aj na bezpečnostné opatrenia. Nebolo nič neobvyklé, keď duchovní správcovia vykonávali práce na opravách cirkevných budov svojpomocne alebo brigádnic-

⁶⁷ DABB, *Obežník č. 1/1970*, s. 4 – 5.

⁶⁸ DABB, fond Spisy biskupského úradu 1926 – 2000, škatuľa B54, fascikel Všeobecné spisy z roku 1968. *List podniku Slovenského fondu výtvarných umení Dielo v Bratislave z 27. februára 1968 Biskupskému úradu Banská Bystrica o upozornení zmyslu vyhlášky č. 149/61, č. 44/1968-Nv.*

⁶⁹ DABB, *List podniku Slovenského fondu výtvarných umení Dielo v Bratislave z 27. februára 1968 Biskupskému úradu Banská Bystrica o upozornení zmyslu vyhlášky č. 149/61, č. 44/1968-Nv.*

⁷⁰ DABB, fond Spisy biskupského úradu 1926 – 2000, škatuľa B54, fascikel Všeobecné spisy z roku 1969. *List podniku Slovenského fondu výtvarných umení Dielo v Bratislave z 12. mája 1969 Biskupskému úradu Banská Bystrica o pripomenutí platnosti vyhlášky č. 149/61.*

ky. V takých prípadoch bolo potrebné, aby si duchovný správca zaistil trvalý stavebný dozor odborníkom, alebo aspoň prechodný dozor nad stavbou. Nemalo sa zabúdať ani na to, aby na pracovné miesta, kde hrozilo nebezpečenstvo úrazu, nebolo dovolené prichádzať náhodným okoloidúcim a ani dobrovoľníkom, ktorí konali práce zadarmo. Ako uviedol kapitulný vikár Haspra: „*Mnohí snád' namietnu, že už toľko vykonali a nič sa nestalo. ... Nepodceňujte tieto pripomienky! Ved' ide o bezpečnosť, pokiaľ je to možné, ľudsky zaistiť tých, ktorí sú vám ochotní pomáhať pri okrase Božieho domu.*“⁷¹

ZÁVER

Uplatňovanie liturgickej reformy na Slovensku bolo na začiatku v mnohom limitované dostupnosťou prekladov omšových textov, ktoré najskôr museli prejsť náročným schvaľovacím procesom. Kňazi sa len postupne oboznamovali s novými prvkami liturgie, ktoré mali následne dopad aj na úpravu liturgického priestoru kostolov. Ešte predtým, ako boli vydané jednotné smernice pre úpravu dovtedajších kostolov a pre stavbu nových kostolov, ktoré zahŕňali úpravu oltára tak, aby bolo možné celebrowanie kňaza tvárou k ľudu, prvými „novinkami“ uvádzanými do praxe boli predsednícke miesto kňaza – sedes a miesto ohlasovania Božieho slova – ambona. Zásadnejšie úpravy kostolov, zväčša provizórneho vyhotovenia nového oltára, ambony a sedesu, sa začali realizovať vo väčšej miere až od roku 1969, keď vstúpili do platnosti konečné úpravy a rubriky svätej omše, vydané pápežom sv. Pavlom VI.

Na to, aby kňazi mohli pristúpiť k úpravám kostolov v duchu liturgickej reformy nielen formou provizória, potrebovali najskôr povolenie biskupstva a pri pamiatkovo chránených objektoch povolenie príslušného pamiatkového úradu. Tvorba nového liturgického zariadenia mala byť taktiež prejavom aktuálnej doby, nie v pseudoštýle. Podľa zistení pamiatkových úradov však niektorí kňazi svojvoľne zasahovali aj do chránených objektov, preto biskupstvo následne apelovalo na zachovávanie jednotných postupov a tiež formou schvaľovacieho procesu cez Diecéznu liturgickú komisiu. Finančná záťaž a neľahké vybavovanie všetkých povolení, zvlášť v dobe totalitného komunistického režimu, nebola jednoduchá úloha, preto sa v 70. a 80. rokoch 20. storočia pristúpilo k trvalým úpravám kostolov v duchu liturgickej reformy na území Banskobystrickej diecézy len v ojedinelých prípadoch.

---

⁷¹ DABB, *Obežník č. 5/1970*, s. 6.

Použitá literatúra

Diecézny archív Banská Bystrica, fond Obežníky biskupstva.

Diecézny archív Banská Bystrica, fond Spisy biskupského úradu 1926 – 2000.

Diecézny archív Banská Bystrica, fond Zosnulí kňazi.

Rímsky misál. Obnovený podľa rozhodnutia Druhého vatikánskeho koncilu. Uvedený do platnosti pápežom Pavlom VI. Rím: Polyglottis Vaticanis, 1980.

Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro anno MCMXLV. Banská Bystrica: Andrej Žabka, 1945.

FÁBRY, Štefan. *Súčasný chrámy na území Žilinskej diecézy: teológia – liturgia – architektúra.* Dizertačná práca. Olomouc, 2016.

HALKO, Jozef. *Ave crux. Život a dielo biskupa Ambróza Lazíka.* Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2006. ISBN 80-7162-626-0.

HALKO, Jozef, PEŠEK, Ján. Kapitálny vikár Ján Dechet – symbol úsilia komunistického režimu v Československu o rozvrátenie Katolíckej cirkvi. In: *Historický časopis.* 2006, roč. 54, č. 2. ISSN 0018-2575.

KOPEČEK, Pavel. *Liturgické hnutí v českých zemích a pokoncilní reforma.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018. ISBN 978-80-7325-419-3.

KRIVDA, Andrej. Obnovený omšový poriadok a národný jazyk. In: KRIVDA, Andrej. ed. *Päťdesiat rokov liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu na Slovensku. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice 25. október 2012.* Ružomberok: VERBUM, 2013. ISBN 978-80-8084-996-2.

LUPTÁK, Peter. *Proticirkevné zákony v Československu a voľba Jána Decheta za administrátora Banskobystrickej diecézy. Historicko-právna štúdia.* Licenciálna práca. Krakov, 2017.

MARINI, Piero. Druhý vatikánsky koncil. Obrady otvorenia, ciele liturgickej reformy a niektoré úlohy jej realizácie. In: *Liturgia.* 2013, roč. 23, č. 3. ISSN 1210-0676.

NEPŠINSKÝ, Vojtech. Liturgická formácia. In: KRIVDA, Andrej. ed. *Päťdesiat rokov liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu na Slovensku. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice 25. október 2012.* Ružomberok: VERBUM, 2013. ISBN 978-80-8084-996-2.

POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA OBRADOV. *Inštrukcia Inter oecumenici.* Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2001. ISBN 80-7162-337-7.

VNUK, František. *Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951.* Martin: Matica slovenská, 1999. ISBN 80-7090-551-4.

VNUK, František. *Popustené putá.* Martin: Matica slovenská, 2001. ISBN 80-7090-598-0.

ZUBKO, Peter. *Dejiny Košického arcibiskupstva I. Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001).* Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003. ISBN 80-7165-383-7.

ZVARA, Pavol. *Cipriano Vagaggini a Salvatore Marsili. Život a dielo.* Žilina: Inštitút Communio, 2016. ISBN 978-80-89750-02-3.

Zákon o kultúrnych pamiatkach 22/1958 Zb. [online]. [cit.10.06.2022]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1958/22/>

The beginnings of implementation of the liturgical reform of the Second Vatican Council in the Diocese of Banská Bystrica***Summary:***

Sixty years have passed since the opening of the Second Vatican Council, and yet its liturgical reform seems to be questioned and misunderstood by traditionalist-minded contemporaries. The aim of this study is to look at the first steps of the implementation of the Council's liturgical regulations into life in Slovakia, specifically in the Diocese of Banská Bystrica. Among the most important elements of this reform are certainly the liturgy in the language of the people, the celebration of the priest facing the people and the active involvement of the laity in the liturgical celebration. The restored ancient components of the liturgical space like altar, sedes and ambo are also closely associated with this subject. In this study we trace the regulations published in the circulars of the episcopate during and after the Council, as well as the instructions of the state authorities with which the priests gradually became familiar and assimilated in the early years of the practical implementation of the liturgical reform in the arrangement of churches.

Key words: council – liturgical reform – directives – liturgical space – protection of monuments

Mgr. Marián Juhaniak
Palacký University Olomouc
Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology
Department of Systematic Theology
and Christian Philosophy

STRUČNÉ DEJINY SLOVANSKEJ BENEDIKTÍNSKEJ KONGREGÁCIE

Ádam Somorjai

Abstrakt:

Od roku 1776 bol kláštor benediktínov v Komárne domom Maďarskej kongregácie benediktínov (založenej v roku 1514). Po vytvorení Slovanskej benediktínskej kongregácie v roku 1945 sa dekrétom Rehoľnej kongregácie vo Vatikáne v septembri 1947 stal sui iuris a Domom slovanskej benediktínskej kongregácie sv. Vojtecha a svätej Margity (Uhorskej) (OSB). V tomto prehľade nachádzame vysvetlenie významu slova kongregácia v benediktínskej interpretácii, kongregácie v dejinách benediktínov a v dejinách strednej a východnej Európy. Potom autor opisuje krátke dejiny Slovanskej kongregácie so zvláštnym zreteľom na jej rozpustenie počas komunizmu a nové založenie po Annus Mirabilis v roku 1989, ponúka niektoré štatistické údaje kláštorov združených v tejto Kongregácii v roku 1925 a v roku 2015. V tabuľkách je uvedený zoznam benediktínskych kongregácií podľa pápežského schválenia až do roku 1959.

Kľúčové slová: Československo – sui iuris kláštor benediktínov v Komárne – rozpustenie počas komunizmu – Uhorská kongregácia – Slovanská kongregácia 1945, 1969 – Benediktínske kongregácie všeobecne – Kláštory Slovanskej kongregácie 1925, 2015 – Schválenie konštitúcií jednotlivých kongregácií do roku 1959

ÚVOD

Slovo kongregácia sa používa v dvoch významoch. Jedným z nich je výklad zakorenený v dejinách rehoľného hnutia, ktorý znamená spojenie kláštorov a pre ktorý cirkevné právo v súčasnosti používa termín institutum regulare, „rehoľný inštitút“. Ďalším významom tohto slova je príslušné ministerstvo Svätej stolice, ktoré sa pred rokom 1908 nazývalo Kongregácia biskupov a rehoľníkov, po roku 1908 Rehoľná kongregácia (Congregatio pro Religiosis [lat.]). Od roku 1968 sa názov kongregácie opäť zmenil: Kongregácia pre rehoľníkov a sekulárne inštitúty (Congregazione per i Religiosi e gli Istituti Secolari [talianky]). A od roku 1988: Kongregácia pre inštitúty zasväteného

života a spoločností apoštolského života (Congregazione per gli Istituti di Vita consacrata e le Società di Vita Apostolica [tal.]).¹

Základný význam slova kongregácia je „schôdza“, doslova „zhromaždenie“, to znamená: členov, rovnako ako aj konvent (jakobínsky konvent, františkánsky konvent). V prípade benediktínskych kongregácií to pôvodne znamenalo zhromaždenie jednotlivých opátov (po vzore veľkých kapitúl cisterciánskeho rádu), ktoré sa medzičasom demokratizovalo a v inštitúte generálnej kapituly, najvyššieho zákonodarného orgánu, zabezpečilo širšiu účasť (volených zástupcov jednotlivých konventov). V prípade Vatikánskeho dikastéria ide o zhromaždenie členov kongregácie (zvyčajne kardinálov, arcibiskupov) ako hlavného rozhodovacieho grémia vatikánskej kongregácie.

V prípade oboch významov teda ide o predbežný prípad moderného parlamentu, zastupiteľskej demokracie.

Zakladatelia rehoľných rádov stanovili základné princípy komunitného života v predpise, v reguli (rehoľných pravidlách). Postupom času bolo potrebné regulu vysvetľovať a znova formulovať podľa požiadaviek aktuálnej doby, toto nazývame konštitúciou (ústavou) alebo štatútom (štatútmi). Štatúty (stanovy) rehoľnej kongregácie vypracúva generálna kapitula a schvaľuje ich Svätá stolica (pápež, respektíve Rehoľná kongregácia). Potom sa môžu vyhlásiť.

Schválenie od pápeža a Svätej stolice udeľuje jednotlivým rehoľným kongregáciám široké práva, pričom prvým z nich je nezávislosť od susedných biskupov, charakter (oprávnenie) exempcie.

1 BENEDIKTÍNSKE KONGREGÁCIE VŠEOBECNE

Svätý Benedikt (cca. 480 – 547) je zakladateľom benediktínskej rehole. S odvolaním na jeho regulu (rehoľné pravidlá) sa v 11. storočí zrodila cisterciánska rehoľa, ktorá sa považuje za reformovaných benediktínov. Zvyky cisterciánov reformovalo v 17. storočí cisterciánske opátstvo v La Trappe vo Francúzsku (Normandia), ktorí sú reformovanými cisterciánmi.

Konštitúcia Rehole svätého Benedikta je zvláštna. Skoré rozšírenie kláštorov odôvodňovalo, že sa medzi nimi objavilo najprv modlitbové spoločenstvo a následne aj snaha po organizačnej jednote. Prvá takáto veľká organizačná jednotka, ktorá vznikla na začiatku 10. storočia a zažívala svoj rozkvet v 11. a 12. storočí, bolo opátstvo Cluny, ku ktorému patrilo viac ako tisíc závislých opátstiev a priorstiev. Ordo Cluniacensis znamenalo napojenie na reformu Cluny, ktorej výsledkom bola príslušnosť k arciepátovi z Cluny. Jednou z otázok maďarskej medievalistiky je vzťah k rehoľníkom v Cluny. Podľa rozšíre-

---

¹ *Note storiche*, 1824.

ného názoru súvisí s Cluny aj objavenie sa benediktínov v Uhorsku. Avšak podľa názoru Lajosa J. Csóku OSB nebolo to Cluny, ale skôr reformné snahy opátstva Gorze v Lotrinsku, ktoré ovplyvnili prvé osídlenia benediktínov v Uhorsku.²

Rehoľný rád, ordo, organizačná jednota rehoľníctva, je takýmto spôsobom³ formulovaná z Cluny, ale ešte neznamená organizačnú jednotu všetkých benediktínskych kláštorov. Tento pojem sa objavuje v čase cisterciánskej reformy, možno ich považovať za prvý organizovaný rád, ordo.

Voľné modlitebné spoločenstvá mužských benediktínov chcel cisterciánsky pápež Benedikt XII. zorganizovať do kongregácií v roku 1336; to by zodpovedalo významu dnešnej provincie rádu. Avšak vzhľadom na to, že benediktínsky rád aj benediktínske kongregácie sú starobylé, každá benediktínska kongregácia je – v dnešnom cirkevnoprávnom vyjadrení – institutum regulare, regulovaný inštitút, teda rád. Jednou z podmienok na to je pápežské uznanie. Dôležitejšie pápežské uznania v chronologickom poradí (v prípade starodávnych kongregácií vieme o niekoľkých pápežských bulách, ktoré ich potvrdzujú, tu sa nebudeme zaoberať ich podrobnosťami):⁴

1233	Kongregácia v Cluny	pápež Gregor IX.
1514	Uhorská kongregácia	pápež Lev X.
1578	Kongregácia v Cassino	pápež Gregor XIII.
1625	Rakúska kongregácia	pápež Urban VII.
1633	Anglická kongregácia	pápež Urban VIII. ⁵
1686	Bavorská kongregácia	pápež Inocent XI.
1712	Poľská kongregácia	pápež Klement XI.
1827	Brazílska kongregácia	pápež Lev XII.
1837	Kongregácia v Solesmes	pápež Gregor XVI.
1858	Bavorská kongregácia (nové založenie)	pápež Pius IX.

V neskoršej dobe sa zakladanie jednotlivých kongregácií neschvaľovalo pápežskou bulou, ale Svätá stolica ho schvaľovala s autoritou Kongregácie biskupov a rehoľníkov (do roku 1908), respektíve s autoritou Rehoľnej kongregácie.

² CSÓKA, J. (1942-1943), 141-176.

³ Výraz *ordo*, *řád*, sa v predchádzajúcej dobe používal vo význame kňazského rádu; tento význam si zachoval doteraz. Kňazský rád sa na II. vatikánskom koncile objavuje v troch stupňoch zasvätenia: biskupský, kňazský a diakonský rád. Tento hierarchický poriadok je nebeské *ordo*, pozemský zrkadlový obraz nebeského poriadku.

⁴ Na základe výskumov DAMMERTZA (2015).

⁵ V chronologickom poradí sem patria dve kongregácie. 1636: Švajčiarska kongregácia – bez pápežského schválenia, 1641: Salzburská kongregácia – s autoritou salzburského arcibiskupa.

Viaceré benediktínske kongregácie, ako napríklad kongregácia v Cluny, zanikli počas francúzskej revolúcie, po nej nastúpila Benediktínska (francúzska) kongregácia v Solesmes, alebo kongregácia vo Valladolid v Španielsku, ktorá ani nie je zaradená do tohto zoznamu, alebo najväčšia organizácia Nemeckej ríše, kongregácia v Bursfelde, alebo v našej tabuľke uvedená Poľská kongregácia.

Mužské benediktínske kongregácie zorganizoval Pápež Lev XIII. (1878 – 1903) do spoločnej organizácie, za týmto účelom založil v roku 1893 Benediktínsku konfederáciu. Vtedy do spoločnej organizácie vstúpili tie kongregácie, ktoré niesli vo svojom názve výraz benediktínska, teda najstaršia kongregácia v Cassino, anglická, uhorská, švajčiarska, rakúska, bavorská, brazílska, kongregácia v Solesmes, americká kongregácia Cassino (1855), kongregácia v Subiaco (1880), v Beurone (1873), švajčiarsko-americká (1870) a belgická (dnes Kongregácia Zvestovania). Belgická kongregácia bola založená v roku 1920, misijná kongregácia svätého Ottiliena v roku 1935 a Slovenská kongregácia v roku 1945. V roku 1960 sa pripojila do konfederácie staroveká kongregácia v Oliveto (1445, Monte Oliveto, Taliansko), v roku 1966 staroveká kongregácia vo Vallumbroza a toskánska kongregácia v Camaldoli (1253, obidve kongregácie majú svoje sídlo v Toskánsku),⁶ v roku 1969 sa holandská kongregácia oddelila od francúzskej kongregácie – avšak táto prestala existovať v roku 2002, jej kláštory sa pripojili ku kongregácii v Subiaco – v roku 1973 kongregácia Silvesterinus (1325, Fabriano, Taliansko), v roku 1976 novozaložená kongregácia Cono-Sur (Južný kužeľ, Juhoamerická kongregácia).⁷

Na čele Benediktínskej konfederácie stojí úrad opáta primasa, sídlo má v Ríme, na kopci Aventinum, Opátstvo primasa opáta, univerzita a kolégium svätého Anzelma.⁸ Benediktínok je dvakrát väčší počet, v ich prípade doteraz nebola založená žiadna konfederácia.⁹

---

⁶ Kongregácia Monte Corona Kamalduli sa dodnes nepridružila do konfederácie a zachovala si svoj pustovnícky charakter.

⁷ DAMMERTZ (2015).

⁸ *A Bencés Konföderáció* (Benediktínska konfederácia); Engelbert (2015). *Catalogus Monasterium O.S.B. Monachorum*, ktorý vydáva úrad opáta primasa, poskytuje každých päť rokov takmer röntgenovú snímku aktuálneho stavu konfederácie. Jeho posledný, XXII. zväzok, vyšiel v roku 2015; je určený na interné používanie, pretože obsahuje mená a dôležitejšie osobné údaje všetkých takzvaných konfederovaných benediktínov.

⁹ *Catalogus Monasteriorum O.S.B. Sororum et Monialium*. Tento katalóg sa osamostatnil len nedávno, pred rokom 2000 obsahoval *Catalogus Monachorum* aj údaje ženských kláštorov, bez menného zoznamu.

2 BENEDIKTÍNSKE KONGREGÁCIE VO VÝCHODNEJ A STREDNEJ EURÓPE

V historickej strednej a východnej Európe poznáme založenie troch benediktínskych kongregácií. Dve z nich sú podľa pápežského práva a jedna, kongregácia v Českej republike, nie je podľa pápežského práva.

V chronologickom poradí prvým je založenie Congregatio Hungarica, Uhorskej (v súčasnosti Maďarskej) benediktínskej kongregácie, bulou pápeža Leva X. z roku 1514.¹⁰ Táto kongregácia existuje dodnes a je jedným zo zakladajúcich členov Benediktínskej konfederácie; v roku 2014 oslávila 500. výročie svojho vzniku. Benediktínsku rezidenciu a gymnázium v Komárne po pápežskom rozpustení jezuitského rádu v roku 1773 prevzal v roku 1776 pannonhalmský Rád svätého Benedikta. Prítomnosť benediktínov tu zanikla v roku 1786 a znovu sa začala až v roku 1812. Benediktíni vyučovali na gymnáziu do roku 1945, kedy československý štát sekularizoval gymnázium.

Druhá v chronologickom poradí je Svätokrížska (poľská) kongregácia, rok založenia: 1709, zanikla v roku 1864, keď po poľskom povstaní v rokoch 1863/1864 cárské Rusko zrušilo posledné zvyšky poľskej štátnosti.¹¹ Benediktíni sa vrátili do Poľska z kláštora belgickej kongregácie Saint André/Zevenkerken a začiatkom augusta 1939 znovu založili opátstvo Tynec; poľskí benediktíni sú stále členmi belgickej kongregácie, alebo podľa novšieho názvu, Kongregácie Zvestovania. Prostredníctvom Tynca k nej patrí aj novšie založený kláštor Sampor na Slovensku.¹²

V Česku nevznikla pre odpor Pražského arcibiskupstva samostatná kongregácia benediktínov s pápežskými právami, hoci starobylý Břevnov pri Prahe (rok založenia: 993), od ktorého odvodzuje svoje založenie aj Pannonhalma, založil niekoľko kláštorov a boli splnené aj všetky podmienky na založenie kongregácie. Ako ukončenie rímskeho procesu pápež Klement XIII. rozhodol v roku 1758 v prospech pražského arcibiskupa.¹³ V 19. storočí Břevnov patril k rakúskej kongregácii pomenovanej podľa Nepoškrveného počatia,¹⁴ Ra-

¹⁰ Začiatok buly: „Regimini universalis ecclesiae, meritis licet imparibus“, vznik: 1. júna 1514. Originál uchováva Archív Pannonhalmského arciepiskopátu, označenie: Capsa 34 Z. Vydania textu: THEINER (1860), 612; FUXHOFFER–CZINÁR (1858), I, 45–52; resp. FUXHOFFER–CZINÁR (1869²), I, 45–52; PRT III, Príloha: Archív listín, č. 190, 649–656.

¹¹ O jej histórii pozri v poľštine: KANIOR (2000). Autor predtým publikoval svoje s ňou súvisiace články vo francúzštine v Revue Bénédictine, benediktínskom historickom časopise vydávanom v Maredsous.

¹² Bola založená v roku 2003 v obci Bacurov v okrese Zvolen, odkiaľ v roku 2010 presťahovala svoje sídlo do obce Sampor v okrese Zvolen.

¹³ HOFMEISTER (1928) 24–29. Po maďarsky: DAMMERTZ (2015), 114.

¹⁴ Rok založenia 1617, renovácia a pomenovanie po Nepoškrvenom počatí v roku 1889.

igern/Rajhrad (rok založenia: 1048) k rakúskej kongregácii pomenovanej po svätom Jozefovi,¹⁵ Emauzské opátstvo v Prahe (rok založenia: 1347) po svojom novom založení v roku 1880 patril k Beuronskej kongregácii. Opátstvo Braunau/Broumov založil Břevnov v roku 1322, v 20. storočí v ňom žili nemecky hovoriaci rehoľní bratia, ktorí pod břevnovským opátom tvorili druhú časť kláštora.

V stredoveku môžeme v Chorvátsku počítať s výraznou benediktínskou prítomnosťou,¹⁶ v novoveku sa však nepodarilo obnoviť starodávne kláštory. Až v tejto našej dobe znovu ožila benediktínska prítomnosť, v slovinskom Maribore (rok založenia: 1938/1941), potom v kláštoroch v Dalmácii (Chorvátsko) Čokovac (1961).

3 SLOVANSKÁ BENEDIKTÍNSKA KONGREGÁCIA¹⁷ – ZALOŽENIE SLOVANSKEJ BENEDIKTÍNSKEJ KONGREGÁCIE V ROKU 1945

Požiadavka samostatnej českomoravskej kongregácie vznikla po rozpade rakúsko-uhorskej monarchie a po následnom vzniku Československa. Na založenie kongregácie je nevyhnutná existencia a združenie aspoň troch samostatných kláštorov. Za organizačný predpoklad možno považovať tú okolnosť, že Rakúska benediktínska kongregácia bola v roku 1935 reorganizovaná a kláštory v Česku zostali mimo nej.

Slovanská benediktínska kongregácia, pomenovaná po svätom Vojtechovi, bola konečne založená až po skončení druhej svetovej vojny. Iniciatívy sa chopil rímsky arcipát, rehoľná kongregácia vystavila dekrét 12. novembra 1945.¹⁸ Jej kláštory: v Česku Břevnov, Rajhrad, Broumov a Emauzy, v Južoslávii (v Slovinsku) Maribor, predtým patriaci k Rakúskej benediktínskej kongregácii. Podľa dekrétu je potrebné zriadiť spoločný noviciát a vypracovať stanovy.

---

¹⁵ Rok založenia 1641 pod názvom Salzburská kongregácia, obnovenie a pomenovanie po svätom Jozefovi v roku 1889. Dve rakúske kongregácie sa spojili v roku 1930. Literatúra: MAYR (1949), s. 67.

¹⁶ OSTOJIĆ (1963-1964).

¹⁷ Naše zhrnutie bolo vyhotovené na základe elaborátu arcipáta Slovenskej benediktínskej kongregácie P. Edmunda Wagenhofera v nemeckom jazyku – s našimi doplneniami – ktorý pripravil pre generálnu kapitolu svojej kongregácie v roku 2011 s názvom: *Die Slawische Benediktinerkongregation. Von der Gründung bis zur Wende* (Slovanská benediktínska kongregácia. Od založenia až po zmenu režimu), rukopis. Jeden exemplár uchováva archív rímskeho arcipáta, ktorého kópiu sme dostali. Arcipát Wagenhofer sa okrem prameňov, ktoré používame aj my, opieral o nasledujúce dielo: Meissner (1975).

¹⁸ Možno nájsť v archíve Rehoľnej kongregácie rehoľníkov v krabici č.162 na evidenčnom čísle 1880/45.

Nebolo ľahké nájsť prvého generálneho predstaveného kongregácie. Na čele Břevnova stál od roku 1938 konventný prior Anastáz Opasek, ktorého až v roku 1947 zvolili za opáta. V roku 1946 Emauzy zvolili za opáta P. Maurusa Verzicha. Na čele Rajhradu stál 77-ročný opát Alois Kotyza (zomrel v roku 1947). Na čele Broumova stál opát Dominik Prokop, avšak o príslušnosti opátstva ku kongregácii sa ešte stále viedli spory. Napriek tomu, že ho zakladajúci dekrét pripojil ku Slovenskej kongregácii, stále chýbalo potrebné rozhodnutie konventu. To viedlo ku grotesknej situácii na kongrese opátov, ktorý sa konal v Ríme v septembri 1947. Opát Prokop bol prítomný, ale jeho volebné právo neuznali, pretože jeho kláštor nepatril ku konfederácii. Na čele Mariboru stál správcovský prior P. Martin Kirigin. V dôsledku volieb bolo vedenie kongregácie nasledovné: arcipát Maurus Verzich (opát z Emauz). 1. pomocný opát Anastáz Opasek, 2. pomocný opát Václav Pokorný (opát Rajhradu po roku 1947), generálny prokurátor P. Georg Bartsch (rehoľník z Emauz a tajomník opáta prímasa), tajomník kongregácie P. Athanasius Reißmüller (z Břevnova).

- Stanovy (štáty) boli vypracované pod vedením tajomníka kongregácie a následne schválené Rehoľnou kongregáciou 15. januára 1947.¹⁹
- Krátky čas patrili ku Slovenskej kongregácii tri kláštory:
- Priorstvo Lubiń v Poľsku, ktoré bolo (znovu) osídlené Emauzským opátstvom v roku 1929; v roku 1939 bolo rozpustené, v roku 1945 ho znovu založili zo St. André v Belgicku a v roku 1959 ho pripojili k Belgickej kongregácii. V roku 1983 to bol rehoľný dom závislý od opátstva Tyniec a v roku 2003 samostatné priorstvo.
- Benediktínsky rehoľný dom v Komárne na Slovensku, o ktorom sme podrobne hovorili už skôr.²⁰
- Priorstvo Cedarburg pri Chicagu (USA), ktoré založili rehoľníci z Lisle (Broumov) a bolo podriadené priamo opátovi prímasovi Maurusovi Verzichovi; tento kláštor bol čoskoro rozpustený.

4 OBDOBIE MEDZI ROZPUSTENÍM SLOVANSKEJ KONGREGÁCIE A JEJ SUSPENDOVANÍM V ROKU 1969

Kláštory v Česku štát rozpustil v roku 1950 a rehoľníci boli nútení emigrovať. Emauzský opát a niektorí jeho rehoľníci ušli do Talianska, on najprv žil v benediktínskom opátstve Sassovivo, ktoré má slávnu históriu, ale v modernej

¹⁹ Možno nájsť takisto v archíve Rehoľnej kongregácie v krabici č.162 na evidenčnom čísle 1880/45.

²⁰ SOMORJAI (2016), 163-175.

dobe bolo sekularizované a potom sa mu podarilo usadiť sa v Norcii, rodnom meste svätého Benedikta. Odtiaľ mohol arcipát pokračovať vo výkone svojich povinností, v centre talianskeho mesta sa benediktíni modlili rehoľný žalm v českom jazyku. Kláštor v Norcii bol prokurátorským úradom kongregácie: „Domus Procurae Congregationis“.

Broumovskí rehoľníci sa v roku 1946 presťahovali do Rohru v Bavorsku (neďaleko Regensburgu). Ich príslušnosť ku Slovanskej kongregácii zostala nevyjasnená. Ich opát sa síce na opátskom kongrese v Ríme priznal k príslušnosti ku Slovanskej kongregácii, ale jeho kláštor sa na to neopýtali. Fakticky až do roku 1969 patril ku Slovanskej kongregácii. V roku 1984 bol prijatý do Bavorskej benediktínskej kongregácie.

Priorstvo juhoslovanského (slovinského) Mariboru sa v roku 1948 presťahovalo do Opatije v Chorvátsku. V roku 1962 sa opäť presťahovalo, tentoraz do mesta Čokovac (neďaleko Trogiru) na ostrove Pašman, to sa považovalo za nové založenie, pretože založenie v Opatiji bolo zrušené; ale právna subjektivita mariborského priorstva bola zachovaná. Príslušnosť Čokovaca k Slovanskej kongregácii nebola oficiálne formulovaná. Avšak podľa práva P. Martina Kirigina, ktorý bol do roku 1969 mariborským priorom a do roku 1969 aj arcipátom, prevzal Maribor zodpovednosť za Čokovac, takže de facto bol aj Čokovac súčasťou Slovanskej kongregácie.

Pražská jar v roku 1968 priniesla nádeje, ale toto obdobie nebolo ešte zrelé na nový začiatok. V roku 1969 sa Maurus Verzich vzdal svojich titulov opáta a arcipáta, preto Svätá apoštolská stolica rozhodla, že pre kláštor Emauzy (Norcia) má byť ustanovený správcovský prior, Slovanská kongregácia bola pozastavená (ale nie rozpustená)²¹ a *ad nutum S. Sedis* (až do rozhodnutia Svätej stolice) zostáva. Jednotlivé kláštory sa dostali pod jurisdikciu arcipáta. Priorstvo Čokovac bolo preklasifikované ako prioratus simplex a bolo podriadené jurisdikcii arcipáta.²²

5 PO ZVRATE V ROKU 1989

Po roku 1989 sa jednotliví rehoľníci a rehoľnícke komunity snažili vrátiť domov, čo nebolo vždy jednoduché, pretože budovy bolo potrebné najprv získať naspäť a vyprázdniť. Pri rekonštrukcii pomáhali rakúske a niektoré nemecké kongregácie.

²¹ Congregatio Slava O.S.B. ut Congregatio monastica suspensa (non suppressa) remaneat ad nutum S. Sedis et singula monasteria dictae Congregationis sub iurisdictione Abbatis Primatis O.S.B. ad normam „Legis Propriae“, art. 14. Ponuntur.

²² Dekrét Rehoľnej kongregácie evid. č. 11596/69 z 11. júna 1969 v latinskom jazyku.

Břevnovské opátstvo bolo v roku 1990 opäť uznané štátom a rehoľníci sa presídlili naspäť. 10. februára 1993, na tisícročné výročie založenia, bolo povýšené na arcipopátstvo. Najprv bol na jeho čele opát Anastazy Opasek, po jeho smrti (18.10.1999) bol jeho správcovským priorom Prokop Siostrzonek.

Emauzské opátstvo bolo opäť uznané štátom v roku 1990, rehoľníci sa presídlili naspäť. Do roku 2004 stál na jeho čele správcovský prior Vojtech Engelhart (1927–2006), potom Marián Jan Klener, od roku 2010 Edmund Wagenhofer.

Rajhradské opátstvo bolo štátom opäť uznané v roku 1990, rehoľníci sa presídlili naspäť 1. júla 1997. Správcovským priorom je Augustín Gazda.

Broumovské opátstvo patrí k Břevnovu, budovu používajú na diecézne účely.

Konventné priorstvo neďaleko Mariboru v Slovinsku bolo znovu uznané štátom v roku 1991 a v roku 2009 sa uskutočnilo jeho nové osídlenie. Správcovským priorom je Edmund Wagenhofer.

Dátum založenia kláštora Čokovac v Chorvátsku: 27. marca 1961. Od 27. marca 1969 je prioratus simplex. Rehoľný život je odvtedy nepretržitý.

Takto sa v zozname kláštorov nachádzajú tie isté kláštory ako pred ich rozpustením v roku 1950, a dokonca sa po roku 1961 tento zoznam rozrástol o Čokovac. Zároveň je možné pozorovať silný pokles počtu osôb.

6 KLÁŠTORY SLOVANSKEJ KONGREGÁCIE A POČET OSÔB V NICH V ROKU 1925²³

Emauzské opátstvo 70 osôb Česko
(z toho 30 kňazov - vtedy ešte väčšina nemeckej národnosti,
kláštor Beuronskej kongregácie).

K nemu patria dva prioráty simplex:

Stará Voda (Olomoucké arcibiskupstvo)

a Lubiň (Poznaňské arcibiskupstvo, v Poľsku)

Opátstvo Břevnov a Braunau (Broumov)

²³ Na základe správy z pápežskej vizitácie: Joannes Hudeček C.SS.R. Visitator apost., Relatio de visitatione apostolica Ordinum Regularium et Religiosorum linguae bohemae in Bohemia, Moravia et Silesia peracta anno Domini 1925. Rukopis. Našiel som dva pekne strojom písané exempláre: 1. Vo Vatikánskom tajnom archíve, vo fonde Apoštolskej nunciatúry Československa, označenie: ASV Archivio Nunziatura in Cecoslovacchia, busta 43, fasc. 289, 80r–117r fólie; tiež: Archív Rehoľnej kongregácie, Visita generale agli Ordini e Congregazioni Religiose della Cecoslovacchia, evid. č. 1063/24. – Menný zoznam pozri: SS. *Patriarchae Benedicti Familiae confederatae*, 359, výber podľa vlastného uváženia.

pod predstavenstvom jedného opáta	45 osôb (14 farností)
Rajhrad (16 kňazov, z nich 8 na farnostiach)	17 osôb (Morava)

7 KLÁŠTORY SLOVANSKEJ KONGREGÁCIE A POČET OSÔB V NICH V ROKU 2015²⁴

1. Archiabbatia S. Adalberti ac S. Margaritae	Břevnov 11 osôb – Česko
2. Abbatia B. M.V. ac S. Hieronymi Presb.	Emauzy 3 osoby – Česko
3. Abbatia S. Wenceslai Mart.	Broumov 0 osôb – Česko
4. Abbatia Ss. Petri et Pauli	Rajhrad 6 osôb – Česko

Od kongregácie závisia:

Prioratus simplex Ss. Cyrilli et Methodii	Maribor 1 osoba – Slovinsko
Prioratus simplex Ss. Cosmae et Damiani	Čokovac 5 osôb – Chorvátsko

Po zvrate museli byť jednotlivé rehoľné domy upravené tak, aby bolo možné nast'ahovať sa do nich. Opát prímás Viktor Dammertz (1977 – 1992) poveril 16. mája 1990 generálneho predstaveného Rakúskej benediktínskej kongregácie opáta Clemensa Lashofera z Göttweigu a emeritného opáta z Mettenu Emmerama Gesera, aby ho nahradili, keď ich vymenoval za delegátov. Vo funkcii ich v dobe opáta Notkera Wolfa (2000 – 2016) vystriedali pannohalmský arcipopát Asztrik Várszegi, arcipopát Maďarskej benediktínskej kongregácie, a Edmund Wagenhofer, salzburský opát (2000 – 2011). Takýmto spôsobom arcipopát Maďarskej benediktínskej kongregácie pravidelne navštevoval novozaložené benediktínske kláštory v Českej republike, ale pochopiteľne ne navštevoval samporských benediktínov patriacich do Kongregácie Zvestovania Panny Márie.

V rokoch 1997 až 2009 bol Edmund Wagenhofer predstaveným Svätopeťerského arcipopátstva v Salzburgu a potom na plný úväzok aj správcovským priorom benediktínskeho kláštora v Maribore v Slovinsku (túto funkciu zastával už od roku 2005). Od roku 2010 je správcovským priorom Emauzského opátstva v Prahe. V roku 2011 ho generálny predstavený zvolil za opáta, v tejto funkcii ho potvrdila Kongregácia pre inštitúty zasväteného života a spoločnosti apoštolského života dňa 21. marca 2012.²⁵

²⁴ Catalogus Confoederationis O.S.B., 381.

²⁵ Predtým Kongregácia vo svojom dekréte v nemeckom jazyku z 20. marca 2012, evid. č. B. 11596/1969, zrušila dekrét z roku 1969.

Použitá literatúra

- ASV = Archivio Apostolico Vaticano, Città del Vaticano
Archivio Nunziatura in Cecoslovacchia, busta 43, fasc. 289.
Arciopátstvo svätého Anzelma, Arciopátsky úrad, Rím
WAGENHOFFER, Edmund (2011). *Die Slawische Benediktinerkongregation. Von der Gründung bis zur Wende*, rukopis.
A Bencés Konföderáció = A Bencés Konföderáció (Benediktínska konfederácia) (2009). Redakcia SOMORJAI Ádám OSB, Pannonhalma (Bencés Rendtörténet, 1 - Dejiny benediktínskeho rádu).
Catalogus Confoederationis O.S.B., (2015). Roma.
Catalogus Monasteriorum O.S.B. Sororum et Monialium (2006). Editio II, Romae.
CSÓKA J. Lajos (1942–1943). Clunyi szellemű volt-e a magyar egyház a XI. században? (Mala uhorská cirkev v 11. storočí ducha Cluny?), *Regnum. Egyháztörténeti Évkönyv* (Ročenka cirkevných dejín) 5, p. 141–176.
DAMMERTZ, Viktor (2015). *A bencés kongregációk alkotmányjoga* (Ústavne právo benediktínskych kongregácií), Pannonhalma (Bencés Rendtörténet – Dejiny benediktínskeho rádu, 2).
ENGELBERT, Pius (2015). *Sant'Anselmo in Rome: College and University. From the Beginnings to the Present Day*. Liturgical Press, Collegeville, Minnesota.
ENGELBERT, Pius (2004). *A Római Szent Anzelm Bencés Kollégium. Az első száz év rövid története* (Rímske benediktínske kolégium svätého Anzelma) (1888–1988), Pannonhalma (Rendtörténeti Füzetek – Zošity histórie rádu, 8).
FUXHOFFER Damianus – CZINÁR Maurus (1858, 1869²). *Monasteriologiae Regni Hungariae libri duo*, Pestini.
HOFMEISTER, Philipp (1928). Die Verfassung der ehemaligen böhmischen Bendiktinerkongregation, *Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktiner-ordens und seiner Zweige* 46, p. 23–48.
KANIOR, Marian (2000). *Polska kongregacja benedyktyńska Świątego Krzyża 1709–1864* [Poľská benediktínska kongregácia Svätého Kríža], Kraków.
MAYR, Werigand (1949). Kurze Geschichte des österreichischen Benediktinertums, in Tausch, Hildebert, *Benediktinisches Mönchtum in Österreich*, Wien.
MEISSNER, Erhard (1975). *Die Benediktinerabtei St. Wenzel und das Vikariat Braunau*, München–Wien (Bohemia, 16).
Note storiche (2015). in *Annuario Pontificio, 1797-1911*.
OSTOJÍĆ, Ivan (1963–1964). *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, Split.
PRT III. = SÖRÖS Pongrácz–REZNER Tibold (1905). *A Pannonhalmi Főapátság története. Harmadik korszak* (Dejiny pannonhalmského arciepátstva. Tretie obdobie) (1405–1535), Budapest.
THEINER, Augustinus (1860). *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia, II*. Romae.
SAWICKI, Bernard – SOMORJAI, Ádám (2015). *Inculturazione e storiografia benedettina nell'Europa centro-orientale*, in: San Benedetto e l'Europa nel 50° Anniversario della Pacis Nuntius (1964–2014). Materiali per un percorso

storiografico, Red. Pierantonio PIATTI e Renata SALVARANI, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2015. p. 185–199.

SOMORJAI, Ádám (2016). *A Komáromi Bencés Monostor önállósítására való törekvések 1945 után és a monostor feloszlatása*, (Snahy o osamostatnenie komárňanského benediktínskeho kláštora po roku 1945 a rozpustenie kláštora) *Collectanea Sancti Martini, A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője* (Spravodajca zbierok pannonhalského arcidiócezy), 4, p. 163–175.

SS. *Patriarchae Benedicti Familiae confederatae, Anno Domini MCMXXV*, Romae, 1926.

Pápežský predpis zakladania rehoľných kongregácií a schválenie konštitúcií jednotlivých kongregácií do roku 1959

- SC. EpReg (*Sacra Congregatio Episcoporum et Regularium*, (Svätá kongregácia biskupov a rehoľníkov, predchodkyňa Rehoľnej kongregácie pred rokom 1908)

- SC. Prop. (*Sacra Congregatio de Propaganda Fide*) (Svätá kongregácia šírenia viery)

- SC. Rel. (*Sacra Congregatio de Religiosis*), (Svätá rehoľná kongregácia, od roku 1908)

DAMMERTZ, VIKTOR. *A bencés kongregációk alkotmányjoga* (Ústavné právo benediktínskych kongregácií) (Bencés rendtörténet 2.) (Dejiny benediktínskeho rádu, 2.). Pannonhalma, 2015. 15–20. – Doplnujúca literatúra: *Catalogus Monasteriorum O.S.B. Monachorum*, Editio XXII, 2015, resp. *Catalogus Monasteriorum O.S.B. Sororum et Monialium III*, Romae 2014.

Polotučným písmom sme sádzali najprestížnejšie pápežské schválenia (aj v prípade Maďarskej benediktínskej kongregácie), ďalej údaje buly Summi Magistri a buly o založení Maďarskej benediktínskej kongregácie, pretože jedno z nich má veľký význam pre všeobecný benediktínsky rád a druhé pre maďarských benediktínov. Týmto spôsobom naznačujeme, že rozhodnutia generálnej kapituly (Capitulum generale), provinciálnej kapituly (Capitulum provinciale), akceptované a schválené opátmi (DD. Abbatibus receptae et approbatae), jednotlivými provinciálnymi metropolitami (salzburský arcibiskup) alebo biskupmi (biskup z Augsburgu), a napokon rozhodnutia nižších fôr kongregácií schválené príslušnými dikastériami Svätej stolice (Svätá kongregácia biskupov a rehoľníkov [SC. EpReg.], Propaganda Fide [SC. Prop.], respektíve Rehoľnej kongregácie [SC. Rel.]) sú na nižšej úrovni. Tendencia je taká, že staroveké kongregácie zvyčajne dostávali najvyššie, pápežské schválenie, a keď sa blížime k novoveku, s rozvojom aparátu Svätej stolice, najprv bola kompetentná SC. EpReg. a potom SC. Rel. (jej názov sa v priebehu 20. storočia niekoľkokrát zmenil).

Dátum	Skratka	Názov	Fórum predpisania/ schválenia
6. stor.			
Regula	Hanslik, Rudolf, Benedicti Regula = CSEL 75 (Viedeň 1960)		
-----			
13. stor.			
29. 10. 1200	Cluny 1200		?
po 1200	Cluny, p. 1200		?
13. 01. 1233	Cluny 1233	Bula	pápež Gregor IX.
--/--/1253	Camaldulensis 1253		?
--/--/1271	Camaldulensis 1271		?
12. 09. 1289	Cluny 1289	Bula „Regis pacifici“	pápež Mikuláš IV.

14. stor.			
--/--/1325	Silvestrina 1325		?
20. 06. 1336	Benedictina	Bula „Summi Magistri“ Snaha o založenie kongregácií	Pápež Benedikt XII.
03. 05. 1361	Claustralis 1361		Capitulum provinciale
15. stor.			
--/--/1445	Olivetana 1445		?
--/--/1474	Bursfeld 1474		?
16. stor.			
01. 06. 1514	Hungarica	Bula „Regimini universalis ecclesiae“	pápež Lev X.
13. 04. 1578	Cassino 1578		pápež Gregor XIII.
17. stor.			
03. 08. 1625	Austria 1625		pápež Urban VII.
--/--/1633	Angliae	bula „Plantata“, Erectio Congregationis	pápež Urban VIII.
07. 09. 1636	Helvetica 1636		DD. Abbatibus receptae et approbatae
07. 12. 1641	Salisburgensis 1641		Paris Lodron salzburský arcibiskup
--/--/1671	Sueva 1671		?
22. 11. 1680	Cassino 1680	Bula	pápež Inocent XI.
06. 02. 1686	Bavarica 1686	Bula	pápež Inocent XI.
22. 11. 1692	Salisburgensis 1692		Paris Lodron salzburský arcibiskup
20. 05. 1699	Augustana 1699		Alexander Sigismund augsburský biskup
18. stor.			
--/--/1700	Bursfeld 1700		?
13. 01. 1712	Polonica 1712		pápež Klement XI.
28. 08. 1757	Helvetica 1757		?
--/--/1768	Vanne 1768		a Capitulo Generali
--/--/1769	Maurina 1769		?
--/--/1784	Angliae 1784		?
19. stor.			
07. 06. 1827	Brasiliensis	Erectio Congregationis	pápež Lev XII.
01. 09. 1837	Solesmensis 1837		pápež Gregor XVI.
05. 02. 1858	Bavarica	Erectio Congregationis	pápež Pius IX.
05. 11. 1860	Bavarica 1860		SC. EpReg.
18. 09. 1880	Sublacensis 1880		Výbor kardinálov
13. 09. 1884	Beuronensis 1884		SC. EpReg.
23. 01. 1885	Mechit. Vienn. 1885		pápež Lev XIII.
20. stor.			
09. 02. 1901	Helveto Americana 1901		SC. Prop.

07. 08. 1905	Bavarica 1905		SC. EpReg.
15. 04. 1908	Americano Cassinensis 1908		SC. Prop.
11. 07. 1915	Cassinensis 1915		SC. Rel.
--/--/1920	Cisterciensium Austriae 1920		?
27. 02. 1920	Mechit. Venet.1920		SC. Orient.
05. 07. 1920	Brasiliensis 1910		SC. Rel.
--/--/1921	Hungarica 1921		Svätá stolica neschválila tieto štatúty
25. 02. 1922	Bavarica 1922		SC. Rel.
30. 05. 1923	Sublaccensis 1923		SC. Rel.
04. 06. 1923	Cist. Aug. 1923		SC. Rel.
08. 07. 1924	Carthausensis 1924		pápež Pius XI.
01. 10. 1924	Argentina (Strassburg)1924		štrasburský biskup Leopold
09. 12. 1924	Helveto Americana 1950		SC. Rel.
26. 01. 1925	Cisterciensis Strictae Observantiae (La Trappe) 1925		pápež Pius XI.
09. 06. 1925	Cisterciensis Ital. 1925		SC. Rel.
02. 08. 1927	Beuronensis Moniales 1927		SC. Rel.
08. 07. 1929	Beuronensis 1929		SC. Rel.
10. 06. 1930	Solesmes Moniales 1930		SC. Rel.
27. 06. 1930	Angliae 1930		SC. Rel.
29. 05. 1931	Helvetica 1931		SC. Rel.
05. 06. 1931	Silvestrina 1931		SC. Rel.
17. 06. 1931	Dourgne Moniales 1931		SC. Rel.
04. 01. 1932	Olivetana 1932		SC. Rel.
02. 01. 1934	Angliae Moniales 1934		SC. Rel.
18. 04. 1934	Camaldulensis Coronae 1934		SC. Rel.
03. 05. 1934	Cisterciensium Supr. 1934		SC. Rel.
07. 05. 1935	Belgica 1935		SC. Rel.
07. 05. 1935	Ottiliensis 1950		SC. Rel.
28. 03. 1936	Brasiliensis Moniales		SC. Rel.
30. 06. 1936	Belgica Miss.1936		SC. Prop.
30. 06. 1936	Polonica Moniales 1936		SC. Rel.
07. 05. 1937	Brasiliensis 1937		SC. Rel.
21. 05. 1940	CRA. Austriae 1940		SC. Rel.
21. 06. 1941	Cisterciensium Zirc 1941		SC. Rel.
13. 06. 1943	Cisterciensium Casamari 1943		pápež Pius XII.
--/--/1945	Carta Caritatis	Prior	?
		Posterior	?
--/--/1947	Praemonstratenses 1947		?
10. 01. 1947	Solesmes 1947		SC. Rel.
15. 01. 1947	Slavica 1947		SC. Rel.
18. 01. 1947	Sarnen Moniales 1947		SC. Rel.
21. 03. 1947	Americano Casinensis 1947		SC. Rel.

21. 03. 1947	Vallumbrosae 1947		SC. Rel.
12. 07. 1948	Austriaca 1948		SC. Rel.
27. 11. 1950	Ottiliensis 1950		SC. Rel.
21. 03. 1952	Lex propria		pápež Pius XII.
--/--/1954	Summa Cartae Caritatis: Collectanea Ordinis Cisterciensium Reformatorum		?
07. 02. 1957	Camaldulensis Eremitae 1957		SC. Rel.
09. 11. 1957	CRA. Lat. 1957		SC. Rel.
25. 06. 1958	Casinensis 1958		SC. Rel.
31. 01. 1959	Beuronensis 1959		SC. Rel.
25. 03. 1959	CRA Bern 1959		SC. Rel.
05. 06. 1959	Sublacensis 1959		SC. Rel.

The Slavonic Benedictine Congregation

Summary:

Since 1776, the Benedictine Convent of Komárno was a House of the Hungarian Benedictine Congregation (established in 1514). After the creation of the Slavonic Benedictine Congregation in 1945, the Convent became sui iuris with decree of the Congregation for Religious in the Vatican in September 1947, and a House of the Slavonic Benedictine Congregation of Saint Adalbert and Saint Margaret (OSB). In this overview we find the introduction of the meaning of the word Congregation in the Benedictine interpretation, the Congregations in Benedictine History and in the History of East-Central Europe. Then the Author describes the short history of the Slavonic one, with special regard to the dispersion during Communism, and the refoundation after the Annus Mirabilis in 1989, he offers some statistical data of the Monasteries united in this Congregation in 1925 and in 2015. In the Tables a list of the Benedictine Congregations is offered according to the Pontifical approval until 1959.

Key words: *Czechoslovakia – Benedictine Convent of Komárno sui iuris – Suppression of the Benedictine Convent of Komárno – Hungarian Benedictine Congregation – Slavonic Benedictine Congregation 1945, 1969 – Benedictine Congregations in general – Benedictines in 1925 and in 2015 – List according to the foundation of all the Benedictine Congregations*

Ádám Somorjai, OSB, PhD.
Benedictine of Pannonhalma
Vatican Archivist Emeritus
Benedictine Archabbey
Pannonhalma

TEOLÓGIA AKO VEDA O BOHU: HISTORICKÁ A ANALOGICKÁ ALEBO AHISTORICKÁ A NELOGICKÁ?¹

Ján Dolný

Abstrakt:

Čo je teológia? Aký spôsob myslenia predpokladá jej štúdium? Vylučuje sa teológia s moderným historickým vedomím? Vychádzajúc z prednášok o teológii v diele Johna Henryho Newmana Idea univerzity označujeme teológiu ako vedu o Bohu v širšom chápaní slova veda v zmysle systematického štúdia. Tejto vede patrí v systéme vied jedinečné postavenie vzhľadom na jej špecifický predmet, ktorým je Boh. Teológia nie je ahistorická, jej metódy zodpovedajú podmienkam ľudského poznania, lebo je to jediný spôsob poznávania, ktorý máme ako ľudia k dispozícii. Skúma pravdy o Bohu, ktoré sa zakladajú na historickom Zjavení. Je teda historickým uvažovaním o Bohu, ktoré sa zakladá na historickom Zjavení. Metóda teológie je zároveň analogická a duchovná, v zmysle skúmania a osvojovania si právd o Bohu sprostredkovanými skutkami, učením a myslou Ježiša Krista.

Kľúčové slová: teológia – história – Zjavenie – Ježiš Kristus – analógia

ÚVOD

Na pomaturitnom stretnutí som bývalým spolužiakom z gymnázia odpovedal na zvedavé otázky o teologických štúdiách na Katolíckej univerzite v americkom Washingtone. Jedna z otázok sa týkala predmetu môjho štúdia. „Dogmatická teológia,“ povedal som. Reakcia jednej zo spolužiačok bola: „Znie to strašne.“

Neviem, čo konkrétne si moja známa – mimochodom, absolventka štúdia politickej ekonómie na Stredoeurópskej univerzite v Budapešti – predstavila

---

¹ Príspevok je spracovaná pozvaná prednáška prednesená 21. septembra 2022 v Aule Benedikta XVI. pri otvorení akademického roka 2022/23 na RKCMBF UK v Bratislave.

pod slovami „dogmatická teológia“. Predpokladám, že negatívne asociácie v nej vyvolali oba pojmy. Výraz dogmatický sa v bežnom chápaní spája s nekritickým spôsobom myslenia prijímajúcim pravdu na základe viery, ktorú nemožno spochybníť racionálnym uvažovaním. Teológia sa na základe podobných predsudkov pokladá za zastaralý odbor štúdia, ktorý je v nezmieriteľnom rozpore s moderným vedeckým prístupom k poznaniu.

Takáto predstava o teológii s veľkou pravdepodobnosťou prevláda nielen v sekulárnom akademickom svete ale aj v širšom spoločenskom vedomí. Preto je dnes viac než kedykoľvek predtým potrebné venovať na pôde teologickej fakulty pozornosť otázke štúdia teológie ako takého. Čo je teológia? Aký spôsob myslenia predpokladá jej štúdium? Vylučuje sa teológia s moderným historickým vedomím? Alebo, inak povedané, aký vzťah má poznávanie večných a nemenných právd v teológii s historickou skutočnosťou? V odpovediach na tieto otázky budem vychádzať tak z nesmierne bohatej tradície katolíckej teológie, ako aj z osobnej mnohoročnej skúsenosti teologického štúdia.

1 JEDINEČNÝ PREDMET TEOLOGICKÉHO ŠTÚDIA

Jednoduchá definícia vychádzajúca z názvu predstavuje teológiu ako vedu o Bohu. Tým sa však hneď dostávame do určitých ťažkostí, pretože mnoho ľudí na základe rozšírených metodologických princípov vzdelania bude namietat' proti označeniu veda. Za charakteristický znak vedy považujú metódy prírodných vied ako sú fyzika alebo chémia. Z toho istého dôvodu sa dnes s rozpakmi stretáva aj označenie veda v spojitosti s humanitnými smermi ako história, literatúra, filozofia či štúdium jazykov.

John Henry Newman vo svojich prednáškach o ideí univerzity hovorí o teológii ako o vede v širšom zmysle tohto slova, teda ako o systematickom štúdiu. Zároveň tvrdí, že teológia je nevyhnutnou súčasťou univerzitného vzdelania.² Univerzitné vzdelanie má v svojej podstate ambíciu sprostredkovať poznávanie skutočnosti v celej svojej neohraničenosti, preto si nemôže dovoliť obchádzať štúdium, ktorého predmetom je Boh.

Je pravda, že Boha nemožno skúmať metódou prírodných vied, a to z jasného dôvodu – predmetom skúmania nie je príroda. To však neznamená, že štúdium o Bohu je iracionálna záležitosť, pretože predmetom rozumového poznania môže byť aj tajomná a transcendentná skutočnosť. Ak niektorá inštitúcia nepovažuje teológiu za súčasť vzdelania, ideologicky ohraničuje skutočnosť i slobodu ľudského rozumu. Nemusí dávať priestor teológii, ale v tom prí-

² NEWMAN, J. H. *Idea univerzity*. Kolégium Antona Neuwirtha, 2015, s. 48-61, 72.

pade už neponúka univerzitné vzdelanie ale špecializované odborné náuky, čo je v podstate realita vzdelávania na dnešných školách, ktoré si potom názov univerzita v konečnom dôsledku privlastňujú neprávom.

Keďže teológia má veľmi špecifický predmet, bude to špecifické štúdium či veda. Je fakt, že medzi teológiou a ostatnými vednými disciplínami bude vždy existovať určité napätie a teológii bude v systéme vied vždy patriť jedinečné postavenie. Nie je to prejav arogancie, iba rešpekt pre zvláštne metodologické požiadavky dané predmetom štúdia, ktorým je Boh.

2 POZNANIE O BOHU V ĽUDSKÝCH PODMIENKACH POZNANIA

Vráťme sa však k označeniu teológie ako vedy v zmysle systematického štúdia, a tým sa dostaneme k jadru tejto úvahy. Výraz „systematický“ vyjadruje určitý poriadok, jednotu prvkov usporiadaných na základe určitých spojení a vzťahov. Čokoľvek, čo študujeme, usporadúvame si na základe istých vzťahov, kým si v myslí nevytvoríme celkový obraz skúmanej skutočnosti. Pravdivosť nášho poznania potom spočíva v tom, či obraz v našej mysli zodpovedá skutočnosti, či korešponduje s realitou.

Nášmu ľudskému spôsobu poznania je vlastný tento ťah k jednote, syntéze. Odkazuje na to napokon aj výraz univerzita, ktorý možno chápať ako slovné spojenie výrazov „uni – versum“ – „smerom k jednote“. Otázka znie: ako sa dopracovať k syntéze v teológii, ako v nej objaviť jednotu a získať si vďaka tomu určitý celostný obraz jej náuky?

Keď som pred vyše dvadsiatimi rokmi začínal študovať teológiu v kňazskom seminári, predstavoval som si, že existuje nejaký trvalý systém večných právd, nevyhnutných pravidiel a všeobecných zákonov, podobne ako je tomu v matematike alebo v prírodných vedách – právd, ktorých nadčasovosť a objektivita je garantovaná veľkou dávkou abstrakcie. Keďže Boh je večný a nemenný, predpokladal som, že obsah teológie sa nejakým spôsobom nachádza mimo čas a priestor.

Pravdaže, obsahom katolíckej viery sú večné pravdy a nemenné dogmy, teologické štúdium ich však skúma v kategóriách ľudského rozumu a ľudskej reči. To znamená, v kategóriách času a priestoru. Inými slovami, teológia je veda o Bohu, ktorá zodpovedá podmienkam ľudského poznania, lebo je to jediný spôsob poznávania, ktorý máme ako ľudia k dispozícii. Ak by sme mali za úlohu poznávať Boha iným spôsobom, trebárs ako anjeli, Boh by nás iste stvoril ako anjelov. Keďže je však človek historická bytosť a štúdium teológie je ľudská činnosť, naše poznávanie Boha nemôže byť iné než to, ktoré zodpovedá našej historickej existencii, teda životu „in statu viatoris“ – v stave pútnika, ako by povedal Tomáš Akvinský.

3 BOH KOMUNIKUJE V HISTÓRII

Spoločnosť prešla za posledné dve storočia rapídny vývinom. Jedna z dôležitých zmien, ktorú priniesol tento vývin, sa zvykne označovať ako zdroj historického vedomia. Toto vedomie akoby so sebou prinášalo odmietanie nárokov teológie na poznávanie večných a nemenných právd. V predstave mnohých ľudí je história dejiskom neustálych zmien, ktoré relativizujú všetky tvrdenia o pravde s nárokom na večnú a nemennú platnosť. Teológia sa preto a priori odmieta ako niečo, čo je s históriou v úplnom protiklade.

Táto predstava je v skutočnosti povrchná. Prehliada, že kresťanské náboženstvo nie je abstraktnou teóriou ani mýtom, ale má reálny historický základ. Newman začína svoju „Esej o vývine kresťanskej doktríny“ týmito slovami: „Kresťanstvo je na svete už dosť dlho na to, aby sme ho mohli pokladať za fakt v histórii sveta.“³ Historický fakt nie je to isté ako predstavy alebo nepodložené názory; čo sa raz stalo sa nedá odmyslieť ani poprieť, už sa to nikdy „neodstane“.

Boh sám komunikuje pravdu o sebe v čase a priestore prostredníctvom udalostí a slov, ktoré sú súčasťou historického Zjavenia. To sa završuje vtelením Božieho Syna. V Ježišovi Kristovi k nám Boh hovorí ľudským spôsobom a rečou. Hans Urs von Balthasar to komentuje slovami, že v osobe Ježiša Krista, Bohočloveka, sa spája to, čo je večné, všeobecné a nevyhnutné s tým, čo je konkrétne, jedinečné a historické – v jednote jeho božskej a ľudskej prirodzenosti.⁴

4 POZNANIE BOHA PROSTREDNÍCTVOM ANALÓGIE

Ako sa dopracovať k celostnému obrazu teologickej náuky? Prv než pónúknem svoju odpoveď, podniknime ešte malý exkurz do tajov analógie.

Teológ Henri de Lubac vo svojej „Krátkej katechéze o prirodzenosti a milosti“ začína výklad meditáciou na stať z Myšlienok jeho francúzskeho krajana Blaisa Pascala, ktorú parafrázuje v zmysle: „Všetky materiálne veci dohromady nikdy nespodia jediná myšlienku. Je to nemožné, lebo myšlienka patrí do iného poriadku.“⁵ Inými slovami, celý ten nekonečný svet hmoty,

---

³ NEWMAN, J. H. *An Essay on the Development of Christian Doctrine*. London: Longmans, Green, and Co., 1909, str. 3. Slovenský preklad všetkých citátov z cudzojazyčnej literatúry v tomto texte je autorov.

⁴ BALTHASAR, H. U. v. *A Theology of History*. San Francisco: Ignatius Press, 1994, str. 35.

⁵ LUBAC, H. d. *A Brief Catechesis on Nature and Grace*. San Francisco: Ignatius Press, 1984, str. 27-28. Porov. PASCAL, B. *Pensées*. London: Penguin, 2003, str. 113, 200.

celý neživý vesmír nemá hodnotu jednej ľudskej myšlienky, pretože tá patrí do vyššej – duchovnej – sféry bytia.

Obdobne ako o priepasti medzi rovinou neživej hmoty a ľudského ducha môžeme hovoriť o nekonečnej vzdialenosti medzi poriadkom stvorenia a poriadkom nestvoreného bytia, ktorým je Boh.

Môžeme teda zrekapitulovať aj za pomoci Katechizmu Katolíckej cirkvi: naše poznanie a reč o Bohu je poznaním a rečou stvorených bytostí žijúcich v čase a priestore. Teológia s cieľom poznávania vytvára obraz nestvoreného Boha v stvorenej mysli človeka. Pochopiteľne, ľudské poznanie a reč sú neadekvátne nástroje: „Keďže naše poznanie Boha je obmedzené, obmedzená je aj naša reč o Bohu. O Bohu môžeme hovoriť iba vychádzajúc zo stvorenia a podľa nášho ľudského obmedzeného spôsobu poznania a myslenia.“⁶ Preto v teológii zohráva zásadnú úlohu analógia: poznanie Boha, ktoré sa zakladá na jeho odzrkadlení sa v stvorení, a hoci „medzi Stvoriteľom a stvorením nemožno zdôrazniť nijakú podobnosť bez toho, že by sa medzi nimi nevidela ešte väčšia nepodobnosť“,“⁷ teológia nás vedie ku kontemplácii Božej dokonalosti na rovine presahujúcej všetko stvorenie.

5 JEŽIŠ AKO ŽIVÝ OBRAZ ŽIVÉHO BOHA

Celý nekonečný vesmír neživej hmoty sa nevyrovná jednej myšlienke, ktorá je plodom ľudského ducha. Všimnime si, že v tejto Pascalovej teologickej úvahe nestojí na vrchole v hierarchii bytia neosobný pojem alebo idea, ale osoba obdarená duchom, obdarená rozumom a slobodnou vôľou. V človeku ako osobe sa najviac odzrkadľuje Božia podoba, v človeku stvorenom na Boží obraz.

Ako teda objaviť jednotu v teológii, ako nájsť syntézu teologického poznania, ak nie v predstave nejakého abstraktného a nadčasového (ahistorického) systému právd o Bohu?

Moja odpoveď znie: skúsme ju objavovať v myšliach učiteľov katolíckej náuky: cirkevných otcov, klasických teologických autorov, ktorí sa v katolíckej tradícii tešia povesti pravovernosti. Inými slovami, neštudujme teológiu ako neosobnú vedu, ale poznávajme ducha teológie v jej veľkých duchoch, v myšliach konkrétnych historických postáv, ako sú Augustín, Tomáš alebo Newman.

Keď sa totiž rozhodneme študovať teológiu v osobnej syntéze myslenia, ktorú predstavuje jeden alebo druhý učiteľ Cirkvi, približujeme k mysli Ježiša

⁶ Katechizmus Katolíckej cirkvi, b. 40.

⁷ Katechizmus Katolíckej cirkvi, b. 43.

Krista, a to v takej miere, v akej si ju jeden alebo druhý cirkevný učiteľ dokázal osvojiť. V tomto zmysle chápem povzbudenie rôznych statí Nového zákona, z ktorých predkladám iba malý výber: „Žiak nie je nad učiteľa. Aj keď sa všetko naučí, bude ako jeho učiteľ“ (Lk 6, 40). „Jeden váš učiteľ, Kristus“ (Mt 23, 10). „Veď kto poznal Pánovo zmýšľanie, aby ho poučal? My však máme Kristovo zmýšľanie“ (1 Kor 2, 16).

Osvojiť si zmýšľanie Ježiša Krista: v tomto duchu zanechal svoj teologický testament jezuita a kňaz Georges Longhaye, S. J. v liste svojmu obľúbenému žiakovi Léonceovi de Grandmaisonovi, ktorý bol de Lubacovým učiteľom. Sú to slová, ktoré poslúžia ako vhodné zavŕšenie tejto úvahy:

Ak by tento testament mal – čo nemá – záväznú silu, nariadil by som vám iba jedinou vec: hľadať v každom predmete štúdia jeho vzťah k Ježišovi Kristovi, spôsobom, ktorý je priamy niekedy viac, niekedy menej, ale vždy existuje, aby všetky vaše nadobudnuté vedomosti slúžili ako svedectvo o Ježišovi Kristovi. Všetko ostatné je zvedavosť, viac alebo menej pomýlená či nesprávna. A ak vám Boh dá ďalších päťdesiat alebo šesťdesiat rokov alebo viac intelektuálnej sily, stále to bude príliš málo na to, aby ste študovali samotného Ježiša Krista a vzťah všetkého božského a ľudského k jeho osobe.⁸

ZÁVER

Kresťanská teológia je veda, ktorá smeruje k poznaniu Boha prostredníctvom štúdia konkrétnej historickej mysle Ježiša Krista. Kritické štúdium historického a literárneho kontextu sa v tejto vede stretáva s analogickou metódou a personalistickým prístupom charakteristickým aj pre humanitné vedy v klasickej tradícii vzdelania, v ktorej osobné neznamená subjektívne, ale je konkrétnym stelesnením univerzálnych ľudských práv.

Použitá literatúra

BALTHASAR, Hans Urs von. *A Theology of History*. San Francisco: Ignatius Press, 1994. ISBN: 978-0898704600.

Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2009. ISBN: 978-80-716277-6-0.

LEBRETON, Jules. *Le Père Léonce de Grandmaison*. Paris: Beauchesne, 1932.

LUBAC, Henri de. *A Brief Catechesis on Nature and Grace*. San Francisco: Ignatius Press, 1984. ISBN: 978-0898700350.

NEWMAN, John Henry. *An Essay on the Development of Christian Doctrine*. London: Longmans, Green, and Co., 1909.

⁸ LEBRETON, J. *Le Père Léonce de Grandmaison*. Paris: Beauchesne, 1932, str. 42.

NEWMAN, John Henry. *Idea univerzity*. Kolégium Antona Neuwirtha, 2015. ISBN 978-80-970546-7-0.

PASCAL, Blaise. *Pensées*. London: Penguin, 2003. ISBN: 978-01-404464-5-6.

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2011. ISBN: 978-80-716287-4-3.

Theology as the divine science: Historical and analogical or ahistorical and illogical?

Summary:

*What is theology? What way of thinking does the study of theology presuppose? Is theology irreconcilable with the modern historical consciousness? Based on the lectures on theology in John Henry Newman's work *The Idea of the University*, we consider theology the science of God in the broader sense of the word, that is, in the sense of a systematic study. This science has a unique position in the system of sciences due to its specific subject, which is God. Theology is not ahistorical; its methods correspond to the conditions of human cognition, because it is the only way of cognition available to us as humans. It examines the truths about God that are based on historical Revelation. It is therefore a historical reflection on God based on God's historical Revelation. The method of theology is at the same time analogical and spiritual, in the sense of investigating and learning the truths about God through the deeds, teachings and the mind of Jesus Christ.*

Key words: *theology – history – revelation – Jesus Christ – analogy*

Dr. Ján Dolný, S.T.D.
Centre for Biblical Studies
and Near Eastern World

KNIŽNÁ RECENZIA

URAM, Jozef.
Byť človekom. Filozofická antropológia.
Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2023. 137 s.
ISBN 978-80-89481-66-8

Oľga Gavendová

Dostáva sa nám do rúk publikácia Jozefa Urama *Byť človekom. Filozofická antropológia*, ktorá vyšla vo vydavateľstve Kňazského seminára sv. Gorazda. Antropologické témy sú dlhodobo predmetom autorovho skúmania. Svedčia o tom viaceré štúdie, napr. *Ľudská osoba ako substanciálne bytie a dôvod jej absolútnej hodnoty*¹, *Ľudské telo vo fenomenológii a v teologickej reflexii*², *Ľudská duša a jej nesmrteľnosť v myslení Maxa Schelera a Edity Steinovej*³, *Človek a nesmrteľnosť*⁴ či *Sociálna dimenzia človeka v modernej filozofii a súčasnej fenomenológii*⁵. K napísaniu tejto knihy ho viedli nielen jeho poznatky, ale aj dlhoročná pedagogická skúsenosť.

Recenzované dielo pozostáva z jedenástich kapitol. S otázkou, čo je človek, sa stretávame naprieč celými dejinami, a to nielen filozofie, ale v podstate si ju kladie každý človek. Potrebuje pochopiť, kto je. Najst' odpoveď mu môže pomôcť aj filozofická antropológia. Prvá kapitola vovádza do antropológie ako súčasti filozofického skúmania, predstavuje jeho predmet a metódu. V druhej kapitole sa autor venuje najskôr životu, jeho prejavom, potom ľud-

¹ URAM, J. Ľudská osoba ako substanciálne bytie a dôvod jej absolútnej hodnoty. In *Nové horizonty*. Roč. 6, č. 2 (2012), s. 63-67.

² URAM, J. Ľudské telo vo fenomenológii a v teologickej reflexii. In *Nové horizonty*. Roč. 5, č. 3 (2011), s. 133-137. ISSN 1337-6535

³ URAM, J. Ľudská duša a jej nesmrteľnosť v myslení Maxa Schelera a Edity Steinovej. In *Nové horizonty*. Roč. 6, č. 4 (2012), s. 183-188.

⁴ URAM, J. Človek a nesmrteľnosť. In *Nové horizonty*. Roč. 9, č. 1 (2015), s. 19-25.

⁵ URAM, J. Sociálna dimenzia človeka v modernej filozofii a súčasnej fenomenológii. In *Nové horizonty*. Roč. 5, č. 1 (2011), s. 19-25.

skému životu a jeho pôvodu. Evolúcii venuje samostatnú kapitolu (3. kap.), vyvážené predkladá postoje proti evolúcii i dôvody v jej prospech.

Vo štvrtjej kapitole sa autor zameriava na ľudské poznanie, ktoré je zmyslovo-rozumové, a preto aj z aspektu zmyslového poznávania iné, než je vnímanie živočíchov. Duchovný rozmer človeka sa odráža aj v schopnosti chcenia a slobodnej vôle (5. kap.), vďaka ktorým je človek autorom svojich skutkov a v istom zmysle aj seba, nakoľko „slobodným konaním formuje seba samého a stáva sa tvorcom svojho osudu“ (s. 53). Keďže naše poznávanie, chcenie i konanie sprevádzajú a niekedy ovplyvňujú rôzne emócie, Uram im venuje patričnú pozornosť v šiestej kapitole. Racionalita, odrážajúca sa v týchto schopnostiach, vyzdvihuje duchovný rozmer človeka. Odráža sa však aj v telesnom rozmere človeka (7. kap.), ktorý umožňuje vyjadriť jeho interioritu, individualitu i sexualitu. Problematiku ľudského tela vo filozofickom skúmaní podčiarkli napr. M. Scheler, E. Steinová, M. Merleau-Ponty, G. Marcel, či K. Wojtyła. Práve siedma kapitola prehľadne a systematicky predkladá základné podnety niektorých z uvedených autorov k danej problematike.

Sociálnej dimenzii človeka sa autor venuje v ôsmej kapitole. Človek bytostne potrebuje druhých ľudí, no nie so všetkými má rovnaký vzťah. Možno rozlíšiť tri rôzne formy ľudského združovania: masa, spoločenstvo a spoločnosť. Nasledujúca deviata kapitola je obsahovo bohatá. Predstavuje actualistické chápanie človeka, ktorý sa neustále mení, pričom zmena závisí od jeho konania; predstavuje človeka ako osobu, čím sa podčiarkuje jeho jedinečnosť a dôstojnosť. V posledných dvoch kapitolách (10. a 11. kap.) sa autor venuje problému začiatku existencie ľudského ducha a smrti človeka, ako aj dôkazom umožňujúcim hovoriť o nesmrteľnosti osoby.

Recenzovanú vysokoškolskú učebnicu vrelo odporúčam predovšetkým študentom na fakultách humanitných odborov, ktorí vstupujú do sveta filozofických problémov. Do rúk dostávajú vhodný nástroj, ktorý im umožní oboznámiť sa s problematikou filozofickej antropológie.

AUTORI PRÍSPEVKOV

DR. JÁN DOLNÝ, S.T.D., Centrum pre štúdium biblického a blízkovýchodného sveta, Hlavná 91, 042 03 Košice, jandolny2012@gmail.com

DOC. PHDR. OEGA GAVENDOVÁ, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, olga.gavendova@frcth.uniba.sk

MGR. MARIÁN JUHANIAK, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra liturgické teologie, Univerzitní 244/22, 779 00 Olomouc, Česká republika, marian.juhaniak@gmail.com

THDR. ALEXANDER KNORR, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, knorr@frcth.uniba.sk

ICLIC. MGR. ET MGR. ŠIMON POLÍVKA, PHD., Kostelní náměstí 158/4, 431 91 Vejprty, Česká republika, simonpolivka@c-mail.cz

ÁDÁM SOMORJAI OSB, PHD., Benedictine Archabbey Pannonhalma, H-9090 Hungary, arpadsomorjai@gmail.com

PROF. DR. ING. INOCENT-MÁRIA VLADIMÍR SZANISZLÓ OP, PHD., Fakulta sociálnych štúdií, Pontifikálna univerzita sv. Tomáša Akvinského „Angelicum“, Largo Angelicum 1, 00184 Rím, Taliansko, szaniszlo@pust.it

Contents

Articles

The relationship between the diocesan bishop and the priest from spiritual perspective ALEXANDER KNORR	1
Exclusion of the good of progeny according to the jurisprudence of the Roman Rota ŠIMON POLÍVKA	14
The legend of the holy sisters Pudentiana and Prasseda and the beginnings of the Roman Church INOCENT-MÁRIA VLADIMÍR SZANISZLÓ	32
The beginnings of implementation of the liturgical reform of the Second Vatican Council in the Diocese of Banská Bystrica MARIÁN JUHANIAK	56
The Slavonic Benedictine Congregation ÁDAM SOMORJAI	78
Theology as the divine science: Historical and analogical or ahistorical and illogical? JÁN DOLNÝ	93
<i>Review</i> OĽGA GAVENDOVÁ	100
<i>Authors of contributions</i>	103

